

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Diplomová práce

Magdalena Ančincová

Práce vedoucího mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích
před rokem 1989 a v současnosti

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, dne 5. 4. 2013

.....
Magdalena Ančincová

Děkuji Mgr. Pavle Vyhnálkové, Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad a připomínek. Děkuji osloveným členům Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích za jejich ochotu a čas při poskytování rozhovorů a hodnotných materiálů.

OBSAH

Úvod	7
1 Volný čas.....	9
1.1 Vymezení volného času	9
1.2 Význam a funkce volného času	11
1.3 Volný čas jako prevence sociálně patologických jevů	12
1.3.1 Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže.....	13
1.3.2 Příčiny vzniku nežádoucího chování.....	13
1.3.3 Prevence sociálně patologických jevů.....	15
1.4 Vztah volného času k výchově	16
2 Osobnost vedoucího volnočasových aktivit.....	18
2.1 Dospělost	18
2.2 Pedagog volného času.....	19
2.2.1 Legislativní ukotvení	20
2.2.2 Profil pedagoga obecně	21
2.2.3 Specifika práce pedagoga volného času	22
2.2.4 Kompetence pedagoga volného času.....	23
2.2.5 Osobnostní předpoklady	24
3 Vývoj práce s mládeží ve sdružení dobrovolných hasičů	27
3.1 Počáteční činnost v době Rakousko–Uherska	27
3.2 Rozmach hasičství v období první republiky (1918 – 1938).....	28
3.3 Sbor dobrovolných hasičů za okupace.....	30
3.4 Rozvoj hasičství po roce 1945	31
3.4.1 Poválečná léta (1945 – 1948)	31
3.4.2 Organizační změny v padesátých letech.....	32
3.4.3 Založení celostátní hry PLAMEN	33

3.4.4	Osmdesátá léta	35
3.5	Transformace hasičského sdružení po roce 1989	36
3.6	Vedoucí mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů před rokem 1989 a po něm	39
3.6.1	Vedoucí a systém vzdělávání před rokem 1989	39
3.6.2	Školící systém vedoucích po roce 1989	42
4	Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice	44
4.1	Historie Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice	44
4.1.1	Obec Opatovice	44
4.1.2	Vznik Dobrovolného sboru hasičského	45
4.1.3	Nejvýznamnější události sboru v letech 1900 – 1945	45
4.1.4	Vývoj sboru po 2. světové válce	46
4.2	Činnost mladých hasičů v Opatovicích	48
5	Průzkumné šetření	51
5.1	Cíl průzkumného šetření a průzkumné otázky	51
5.2	Metoda průzkumu	52
5.3	Příprava rozhovorů	52
5.4	Výběr respondentů	54
5.5	Průběh průzkumu	55
5.6	Analýza získaných dat	56
5.6.1	Motivace	56
5.6.2	Kvalifikace vedoucích	57
5.6.3	Nábor nových členů SDH Opatovice	59
5.6.4	Bezpečnost dětí	60
5.6.5	Ideologie	62
5.6.6	Soutěže dětí	63
5.6.7	Podpora rodičů a dobrovolníků	65
5.6.8	Financování	66

5.6.9	Kontrola činnosti vedoucího.....	68
5.7	Shrnutí průzkumu	70
6	Závěr.....	73
	Seznam zdrojů	75
	Seznam použitých zkratk	81
	Seznam příloh.....	82

ÚVOD

Záslužná činnost dobrovolných hasičů probíhá bez většího zájmu okolí každý den kolem nás. Obvykle je vnímána samozřejmě, bez hlubšího zamyšlení ostatních, proč vlastně dobrovolní hasiči pomáhají a kdy se v nich tato potřeba zrodila. Většina z aktivních dobrovolných hasičů začínala v oddílu dětí mladšího školního věku, kde se poprvé měli možnost setkat s hasičskou technikou, soutěžemi a uměním zvládat přírodní živly. Práce vedoucích s dětmi je základním kamenem, na kterém je následně možné stavět fungování celého Sboru dobrovolných hasičů. Dobrovolná a především obětavá činnost vedoucích se stala námětem pro mou práci. Pracuji jako vychovatelka ve školní družině, tudíž je mi oblast trávení volného času dětí mladšího školního věku blízká. Navíc mám dceru v tomto věku a mnohokrát jsem srovnávala způsob využívání její volného času v současnosti se svým, před rokem 1989. Protože jsem jako dítě byla členkou Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích, byla má volba tématu diplomové práce jednoznačná.

Cílem diplomové práce je komplexně popsat a analyzovat práci vedoucího ve Sboru dobrovolných hasičů, a to zejména se zaměřením na změny, které v této oblasti přinesla Sametová revoluce v roce 1989.

V teoretické části práce se zaměřuji na volný čas, jeho jednotlivé složky i jeho vztah k výchově. Upozorňuji na riziko nežádoucích sociálně patologických jevů a možnost zamezit jejich vzniku plnohodnotným využitím volnočasových aktivit. Druhá kapitola je věnována osobnosti vedoucího volného času, který zásadním způsobem ovlivňuje průběh výchovně vzdělávacího procesu. Snažím se upozornit na vysoké nároky, které jsou na vedoucího kladeny, a očekávání, která by měl splnit.

V druhé polovině teoretické části se věnuji historii práce s mládeží v hasičských sborech od samotných počátků činnosti dobrovolných hasičů až po současnost. Vypracovala jsem stručný přehled nejvýznamnějších událostí v hasičské organizaci, které ovlivnily její činnost. V další kapitole jsem rozdělila období činnosti Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích na dvě etapy s přelomovým rokem 1989, se kterými jsem dále pracovala v průzkumu. Sondu do historie sboru ovlivnil nedostatek informací v některých časových úsecích, způsobený ztrátou kronik, či absencí jejich vedení.

Za teoretickou částí následuje část průzkumná, jejímž hlavním cílem je zachytit, popsat a analyzovat změny práce vedoucího dětí ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích, které přinesl revoluční rok 1989. Nejdříve jsem musela vymezit oblasti práce vedoucích, na které se v průzkumu zaměřím. Zvolila jsem metodu rozhovorů s vedoucími, kteří v Opatovicích pracovali s mladými hasiči před rokem 1989 i po něm (někteří až do současnosti). Rozhovory mi umožnily individuální osobní přístup a zachycení nejen faktických údajů, ale především osobních dojmů, poznatků a postřehů. Shrnutím odpovědí respondentů jsem získala možnost nahlédnout na obě srovnávaná období s odstupem nezaujatého tazatele a vytvořit si objektivní představu o jejich činnosti.

Získané informace mohou pomoci vyjasnit mnohdy zkreslené představy o komunistickém režimu ve vztahu k zájmovým činnostem dětí i poznat současnou situaci v této oblasti. Příjemným doplňkem průzkumu je hlubší poznání altruistického přístupu vedoucích, které spojuje silná myšlenka hasičství a touha předat ji dalším generacím bez ohledu na politickou situaci.

1 VOLNÝ ČAS

Široká oblast volného času nabízí prostor k jeho využití každému jedinci. Jeho přítomnost je spjata s lidstvem od nepaměti a význam volného času je nepochybný. Vývoj lidstva se dotkl také volného času a dnes se této problematice věnuje samostatná vědní disciplína. Smysluplné prožívání volného času by mělo napomáhat rozvoji osobnosti, a třebaže pro jednotlivce může vyjadřovat zcela rozdílné představy i emoce, úroveň trávení volného času odráží stav celé společnosti.

1.1 Vymezení volného času

Vymezit jednoznačně pojem volného času je vcelku nejednoduchý úkol. Jeho problematiku můžeme vnímat z mnoha různých hledisek: ekonomického, sociologického, politického a zdravotně–hygienického. V této práci budeme volný čas popisovat zejména z pedagogicko–psychologického pohledu. Pedagogika volného času je samostatnou, dynamicky se rozvíjející vědní disciplínou. Pro každého jednotlivce znamená pojem volného času zcela odlišné činnosti, pocity i časový rozsah. Volný čas by měl navozovat příjemnou atmosféru dobrovolnosti, ale jistě nalezneme i případy, kdy se tak neděje. Ne každý má podmínky pro trávení volného času podle svých představ a možností. Zejména v dnešní náročné době se setkáváme s přemírou ambicí a z milé zábavy se mnohdy stává nekonečná dřina s vidinou úspěchu. Vzhledem k individualitě tam, kde začíná volný čas jednoho, může druhému volný čas končit.

V odborných publikacích lze vyhledat velké množství definic volného času a vybrány jsou následující:

„Volný čas je doba, po kterou člověk patří sám sobě, může se svobodně rozhodnout o činnostech, které mu přinášejí potěšení či odpočinek.“ (Hradečná, 1998, s. 65)

„Volný čas (angl. leisure time, franc. le loisir) je čas, kdy člověk nevykonává činnosti pod tlakem závazků, jež vyplývají z jeho sociálních rolí, zvláště dělby práce a nutnosti zachovat a rozvíjet svůj život. Někdy se vymezuje jako čas, který zbývá po splnění pracovních

i nepracovních povinností – to je tzv. zbytková, reziduální teorie volného času rozšířená zejména v německé literatuře (něm. Resttheorie).“ (Hofbauer, 2004, s. 13)

„Z hlediska dětí a mládeže do volného času nepatří vyučování a činnosti s ním související, sebeobsluha, základní péče o zevnějšek a osobní věci, povinnosti spojené s provozem rodiny, domácnosti, výchovného zařízení i další uložené vzdělávání a další časové ztráty.“ (Pávková, 2008, s. 13)

Z výše uvedených definic jasně vyplývá, že volný čas dává jedinci prostor si dobrovolně a samostatně určit, jakým způsobem jej bude trávit, a jaký užitek mu přinese. Tato svoboda rozhodování je pochopitelně do jisté míry omezena ať už zákony, morálkou, či dalšími limity. V mladším školním věku pomáhají při výběru volnočasových aktivit obvykle rodiče, protože organizace volného času bývá náročná pro dospělé, natož pro malého žáčka. V případě, že by vybraná činnost byla nevhodně zvolena, hrozí riziko negativního účinku na rozvoj mravních kvalit dítěte. Je však třeba nepřekročit tenkou hranici mezi dozorem a omezováním.

U volného času dětí a mládeže je také důležitý aspekt pedagogického vedení. Děti mají ve svém nízkém věku nedostatek zkušeností a vyžadují citlivé vedení s nabídkou zajímavých, přitažlivých, ale dobrovolných činností. (Pávková, 2008, s. 13) Existuje nepřehledné množství způsobů trávení volného času a oblast zájmů mohou tvořit nejrůznější oblasti lidských činností. Správný výběr volnočasové aktivity je velmi významný a obvykle je řízen možnostmi, potřebami a také pocity jedince. (Spousta a kol., 1996, s. 20)

Volný čas, ať už je definován jakkoli, je nezbytnou součástí našeho života v každé jeho etapě. S vývojem společnosti je mu věnována větší pozornost a nabývá na své důležitosti. Pro každého jednotlivce znamená jedinečnou možnost se uvolnit, seberealizovat a načerpat síly na další výdej fyzické či duševní energie. Díky rozmanitosti lidstva je trávení volného času tak specifické, že jen těžko můžeme určit, co je jeho univerzální náplní. Činnost, která je pro jednoho odpočinkem a radostí, může pro druhého znamenat ztrátu času, či utrpení. Proto je důležité, aby si každý našel tu správnou oblast, která mu poskytne dostatek relaxace, naplnění a seberealizace.

1.2 Význam a funkce volného času

Pohled autorů na funkce volného času je často odlišný. Podle Hradečné (1998, s. 65 – 66) je z pedagogického hlediska významný způsob trávení volného času a z něj vyplývající užitek konkrétnímu jedinci, oproti dřívějšímu společenskému důrazu. Jako nejlepší činnosti, při nichž dochází k naplnění funkcí volného času, uvádí **odpočinek** (fyzické a duševní uvolnění), **zábavu** (uspokojení potřeb) a **vlastní rozvoj člověka**.

Německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski na základě moderního výzkumu požadavků člověka na konci 20. století považuje za základní tyto funkce: **Rekreace**, která představuje zotavení, psychické uvolnění a všeobecně příjemný pocit. **Kompenzace**, při které vědomě upouštíme od svazujících pravidel či norem a bezstarostně si užíváme radost života. Oproti tomu potřeba **edukace** vzbuzuje zájem o poznání a učení nového, i touhy po dalších zážitcích a zkušenostech. Do hlubin našeho nitra nás přivádí **kontemplace**, která pomáhá získat pocit klidu, porozumět sobě samému a vyrovnat se s okolním stresem a vysokým vypětím. Naopak opustit samotu, vyhledávat přátele nebo partnery, sdílet své emoce s ostatními, v nás vyvolává potřeba **komunikace**. **Integrace** vyjadřuje touhu někam patřit, zažít pocit uznání a sounáležitosti. Jen díky integraci se rozvíjí sociální vazby, důležité vztahy s ostatními v kolektivu a společenské vědomí. Ještě dál nás vede potřeba **participace**, která rozvíjí angažovanost a aktivní účast na plnění společných cílů. Individuální schopnosti, vlastní rozvoj, prosazení svých myšlenek a sebeuplatnění formuluje potřeba **enkulturace**. (Vážanský, 2001, s. 36 – 38)

Jiný pohled na funkce volného času nabízí francouzský sociolog Roger Sue, který je vyjmenoval následovně: funkce **psychosociologická**, která dává prostor pro uvolnění, osobní pobavení a rozvoj. Další je funkce **sociální**, jež podobně jako integrace v třídění dle Opaschowského zahrnuje potřebu příslušnosti k sociálním skupinám a osobní vztahy. Při dalších dvou uvedených funkcích se Sue již odlišuje. Popisuje totiž hledisko **terapeutické**, jeho význam při prevenci chorob a vyzdvihuje zdravý životní styl. Důraz klade i na funkci **ekonomickou** a její hodnotu pro další pracovní uplatnění jedince. Ekonomická rovina posouvá volný čas od původního pojetí promeškané doby na úroveň prospěšnosti pro jednotlivce i společnost, uznává hospodářský význam a zohledňuje náklady spojené s trávením volného času. Hofbauer (2004, s. 14) ještě zmiňuje české oficiální dokumenty,

dle kterých je hlavní úlohou volného času relaxace, regenerace, kompenzace, sociální prevence a výchova.

Z uvedených popisů vyplývá, že význam volného času se vyvíjí a pohledy na něj mohou být odlišné podle toho, která kritéria považuje daný autor za důležitá. V některých situacích jsou pro stejné jevy použita různá pojmenování, ale ve všech případech nalezneme shodu v tom, že volný čas má jednoznačně funkci vyrovnání či kompenzace pracovní zátěže a slouží k obnově duševních i fyzických sil pro další výkony. Zanedbatelný také není pocit volnosti a vědomí práva poměrně svobodně se rozhodnout, kterým směrem zaměřím své zájmy a záliby. Volný čas by měl v neposlední řadě nabízet dostatečný prostor pro seberealizaci každého jedince.

„Seberealizace člověka nachází nejčastěji své vyjádření v celkovém postoji k životu, v pocitu životní pohody, ve spokojenosti s vlastním způsobem života.“ (Spousta, 1996, s. 16)

Seberealizace prostřednictvím svobodně vybrané volnočasové aktivity mnohdy kompenzuje případné neúspěchy v jiných oblastech. Není-li dítě úspěšné například ve škole v českém jazyce a zažívá smutek či zoufalství, dobré výsledky v atletickém klubu mu dávají možnost zažít úspěch a radost z fyzických výkonů. Nepřítomnost osobního uspokojení může vést k pocitům neklidu, beznaděje, až k psychické frustraci, ze které pramení případné nevhodné jednání. Je proto logické, že většina lidí má tendence hledat právě takovou náplň volného času, která poskytuje nejen spokojenost se sebou samým, ale dává i pocit naplnění života.

1.3 Volný čas jako prevence sociálně patologických jevů

V této části diplomové práce se podrobněji zaměříme na oblast prevence sociálně patologických jevů, která zejména v porevoluční době nabývá na důležitosti. Díky neomezenému přílivu informací, výrazné změně životního stylu a technickému pokroku hraje volný čas významnou, především preventivní roli.

1.3.1 Sociálně patologické jevy u dětí a mládeže

Pojem sociální patologie zahrnuje veškeré nežádoucí společenské jevy, sankcionované formy deviantního chování a také označení pro poznávání původu jejich vzniku. Sociální patologie se zaměřuje na příčiny patologického chování a hledá způsoby, jak proti nim efektivně bojovat zejména prostřednictvím prevence. (Vykopalová, 2002, s. 9 – 10)

Při posuzování deviantního chování vycházíme z existence souboru norem jednání, kterými se společnost či jednotlivé skupiny řídí a jsou všeobecně respektovány. Pojem sociální norma je chápán v širším kontextu než jen v právním oboru. Takovými pravidly můžeme rozumět nejen zákony, vyhlášky, normy, ale i kodexy nebo jen zažitá pravidla slušného chování. Všechna uvedená ustanovení mohou být proměnlivá v závislosti na geografickém, sociálním a kulturním prostředí. V případě, že jedinec tyto předpisy dodržuje, stává se jeho počínání **konformní**. Pokud však dochází k jejich porušování, můžeme nazvat toto chování **deviantním**. Ovšem Jedlička (2004, s. 66 – 68) dodává, že u označování deviantního chování ještě záleží na aktérech a konkrétní situaci. Účastníky nazývá hráči a diváky, kterým připisuje významnou roli při posuzování jejich jednání. Jedni mohou být k dané skutečnosti tolerantní, naopak druzí až příliš nekompromisní a kritičtí.

V následujícím stručném přehledu jsou uvedeny nejzávažnější a nejčastější sociálně patologické jevy, které se vyskytují u dětí do 15 let věku:

- Drogová závislost, alkoholismus a kouření,
- kriminalita a delikvence,
- virtuální drogy (počítače, televize a video),
- patologické hráčství (gambling),
- šikanování, vandalismus a jiné formy násilného chování,
- xenofobie, rasismus, intolerance.

1.3.2 Příčiny vzniku nežádoucího chování

Existuje velká řada výzkumů, které pátrají po příčinách vzniku patologického chování, z nichž lze vybrat tři základní přístupy k sociálním deviacím:

- **Biologický přístup**, jenž patří k nejstarším teoriím. U tohoto přístupu je hledána souvislost mezi kriminálním chováním a biologickými předpoklady. V druhé polovině 20. století převážily nad antropologickými aspekty nové informace z oblasti genetiky. V současnosti jsou biologické přístupy odsunuty na vedlejší kolej, ale některé poznatky jsou stále brány na zřetel. (Mühlpachr, 2001, s. 10 – 11)
- **Psychologický přístup** nazírá deviaci jako na nemoc, kterou je třeba léčit. Významnou osobností psychologického proudu je Sigmund Freud s jeho **psychoanalýzou**. Podle Freuda je niterný život každého jedince řízen pudovými silami, které vzbuzují rozmanité způsoby odreagování. Dalším důležitým přístupem je **behaviorismus**, jehož středem zájmu je lidské chování, jeho pozorování a analýza. John Dollard se pokusil psychoanalýzu s behaviorismem sloučit v teorii **frustrace a agrese**. Vychází z domněnky, že vývoj jedince ovlivňují vrozené pudy a vybití agrese nežádoucím chováním dochází k uklidnění. Za zmínku ještě stojí **teorie obrany**. Sjednocuje koncepci psychoanalýzy se sociologickými poznatky a deviantní chování pokládá za způsob možné ochrany proti stresu, který vyvolávají vnitřní skryté myšlenky a touhy, jež se neslučují s vlastními či společenskými předpisy. (Mühlpachr, 2001, s. 11 – 12)
- **Sociologický přístup** se orientuje na spojitost sociálně patologického chování v různých společenských kontextech a Munková (2001) teorie tohoto přístupu charakterizovala takto: **teorie anomie**, která popisuje společnost s absencí právních i etických norem. Další **teorie kultur a subkultur** popisuje sjednocování společensky vyčleněných či frustrovaných jednotlivců do malých skupin a gangů, kde nacházejí porozumění, a obranou proti většinové společnosti je odmítání jejich hodnot, což následně může vést k nežádoucímu chování. **Teorie sociální kontroly** se zaměřuje na jedince a jeho vazby k bezprostřednímu okolí. Nejvýraznějšími faktory ovlivňujícími delikvenci jsou komunikace a citové vazby s rodiči, eventuálně vztahy k pedagogům a škole. Poslední **teorie značkování** (etiketizační teorie) směřuje pozornost na reakci na deviantní chování. Tato odezva může být proměnlivá, a významně ji ovlivňují instituce a média, která mohou nepravdivě přisuzovat určité skupině či jednotlivci deviantní chování.

1.3.3 Prevence sociálně patologických jevů

Pojem prevence (z lat. *praeventus* – zákrok předem) znamená předcházení škodlivým vlivům, v tomto případě sociálně patologickým jevům. Preventivní činnost by měla být soustavná a globální, její počátky jsou v rodinném prostředí a končí na celostátní politické úrovni. Prevence je rozčleněna na tři úrovně:

- **Primární prevence**, mířená na veškerou populaci, hlavní důraz je kladen na skupinu, která se s negativními jevy ještě nesekala. Negativními vlivy pro tuto kategorii jsou neúplná rodina, zadluženost, nezralost rodičů, nezaměstnanost, nezáměr rodičů o volný čas dětí, příliš mnoho nebo velmi málo volného času dětí. Mezi rizikové faktory můžeme zařadit sociálně slabé rodiny, alkohol, drogy, rozvod rodičů či dlouhé soudní pře, delikvence rodičů, žádná spolupráce s pedagogy, oddělení dětí od rodičů a sektářství. Výslednými sociálně patologickými jevy mohou být agrese, šikana, delikvence, kriminalita, závislosti, anomie, či extremismus. Prevenci na této úrovni zajišťuje především rodina ve spolupráci se školními zařízeními, za podpory médií.
- Na druhé úrovni je **sekundární prevence**, která je již adresně mířena na skupiny či jednotlivce zasažené kriminalitou, nebo je u nich vysoce pravděpodobné delikventní chování. Tento druh prevence vykonávají speciální zdravotnická, pedagogická a psychologická zařízení a organizace zaměřené na preventivní činnost (poradenství, linky bezpečí, linky důvěry apod.).
- Cílem **terciální prevence** je zabránění recidivy mladých delikventů, zahrnuje i případnou léčbu a probíhá v resocializačních zařízeních za pomoci intervenčních programů. (Kunák, 2007, s. 32 – 36)

Zajímavá je i zmínka o preventivní účinnosti trestu. Matoušek (2011, s. 262 – 263) pojednává o názorech společnosti a médií, která často díky neinformovanosti odsoudí pachatele a přeceňují význam trestu. Pravdou ovšem je, že trest sám o sobě nemá příliš velký odstrašující účinek, protože jinak bychom se neselektovali s recidivisty, kteří trestný čin páchají v domnění, že tentokrát na ně nepříjdou. Cílem prevence tedy je nabídnout ohroženým dětem alternativu života bez kriminálního chování, které vede ke společenskému úpadku, a odchýlit je od nežádoucího životního stylu. Rizikovými skupinami, na které je třeba zaměřit preventivní péči, mohou být děti s poruchami chování, děti z dysfunkčních či sociálně slabých rodin, zneužívané či týrané děti, ale i celé populace rodičů či občanů.

Volný čas nabízí ideální možnost pro výchovné působení na děti a mládež, dává prostor pro formování osobnosti i pro pozitivní ovlivňování morálních hodnot a emocionálního rozvoje. Při vhodném vedení se mladí lidé učí zvládat nejrůznější situace, komunikovat se svým okolím a začleňovat se do společnosti. Ve volném čase je nepřehledné množství alternativ, ale ne všechny jsou žádoucí. Nevhodné využití volného času má neblahý vliv na mravní vývoj a zejména dospívající se cítí mnohdy dezorientováni, protože touží po samostatnosti, ale ještě nejsou plně schopni rozpoznat všechna rizika. Pokud dítě či adolescent necítí podporu ze strany rodiny nebo školských zařízení, je pak cesta k sociálně patologickým jevům velmi krátká a snadná. Volný čas se může stát nedílnou součástí života každého jedince a snižovat tak riziko výskytu nežádoucího chování. Proto je problematice volného času věnováno tolik pozornosti, protože nabízí nespočet možností pro pozitivní působení na děti a mládež. Je-li volný čas využit správně, poskytuje rozvoj zdravé osobnosti, talentu, fyzických schopností, podporuje samostatnost, iniciativu a kreativitu.

1.4 Vztah volného času k výchově

Důležitý vztah mezi volným časem a výchovným působením dal vzniknout pedagogice volného času a souvisejícím oborům. Hofbauer (2004, s. 17 – 18) používá pojem **výchovné zhodnocování volného času** a popsal tři dimenze:

- **výchova ve volném čase**, pod kterou spadá působení mimo dobu strávenou pracovními či školními povinnostmi. Eventualita svobodného rozhodnutí jedince o účasti na volnočasové aktivitě poskytuje místo pro jeho iniciativu a dává šanci alternativním pedagogickým postupům.
- **výchova prostřednictvím aktivit volného času**, jejímž záměrem je upevňování poznatků a dovedností v rámci volnočasové aktivity. Důležitým cílem je také vytváření vztahů mezi jednotlivými členy uvnitř volnočasové skupiny i mimo ni. Tato oblast může mít značný vliv na následující životní etapy vychovávaného jedince, protože zasahuje do jeho osobnostních kvalit a přispívá k vnitřní pohodě.
- **výchova k volnému času** vede k přemýšlení o způsobu trávení volného času, jeho zužitkování a samotné náplni. Vhodná výchova může pomoci rozpoznat, zda volný čas plní všechny své funkce a přináší jedinci požadované výsledky.

Děti mladšího školního věku jsou během vyučovacího procesu vystaveny značné psychické zátěži. Volný čas má ve srovnání s vyučováním nemalou výhodu dobrovolnosti a poskytuje ideální prostor pro regeneraci, ale i pro výchovné působení. *„Jedním ze základních požadavků výchovného působení je ovlivňování vývoje jedince v pozitivním smyslu. (...) Výchova ve volném čase také nabízí mnoho možností, jak udržet nebo zlepšit duševní zdraví vychovávaných jedinců, ať už se jedná o děti, mládež, nebo dospělé v různých věkových obdobích.“* (Pávková in Hájek, 2011, s. 117) Výchova ve volném čase má podle autorky značně činnostní charakter a zásadní vliv připisuje především hře. Také Čáp (2001, s. 282 – 285) připisuje herním činnostem u dětí značný význam, protože umožňují formování rozličných složek osobnosti mladého jedince.

Díky cílevědomým, ale i bezděčným hrám, je možné ovlivňovat senzomotorické dovednosti, intelekt, estetické vnímání, charakter, odolnost, komunikační schopnosti i vztah člověka ke svému okolí. Důležitá jsou u her pravidla, která nemusí být nutně stanovena zvnějšku, ale může se jednat o osobní zásady či normy. Jestliže je dítě schopno akceptovat tato pravidla, je pro něj v pozdějším životě snadnější přizpůsobit se zákonným ustanovením. Prostřednictvím vhodně zvolených všestranných her lze děti pozitivně usměrňovat ve všech aspektech osobnosti. Kvůli vyhraněnosti nebo neznalosti však nejsou děti schopny samy vybírat hry tak, aby rozvíjely rovnoměrně všechny složky osobnosti. Proto je nezbytné náležité pedagogické vedení, které dětem poskytne dostatek podnětů a informací pro samostatný a správný výběr. Je to právě osobnost pedagoga volného času, jeho umění zaujmout, osobní přístup a zaujetí, které mohou být jedním z významných faktorů podílejících se na zdravém vývoji mladého člověka.

2 OSOBNOST VEDOUCÍHO VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Součástí výchovně vzdělávacího procesu jsou pedagog, vychovávaný jedinec a interakce mezi nimi. Úspěšnost tohoto procesu závisí na mnoha faktorech a jedním z nich je osobnost pedagoga. Pedagog volí z nemalého množství výchovných prostředků a jejich efektivita závisí nejen na správné motivaci, prezentaci, ale i na osobnostních kvalitách vychovatele. Správné rozpoznání potřeb a zájmů vychovávaných, empatie, volba vhodných výchovných metod a prostředků, objektivní vyhodnocování situací činí z člověka dobrého pedagoga volného času.

2.1 Dospělost

Pojem pedagog zahrnuje rozsáhlý soubor vlastností, schopností, dovedností a kompetencí, pro jejichž naplnění se musí splnit jeden zásadní předpoklad. Tím je vyzrálá osobnost, která díky zkušenostem a prožitkům dokáže s nadhledem a sebeovládáním zvládat nepřehledné množství psychicky náročných a vypjatých situací, vznikajících ve výchovně vzdělávacím procesu. Dosažení plnoletosti ještě nezaručuje automatické získání všech nezbytných kvalit, ale je předpokladem pro jejich postupné nabývání nejen vzděláváním, ale i životními zkušenostmi.

Dospělost díky dlouhému časovému období a podstatným rozdílům mezi jednotlivými stupni, dělíme na několik fází. **Časná dospělost**, které odpovídá přibližný věk od 20 do 25 let, je jakýmsi předělem mezi dospíváním a dospělostí. Během této doby si jedinec ujasňuje své životní cíle, osamostatňuje se od rodičů a hledá si životního partnera, se kterým by založil vlastní rodinu. Pokouší se realizovat ve svém profesním životě.

Střední dospělost, trvající asi do 45 let, je ve znamení maximální výkonnosti a plné odpovědnosti. Logické myšlení a učení je na vysoké úrovni. S tímto obdobím přichází i krize středního věku, přinášející kladení otázek týkajících se kvality partnerského vztahu, uspokojení s výkonem povolání a v neposlední řadě řešení mnoha rodičovských starostí, včetně obav z nadcházejícího osamostatňování dětí. Pro etapu středního věku je typická stabilizace emočních prožitků, sebejistota a pragmatičtější přístup k řešení situací. Důležitými faktory jsou manželství a rodičovství, jejichž průběh má vliv na životní naplnění většiny

jedinců. Jedním z klíčových kritérií při definování dospělosti je vedle věku především **zralost**. Zralý jedinec je již oproštěný od neshod v dospívání, získal svou nezávislost, ustálil osobní vztahy s okolím i blízkými, dokáže realisticky vnímat dění kolem sebe a přejímá plnou odpovědnost za své chování. (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 161 – 167) V obou uvedených obdobích není zanedbatelná funkce volného času. V časně dospělosti pomáhá formovat životní styl a nabízí odpočinek od náročných pracovních aktivit. V období střední dospělosti ovlivňuje výchovu dětí, usnadňuje řešení životních krizí, navazování nových osobních vztahů i návrat k zálibám, na které člověk neměl dříve čas. (Pávková in Hájek, 2011, s. 110 – 111)

Období **pozdní dospělosti** probíhající od 40 až 45 let přibližně do 65 let klade před jedince podobné problémy jako v předchozí etapě. Týkají se pracovních, manželských a rodičovských oblastí, jen je více provází bilancování a srovnávání s předešlými úseky. Přichází i vyrovnávání se s úbytkem fyzických dispozic, u žen nastává období klimakteria a dostavuje se syndrom prázdného hnízda. Další závratnou změnou je odchod do penze. Ztráta zaměstnání s sebou přináší nejen nižší příjmy, ale především omezení sociálních kontaktů. (Langmeier, Krejčířová, 1998, s. 175 – 177) Pokles zdatnosti, změna sociálního postavení i denního harmonogramu jsou razantní proměny zaběhnutého stereotypu. V tomto případě jsou opět ve výhodě ti, kteří mohou negativní myšlenky a nálady rozptýlit volnočasovými aktivitami, které pomohou předcházet či zpomalit duševní i fyzický pokles. (Pávková in Hájek, 2011, s. 111)

2.2 Pedagog volného času

„Podle zákona o pedagogických pracovnících je pedagogickým pracovníkem osoba, která vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost. Předpokládá se přímé působení na vychovávaného, vzdělávaného jedince.“ (Pávková in Hájek, 2011, s. 130) Do kategorie pedagoga můžeme zařadit učitele, vychovatele, pedagogy volného času, speciální pedagogy, asistenty pedagogů, trenéry, instruktory a lektory.

2.2.1 Legislativní ukotvení

Při jakékoli školní i zájmové činnosti přebírá škola, školské zařízení, či další subjekt právní odpovědnost za dítě. S tím bezpodmínečně souvisí znalost patřičných zákonů a předpisů, které vymezují objekty výchovného působení, cíle vzdělávání i práva dětí. Soustava těchto norem je široká a pro všechny pedagogy volného času závazná. Nepředpokládá se, že pedagog bude podrobně znát kompletní právní řád, ale je potřebné, aby měl celkový přehled o zákonech, které se týkají jeho práce, a dokázal se v nich orientovat. Obecná pravidla a normy chování jsou vymezena Ústavou České republiky, Listinou základních práv a svobod a Úmluvou o právech dítěte. Děti mají v uvedených dokumentech státem garantované právo na svobodné myšlení, zachování lidské důstojnosti a nemohou být diskriminovány z rasových, etnických, náboženských, politických, sociálních, majetkových, tělesných nebo jazykových důvodů. Úmluva o právech dítěte klade jako prioritní zájem dítěte, který musí být zohledňován při veškerém rozhodování o něm. Dále ukládá povinnost chránit děti před všemi formami násilí, zneužívání a zanedbávání. (Hájek, 2007, s. 4)

Činnost škol a školských zařízení je vymezena zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání. Vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání je určena aktivita zařízení pro zájmové vzdělávání, konkrétně školních družin, školních klubů a středisek volného času. Neškolskými organizacemi pracujícími s dětmi a mládeží jsou i občanská sdružení. Mnohá z nich mají celorepublikovou působnost, např. Sdružení dobrovolných hasičů, Sokol, Duha, apod. Většinou se ale jedná o občanská sdružení lokálního charakteru, působící při školách nebo zájmových skupinách, často ve spolupráci s obcí.

Vznik občanských sdružení upravuje zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů, ve kterém je stanoven vznik občanského sdružení §6 registrací u Ministerstva vnitra a připojením stanov. Ve stanovách musí být předložen název sdružení, sídlo sdružení, orgány sdružení, způsob jejich ustanovení, určení orgánů a funkcionářů oprávněných jednat jménem sdružení, ustanovení o organizačních jednotkách i zásady hospodaření. Chybět nesmí charakter občanského sdružení, jeho základní cíle a formy činnosti. Stanovy sdružení také ukládají práva i povinnosti jeho členů. (Hájek, 2007, s. 8 – 10).

Konkrétní určení práce vedoucích v občanských sdruženích bývá definováno v interních dokumentech, stanovách sdružení a směrnících každé organizace. Sdružení dobrovolných hasičů má k dispozici publikaci, ve které jsou ve zkrácené formě uvedeny zákony a normy, které se týkají činnosti vedoucího mládeže. Dohled nad nezletilými má dva aspekty: trestněprávní, kdy vedoucí plně zodpovídá za bezpečnost dítěte, a občanskoprávní, kdy vedoucí může nést odpovědnost za škody způsobené nezletilým v případě, že nad ním zanedbal dozor. Zavazující jsou pro vedoucího dobrovolných hasičů také Úmluva o právech dítěte a některá ustanovení ze Zákonníku práce. (Fischer, Pokorný, 2001, s. 38)

2.2.2 Profil pedagoga obecně

Společnost klade na pedagoga, vychovatele či vedoucího velmi vysoké nároky. Jako činitel výchovně vzdělávacího procesu nese zodpovědnost za jeho průběh a výsledky. Úkolem pedagoga je vhodně zvolit cíle, obsah, prostředky a metody výchovné činnosti, její průběžnou a konečnou kontrolu. Navíc nese plnou odpovědnost za svěřené jedince, za jejich duševní i fyzický vývoj. (Jůva a kol., 2001, s. 55 – 56) Role vychovatele je důležitá nejen po stránce vzdělávací, svůj důraz má i na poli osobních vztahů a vazeb k dětem. Má-li pedagog dobré vztahy se svěřeným kolektivem, může jeho působení pozitivně ovlivňovat morální hodnoty i budoucí mezilidské vztahy vychovávaných.

V tradičním školním systému není mnohdy dostatek prostoru a možností pro budování bližších osobních vazeb s učitelem, ale ve volnočasových aktivitách má vychovatel přece jen větší prostor pro užší kontakt s dětmi. Pávková (2008, s. 54) dokonce připisuje vychovateli možnost zčásti suplovat chybějící, či nefunkční prvek v rodině za předpokladu, že má k dítěti vybudovaný pozitivní citový vztah. Vnímavý pedagogický přístup vychovatele může aktivizovat taktéž děti, které nezažívají úspěchy při vyučování, nebo poskytnout příležitost k pochvale a uznání pro problémové jedince. Nebývá ani výjimkou, že se mladý svěřenec obrátí se svými problémy a obtížemi na pedagoga, ke kterému má důvěru a jistotu, že jej neodmítne. Pokud má vychovatel zájem a ochotu věnovat dětem svůj čas, poskytnout pomoc při řešení jejich potíží a vyslechnout případné obavy, může se stát skutečným příkladem pro dospívající osoby.

2.2.3 Specifika práce pedagoga volného času

Do okruhu volného času spadá především pedagog volného času, vychovatel a vedoucí, jejichž pracovní náplní bývá zejména ovlivňování volnočasových aktivit. Na práci veškerých pedagogických pracovníků je kladeno mnoho požadavků, které jsou pro všechny oblasti pedagogické práce společné. Je mezi nimi patřičné odborné vzdělání, osobnostní rysy a pozitivní přístup k dětem. Mezi formálním přístupem a neformálním je pochopitelně mnoho rozdílů, ale není možné je zcela od sebe oddělit. Jak ve vyučování, tak ve volném čase, používá pedagog oba přístupy dle aktuální situace. Ve vyučování převažuje formální stránka, ve volném čase neformální. Práce volnočasového pedagoga však ještě obnáší jistá specifika, která jeho činnost od formální výuky odlišují.

Pedagogům volnočasových aktivit je poskytováno poměrně široké pole působnosti, protože není nikde závazně stanoven obsah výchovy. Vychovatel bere především v potaz požadavky a potřeby vychovávaných jedinců, určuje si cíle po zhodnocení výchozích možností a může je podle okolností v průběhu pedagogicko-výchovného procesu měnit. Závazné jsou pro něj pedagogicko-psychologické požadavky. Také hodnocení účastníků ve smyslu klasifikace není nezbytně vyžadováno. Větší důraz je kladen na úsilí, píli, vzájemnou komunikaci, potěšení z činnosti a rozvoj dovedností i znalostí, které mohou být hodnoceny pochvalou nebo povzbuzením. (Pávková in Hájek, 2011, s. 130 – 132) Podstatným faktorem je dobrovolnost, která usnadňuje pedagogovi jeho práci. Už samotný přístup vychovávaných je ovlivněn možnostmi svobodné volby a výběru volnočasové aktivity.

Dalšími specifickými zvláštnostmi práce volnočasového pedagoga jsou důraz na získávání nových znalostí a zážitků především prostřednictvím praktického konání, a širší spektrum možností forem práce. Dětem v neposlední řadě zpravidla odpadá povinnost pravidelné domácí přípravy na zájmovou činnost, což opět přispívá k celkové pozitivní atmosféře v průběhu výchovně vzdělávacího procesu.

Mnohdy podceňovaná práce vedoucího volnočasových aktivit bývá považována spíše za zábavu a pouhé hraní si s dětmi. Při bližším pohledu lze zjistit, že je na volnočasového pedagoga kladeno množství nároků, bez kterých by svou činnost nemohl kvalitně vykonávat a obsazenost jeho zájmových kroužků by byla mizivá. Nejlepšími posuzovateli vedoucího

jsou samy děti, jejichž bezprostřední reakce jsou dokonalým indikátorem jakosti jeho práce. To samo o sobě ale nestačí a vedoucí volnočasových aktivit musí splňovat mnoho kritérií.

2.2.4 Kompetence pedagoga volného času

Pod pojmem kompetence rozumíme soubor znalostí a schopností, které by měl dobrý vedoucí, instruktor nebo vychovatel ovládat. Práce pedagogů volného času není všeobecně tolik uznávaná jako formální výuka pedagogů na základních školách. Avšak rozsah kompetencí volnočasového pedagoga není rozhodně malý, a jeho příprava na činnost s dětmi je mnohdy stejně náročná. Na počátku každé aktivity, ať při stanovování celoročních či dílčích plánů, musí být vedoucí schopen provést pečlivý rozbor potřeb svých svěřenců a brát v úvahu jejich věkové a individuální zvláštnosti. S tím souvisí znalost fyzického a psychologického vývoje dětí i sociálních podmínek, ze kterých pochází. Po zpracování podrobné analýzy dochází k vypracování výchovných cílů, které by měly být především konkrétní, přiměřené a splnitelné. Tyto cíle plní prostřednictvím adekvátních výchovných a vzdělávacích metod, jež zohledňují dětské potřeby a zaručují rozvoj osobnosti.

Do komplexu kompetencí spadá rovněž důkladné zabezpečení a organizace herních i vzdělávacích činností. K tomu se vztahuje vypracování programu, jeho materiální zabezpečení, vysvětlení pravidel a případné náhradní varianty. Další z kompetencí jsou zajištění bezpečnosti dětí, začlenění multikulturní a environmentální výchovy. Nesmí také opomínat preventivní činnost a tím předcházet výskytu sociálně-patologických jevů, eventuálně přítomnost těchto jevů včas diagnostikovat a učinit veškeré kroky k jejich nápravě. Neodmyslitelná je i administrativa a s ní spojené zásady hospodaření, účetní dokumentace, znalost legislativy a vedení nutné dokumentace. Významným prvkem je sebehodnocení, následný rozbor a zpracování získaných informací. (Sada minimálních kompetenčních profilů pro pozice v nestátních neziskových organizacích v oblasti práce s dětmi a mládeží, 2011, s. 33 – 35)

Stručný průřez kompetencemi pedagoga volného času vypracoval také H. W. Opaschowski a prezentoval je jako **základní kompetence**, zahrnující poznatky z pedagogiky volného času, psychologie, sociologie, ekologie, ekonomie, marketingu, managementu a práva. Do **odborných kompetencí** zařadil vzdělání, odborné kurzy i zkušenosti praktického rázu.

Vlastní kompetence jsou osobního charakteru, spočívající především v pozitivních vlastnostech. K **metodickým kompetencím** patří schopnosti organizovat, koordinovat a prezentovat. **Oborové kompetence** spočívají v následném získávání vědomostí přímou praxí. (Vážanský, 2001, s. 120)

Výčet všech kompetencí je značně rozsáhlý a jejich absolutní splnění je mnohdy nereálné. Cílem každého pedagoga volného času by však mělo být částečné dosažení, nebo alespoň přiblížení se k uvedenému souhrnu kompetencí, které pomůže vychovateli k úspěšnému zvládnutí mnohých náročných a vypjatých situací během profesního života.

2.2.5 Osobnostní předpoklady

Osobnostní rysy pedagoga zásadně ovlivňují vztah se svěřenými jedinci. Nejkvalitnější vzdělání a dosažení veškerých kompetencí nebudou volnočasovému pedagogovi příliš platné, pokud nedokáže zájemce o volnočasovou aktivitu vhodně oslovit a zaujmout. Proto jsou osobnostní vlohy bezpodmínečnou složkou pedagogovy osobnosti. „*Každý pedagog má své silné a slabé stránky. Důležité je, aby si je uvědomoval a aby byl schopen s nimi pracovat, zdokonalovat se.*“ (Pávková in Hájek, 2011, s. 133)

Osobnost pedagoga volného času není neměnná, ale působí na ni nejrozmanitější okolní faktory. Každý jedinec je vybaven odlišnými vlohami, které usměrňují jeho vystupování. Osobnostní psychické vlastnosti lze rozdělit do třech kategorií:

- **Temperament** odráží rychlost projevu emocí, jejich sílu a vznik. Temperament je tradičně tříděn do čtyř kategorií dle Hippokrata na sangvinika, cholera, melancholika a flegmatika. Každému typu je přiřazena jedna tělesná šťáva, která určuje reakce na okolí.
- **Schopnosti** zahrnují jednotlivé vlastnosti, díky nimž se může člověk rozvíjet, zdokonalovat a být ve své činnosti úspěšný. V konkrétním případě volnočasového pedagoga lze schopnosti, které mají přímý vliv na jeho osobnost, rozčlenit do třech nezávislých skupin na schopnosti emocionální, volní a intelektuální.
- **Charakter** je soubor mravních vlastností, které se projevují především ve spojitosti s okolím, prostřednictvím počinání a přístupu k jiným lidem. (Spousta, 1994, s. 132 – 133)

Kratochvílová (s. 253 – 254) shrnula požadavky na osobnost vychovatele do pěti celoživotních pravidel:

- **Důvěryhodnost** – pedagog by měl své jednání směřovat tak, aby se na něj lidé mohli kdykoli obrátit a spolehnout. Jeho reakce nesmí být vznětlivé či nepřijemné.
- **Pravdivost** – pedagog je pro své svěřence vzorem a hovořit za všech okolností pravdu je pro něj hlavní prioritou. Jeho výroky by měly být upřímné, ale taktní a promyšlené.
- **Aktivní naslouchání** – jeho prostřednictvím může dětem poskytnout prostor pro vyjádření vlastního názoru i dostatek pozornosti. Umí-li pedagog dobře naslouchat, učí tak děti samotné naslouchat ostatním. Vyžaduje to však vhodné kladení otázek i dostatek podpory a povzbuzování.
- **Úcta** – přináší pocit bezpečí a jistoty. Pokud dítě ví, že se mu nikdo nebude vysmívat, ponižovat jej a nebude se nad něj vyvyšovat, cítí se v takovém prostředí dobře. V případě, že je dítě vystavováno projevům neúcty, často pak takové chování napodobuje v dalším jednání.
- **Nejlepší osobní výkon** – je posledním pravidlem, jehož cílem je především nasměrování dětí k vlastnímu sebehodnocení a kontrole svého chování.

K předpokladům vychovatele se ještě vztahuje jeho přístup k vychovávaným. V pedagogice rozlišujeme několik typů výchovy, které se od sebe odlišují stylem výchovné práce a postojem k žákům. **Autoritativní přístup** pohlíží na žáka jako na příjemce postojů stanovených vychovatelem a očekává se od něj pouze jeho respektování daných norem. Zcela opačný je **liberální či pedocentrický přístup**. Zde je žák středem veškerého dění a vychovatel plní roli zajišťovatele příhodného prostředí pro rozvoj vychovávaného. Znakem třetího **demokratického přístupu** je především spolupráce a vzájemný respekt vychovatele a vychovávaného. (Horák, Kolář, 2004, s. 64 – 65) Mnoho situací vzniklých ve výchovně – vzdělávacím procesu vyžaduje **citovou stabilitu** pedagoga. Nedostatečná zkušenost a nízká schopnost empatie na straně dětí může způsobovat řadu střetů, které musí pedagog zvládnout s klidem a nadhledem. Také stres značně ovlivňuje vychovatelovo jednání a schopnost adaptace, i odolnost vůči stresovým okamžikům patří k základní výbavě pedagoga. (Fontana, 2008, s. 365 – 371)

Na kvalitách pedagoga zcela závisí postup výchovně vzdělávacího procesu. Je to právě nesnadná činnost pedagoga, která ovlivňuje nastupující generace a má tak celospolečenský dopad. Rozvoj všech složek osobnosti mladého člověka je základním cílem pedagogického působení a záleží jen na pedagogovi a jeho umění zaujmout. Příprava jedince na život a jeho sociální role, náležité vzdělání a formování osobních hodnot, jsou jen krátkým výčtem mnoha úkolů pedagoga, který si sám musí stanovit obsah i prostředky k jejich dosažení. Čím kvalitnější bude jeho práce, tím více mu bude oceněním nejen osobní satisfakce, ale také přirozená autorita, pozitivní vztah s dětmi a vědomí, že udělal maximum pro jejich vykročení do života.

3 VÝVOJ PRÁCE S MLÁDEŽÍ VE SDRUŽENÍ DOBROVOLNÝCH HASIČŮ

Oheň patřil k lidstvu v celém průběhu dějin a měl pro život zásadní význam. S ohněm neodmyslitelně souvisí požáry, které ničily výsledky lidské práce a způsobovaly škody nejen na majetku, ale i na životech. Lidé se učili s ohněm bojovat a s postupem času získávalo jejich úsilí řád v podobě dobrovolných požárních sborů. Později začali zkušení hasiči předávat své zkušenosti mladým zájemcům o tuto záslužnou činnost.

3.1 Počáteční činnost v době Rakousko – Uherska

První dobrovolné hasičské sbory vznikaly od roku 1853, jednalo se však o německé občany. V tomto roce byl v Praze založen také placený sbor hasičů z povolání a dal tak základy pro pozdější vznik dalších dobrovolných jednot, které podpořil zemský zákon č. 135 z roku 1867 o právu shromažďovacím a spolčovacím. První český dobrovolný hasičský sbor vznikl v roce 1864 ve Velvarech na popud místního obchodníka Karla Krohna, který viděl pracovat dobrovolné hasiče na svých obchodních cestách v zahraničí. (Myška, Wurmová, 1964, s. 13) Během několika let zažily hasičské sbory velký rozmach, zakládaly se při sokolských jednotách a již v roce 1890 měla česká sekce hasičstva 61 613 členů a německá sekce 72 758 členů. V tomto období proběhl pokus o sjednocení mladých, nicméně skutečné jinošské hasičské čety vznikaly až na přelomu 19. a 20. století. (Liška, Kovanda, 1998, s. 2 – 3)

Důležitou podporou byl i zemský zákon č. 35 z 5. 4. 1873, ve kterém vyšel řád policie požárové a řád hasiců. Tento řád ukládal obcím přesné informace o vzniku požární policie i hasičských sborů, o požární prevenci, materiálním vybavení hasičských stanic a postupu při hašení požárů. Každá obec s více než 20 domy měla tímto zákonem přímo uloženo vydat hasicův řád včetně příslušných předpisů. Obce s více než 100 domy měly nařízeno každý rok vyzývat občany k založení sboru dobrovolných hasičů. Vznik sborů dobrovolných hasičů přinášel především záchranu majetku a životů v obcích, které trpěly častými požáry. Většinou sbor zakládal někdo z významných představitelů obce – starosta, učitel nebo kněz, kteří díky své autoritě snáze prosazovali hasičské ideály. (Cekota, 1991, s. 29 – 30)

Významný vliv na mládež je zmiňován již na počátku 20. století v *Hasičském kalendáři* z roku 1905, ve kterém je apelováno na nezbytnost práce s mladými lidmi, jejich občanský, mravní i tělesný vývoj pod pečlivým vedením. „*Již záhy třeba vkládati do útlých srdcí mládeže zrnka poučení, z nichž vypěstuje se ponenáhlu smysl pro zřízení a součinnost v životě pospolitém, láska k bližnímu a ochota svědomitě plniti povinnosti občanské.*“ (Liška, Kovanda, 1998, s. 5) Mezi dobrovolnými hasiči působilo mnoho učitelů, tudíž se pokoušeli získávat nové členy zařazením hasičské teorie i praxe do vyučování. Velkým iniciátorem v této oblasti byl učitel z České Třebové J. B. Hubálek. Bohužel, tento návrh se příliš neosvědčil a na úspěchu hasičským jednotám nepřidával ani nedostatek výzbroje, či konkurence v podobě Sokola. V roce 1912 vydala Zemská ústřední hasičská jednota brožuru *Jinošské družiny při sborech dobrovolných hasičů*, ve které se objevila nová role vůdce, převzatá od anglického skautingu. Čistě hasičské dovednosti byly obohaceny o sport, kulturu, vlastivědu a všeobecný rozhled. Nábor probíhal mezi chlapci od 14 do 17 let, do výcviku bylo zahrnuto cvičení s krátkým žebříkem, obsluha čtyřkolové stříkačky, stříkaček džberových, putnových, požárních hydrantů, výcvik s hadicemi a první pomoc. Při skutečném zásahu mladí členové nemohli aktivně hasit, nicméně vypomáhali při strážích, osvětlení požářiště nebo zajišťovali zpravodajskou službu. Z období 1. světové války nejsou dochovány konkrétní informace o činnosti hasičských sborů či jinošských družin. Etapa Rakousko–Uherska však položila velmi slušné základy pro následující práci s mládeží v hasičských sborech. Jejich další vyvíjení a rozšiřování po roce 1918 již ale probíhalo v nově vzniklém Československu. (Orgoníková a kol., 2009, s. 9)

3.2 Rozmach hasičství v období první republiky (1918 – 1938)

Během 1. světové války řady českých hasičů silně prořídly a právě na dorost se pohlíželo jako na zdroj nových dobrovolníků. Větší pozornost však mládeži nebyla věnována. Tomu odpovídá i počet jinošských družin – v roce 1923 jich bylo pouhých 44 s 424 členy. Renesanci mládežnických sborů přineslo vytvoření žákovských odborů na počátku 30. let, které schválil okresní školní výbor. Během několika let vzrostl počet členů natolik, že v prosinci 1934 bylo příslušníků dorostu 2314 a žáků bylo dokonce 3407. Opět byly prioritními požadavky na nové hasiče spolehlivost, obětavost, ukázněnost a svornost. Veškerý výkon byl podmíněn nezištností a motivací měla být láska k vlasti a láska k bližnímu. Všichni členové se mezi sebou navzájem oslovovali „bratře“ a velký ohlas sklidilo i pořádání

zemských hasičských škol, jejichž náplní byly přednášky z oblastí technických, samaritánských, branných, organizačních a účetních. Sbor hasičů zažíval skutečný rozmach, kterého si povšimla i armáda a začala s dobrovolníky aktivně spolupracovat. (Liška, Kovanda, 1998, s. 12 – 14)

Výchově dětí a dorostu byla připisována stále větší hodnota, ale také vzdělávání vedoucích mládežnických sborů. Centrální hasičské orgány pořádaly čtyřdenní kursy pro vedoucí dorostu a žactva, kde se probíraly teoretické i praktické poznatky. Zvýšený důraz na jejich znalosti brzy přinesl kýžené výsledky. V roce 1938 bylo v mládežnických sdruženích Československa 1222 dorostenců, 317 dorostenek, 3628 žáků a 1146 žákyň. Pro zřízení hasičských dorosteneckých skupin vydaly centrální hasičské orgány pokyny, mezi něž mimo jiné patřila chuť k práci, pilní cvičitelé i snaha o zlepšení poměrů v hasičstvu. Samozřejmě taktéž dodržování legislativy určené Ministerstvem školství a národní osvěty. „*Toto nařizuje, že spolky, ve kterých se cvičení zúčastní žáci, musí a) prokázati, že činnost je v souladu se stanovami, b) oznámiti osobu vedoucí toto cvičení, c) oznámiti místnost a dobu, ve které se cvičení konají, d) připojiti seznam žáků a žákyň tělesných cvičení se účastnících.*“ (Liška, Kovanda, 1998, s. 17) Součástí pokynů byl i pracovní program hasičského dorostu, který obsahoval část cvičební, technickou, brannou, samaritství, záchranu i chemii. Náplní programu byla také výchova a vzdělávání mládeže, dostatek prostoru zbylo i pro zábavu. Mezi konkrétními činnostmi, které byly v programu specifikovány, se nacházela cvičení prostná i s náradím, znalost signálů, hasičského náčiní, základní vědomosti o elektřině, první pomoc, záchrana na ledě i na vodě, znalost dýmů a plynů, hašení vodou, čtení mapy, plavání, veslování, hašení lesního požáru, oděvu, sazí v komíně a táborových ohňů. (Liška, Kovanda, 1998, s. 16 – 18)

Pozoruhodným agitačním prostředkem z období první republiky byla příloha věstníku Hasičské rozhledy určená pro mládež „*JISKĚRKY*“. Náplní těchto listů byly poutavé příběhy žákovských skupin dobrovolných hasičů, povídky z hasičského prostředí, básničky a ostatní zajímavosti. Dalším pokusem o rozšíření řad mladých hasičů byl návrh na spolupráci se Svazem Junáků – skautů RČS a vytváření družin „*ohňových skautů*“. Bohužel k plošné realizaci již nedošlo. (Liška, Kovanda, 1998, s. 19 – 20)

3.3 Sbor dobrovolných hasičů za okupace

Vznikem Protektorátu Čechy a Morava nastaly zcela odlišné podmínky oproti předchozímu období rozkvětu. Nacistickou nadvládou byly zasaženy všechny oblasti státu včetně fungování dobrovolných hasičů. Zákaz činnosti postihl Junáka, Sokola, Orla i Národní hnutí pracující mládeže. Ministerstvo vnitra 15. května 1939 oznámilo, že povolenou složkou se stává mimo jiné i Svaz českého hasičstva, ale v následujících válečných letech museli být ze svazu vyloučeni všichni neárijští členové, dosavadní pozdrav „Nazdar“ byl upraven na nový pozdrav „Vlasti zdar“, bylo zakázáno nosit odznaky se symboly republiky a nesměly se konat volby do hasičských sborů. Zatýkání, věznění, mučení či popravy v koncentračních táborech se nevyhnuly ani funkcionářům hasičské organizace. Z celkového počtu 2088 vězněných hasičů se jich 1042 nedočkal konce války. (Liška, Kovanda, 1998, s. 24 – 25) Mnoho hasičů se odmítalo smířit s nacistickou okupací a aktivně se zapojilo do odboje. Jejich boj proti fašistům probíhal v různých podobách. Často poskytovali pomoc partyzánům, zásobovali je benzínem, pořádali záškodnické zásahy, působili ve zpravodajské činnosti a někteří se dokonce stali partyzány. (Cekota, 1991, s. 68)

I přes obtížnou společenskou situaci činnost dobrovolných hasičů neustávala. Jen zájem mladých adeptů o aktivní dobrovolné působení upadal. Stejně jako v předchozích etapách hledali funkcionáři možnosti jak nalákat nové žáky a dorostence do svých řad. Vyzdvihována byla role zkušených a obětavých vedoucích, směřování náplně jejich práce do oblastí, které mládež zajímaly. Na popud zemského náčelníka vyšla v roce 1939 *Příručka pro vedoucí hasičského dorostu a žactva v zemi Moravskoslezské*, přinášející hlavně *Organizační řád odborů dorostu a žactva dobrovolných hasičských sborů*, sdružených v Moravskoslezské zemské hasičské jednotě. Obsahem této směrnice byly základní výchovné cíle specifikované zvlášť pro kategorii žactva a zvlášť pro dorost. Pro mladší žactvo byly jako prioritní vyzdviženy hasičské ideje, spravedlnost, mravní povinnost, láska k vlasti, poctivost a pomoc bližnímu. Vedoucím dorosteneckých družstev stanovovala příručka rozvíjet výcvik a výchovu pro budoucí působení u hasičských sborů, samaritánskou činnost a dokonce i vojenskou přípravu. (Liška, Kovanda, 1998, s. 26 – 27)

Konkrétní údaje o aktivitách žáků a dorostenců se objevily v *Ústředním věstníku zemské hasičské jednoty v Čechách* z listopadu 1940. Vydával instrukce pro pořádání pětiboje dorostenců, složeného z běhu s hadicemi, skoku do dálky, závodu v pískání signálů,

zodpovězení deseti otázek a zkoušky z velení. Vědomostní otázky byly nejen z oblasti hasičských znalostí, ale týkaly se i zdravotní, vlastivědy, literatury a dějin národa. Další oblastí, kterou se sdružení mladých hasičů zabývala, bylo divadelní ochotnictví. Divadlo nabízelo projevit hasičům své vlastenectví a upozorňovat na hrůzné skutky fašistů. Některé sbory také zakládaly dětské nebo dorostenecké kapely, aby přilákaly nové členy. Nacistická okupace ovlivnila životy jednotlivců, organizací i celého státu. Tomu odpovídá i počet členů v družstvech žáků a dorostenců. V roce 1941 bylo zapsáno 280 členů, nárůst zaznamenal rok 1942 s počtem 700 příslušníků. (Liška, Kovanda, 1998, s. 28 – 30)

3.4 Rozvoj hasičství po roce 1945

Druhá světová válka byla zásadním mezníkem v historii lidstva a její konec přinesl novou epochu. Hasiči byli aktivními účastníky v boji s fašisty, ale jejich práce byla nenahraditelná zejména při odstraňování ničivých válečných následků. Téměř každé město či vesnice byly poznamenány množstvím škod a rozsáhlá síť dobrovolných hasičů po celé republice mohla poskytnout potřebnou pomoc při jejich likvidaci. Následující kapitola popisuje nejen poválečné období, ale také rozvoj a změny v hasičstvu do roku 1989.

3.4.1 Poválečná léta (1945 – 1948)

Konec 2. světové války přinesl vlnu optimismu a rozkvět dobrovolnických organizací, sbor dobrovolných hasičů nevyjímaje. Dne 21. října 1945 byl stanoven *Svaz československého hasičstva* a práce s mládeží byla určena jako jedna z prioritních. K tradičním rolím hasičů přibyla ještě osvěta, výchova mladých a vysvětlování programu Národní fronty. Dorostová komise Svazu československého hasičstva si vymezila vypracování jednotného cvičebního programu, nábor mladých hasičů a vyškolení dostačujícímu počtu vedoucích. K získávání nových členů byl osloven pro spolupráci Svaz české mládeže, ale i národní výbory a školy. Ve zpravodaji *Hasičské rozhledy* z roku 1945 bylo uvedeno, že „*hasičstvo nebude v budoucnu patřit žádné politické straně, že patří celému národu.*“ (Liška, Kovanda, 1998, s. 35)

Dorostová komise stále apelovala na problém získávání nové mládeže a nutnost péče o dorost. Do svého plánu zapracovala několik oblastí, ke kterým bude směřovat svou

následnou činnost: mravní a ideová výchova mládeže, tělesná výchova doplněná o hasičské prvky, hasičská teorie i praxe, poskytování první pomoci a především vytvoření vstřícného a kamarádského prostředí mezi všemi členy. Počátkem roku 1948 odsouhlasila příručku obsahující i mravní ideologii a doporučila exkurze školáků v hasičských zbrojnicích. Pozitivní výsledky na sebe nenechaly dlouho čekat. Během roku 1948 vzrostl počet mladých hasičů z 834 registrovaných na 3243. (Liška, Kovanda, 1998, s. 36 – 38)

3.4.2 Organizační změny v padesátých letech

Významnou událostí pro mládežnické hnutí byl počátek spolupráce s Pionýrskou organizací v dubnu 1949 a následující zakládání hasičských oddílů pionýrů, zejména při školách. Zájem mladých o hasičství vzrůstal, dobrovolná činnost získávala na vážnosti a nutno dodat, že důležitou roli zde hrály národní výbory a správa škol. Zásadním rokem pro hasičství byl rok 1952, kdy byl ministrem vnitra Václavem Noskem předán zástupcům hasičů dekret, kterým byla hasičská organizace prohlášena za dobrovolnou organizaci celostátního významu. Dalším mezníkem v historii dobrovolných hasičů byla 1. celostátní konference Čs. svazu hasičstva, konaná 15. – 16. března 1952. Prvotní název Svaz československých hasičů byl nahrazen novým na *Československý svaz požární ochrany*. Stejně tak došlo k přejmenování místních jednot, členové již nebyli hasiči, ale požárníci a zanikla funkce starosty, kterou nahradil předseda. Dohled na práci s mladými byl opět stanoven jako prioritní a nábor nových adeptů probíhal ve spolupráci s Československým svazem mládeže a Svazarmem. Pracovní náplň byla obohacena o nové aktivity v podobě celostátní soutěže v požárním útoku, běhu na 60 metrů a znalostí požárnícké teorie. V období sklizně vypomáhali mladí hasiči rovněž v preventivních žňových hlídkách podél železničních tratí i u výmlatových středisek. (Liška, Kovanda, 1998, s. 44 – 45)

Ve výroční zprávě o činnosti mládeže na I. celostátním sjezdu Československého svazu požární ochrany konaném v Praze 28. – 29. září 1956 bylo uvedeno, že podpora ministerstva školství a spolupráce se spřízněnými organizacemi přinesla velmi dobré výsledky. Pionýrských kroužků požární ochrany při školách bylo celkem 4736. Na sjezdu byla přijata rezoluce, ve které se k mládežnické činnosti přímo uvádí: „*Ve spolupráci se školskými orgány, ČSM a Pionýrskou organizací dále získávat školní mládež pro činnost v zájmových kroužcích při Pionýrské organizaci ČSM. Zajistit pro tyto kroužky kvalitní instruktory.*“

(Liška, Kovanda, 1998, s. 45) Ustanoveno bylo také nové oslovení členů – dosavadní „bratře, sestro“ nahradilo oslovení „soudruhu, soudružko“.

V následujícím roce 1957 byl uspořádán 1. běh letního tábora mladých požárníků při škole v Bílých Poličanech, jehož náplní byl požární výcvik, žňové hlídky a aktivní odpočinek. Zde se také poprvé získávaly odznaky „*Mladý požárník*“, pro jehož dosažení bylo třeba dodržet následující požadavky: pravidelná účast na práci v kroužku, akci Jarní úklid, okrskové či okresní soutěži požárních družstev, žňových hlídkách, preventivních prohlídkách v akci „Topné období“ a na soutěži dětské umělecké tvořivosti s požárními náměty. Na závěr uchazeč absolvoval pohovor z učiva o požární ochraně. Tyto podmínky určovala Směrnice pro získání odznaku Mladý požárník z 8. června 1957 a stala se tak první normou v poválečném období, která ucelila systém práce zájmových kroužků v průběhu ročního období. V témže roce vycházely v časopise *Pracovník ČSPO* na pokračování Metodické rady k činnosti vedoucích zájmových kroužků a probíhalo metodické školení vedoucích ve škole v Bílých Poličanech. V roce 1958 vydal ústřední výbor osnovy, kterými se řídili vedoucí požárních kroužků, pod názvem „Program činnosti zájmových kroužků požární ochrany – 1. část“. (Liška, Kovanda, 1998, s. 46 – 47) Celé toto období bylo ve znamení radikálních změn, udávání jednotných centrálních pokynů a sjednocení kompletní organizace v celostátní silné sdružení s hlavní myšlenkou vychovávat zdatné a uvědomělé mladé požárníky, kteří budou prospěšní celé společnosti.

3.4.3 Založení celostátní hry PLAMEN

Potřeba obohatit aktivity mladých požárníků a motivovat je k lepším výsledkům vedla funkcionáře v roce 1972 k založení celostátní sportovně branné hry „*PLAMEN*“. Plamen byl určen pro děti do 14 let a jeho cílem bylo rozvíjení tělesných schopností, znalostí a vědomostí v požárně – technických disciplínách. Soutěžilo se také v celoroční aktivitě jednotlivých kolektivů, konkrétně v kulturních či veřejnosti prospěšných činnostech. (Orgoníková a kol., 2009, s. 10)

Od svého založení až do roku 1989 byla hra Plamen orientována do několika oblastí. První byla **ideově výchovná oblast**, přezkoušení probíhalo v podobě testu a otázky se týkaly historie mládežnického hnutí, osvobození republiky v roce 1945, významných výročí, vývoje

dělnického hnutí a socialismu. Druhá, **požárně technická oblast**, obsahovala znalost požární techniky, grafických znaků technických prostředků i povelové techniky. Všechny poznatky z uvedených oblastí se prověřovaly v požárním útoku, štafetě na 4 x 60 metrů, zásahu se džberovou stříkačkou, štafetě požárních dvojic a uzlové štafetě. Oblast **preventivně výchovná** představovala plnění odznaků znalostí a zdatností. Mladý požárník postupně plnil jednotlivé odznaky (preventista, strojník, instruktor a velitel) na úrovních I. a II. stupně a odznaku *Připraven k požární ochraně*. K získání odznaků nestačily pouze vědomosti z protipožární ochrany, ale bylo třeba vyvinout aktivity i na poli ochrany přírody (požární hlídky), kultury, či pořádání relací ve školním rozhlase s požární tematikou.

Vyvážením technických disciplín byla oblast **branně sportovní**, která se odehrávala většinou v přírodě a jejím cílem bylo formou her a soutěží rozvíjet brannou výchovu ve školním vyučování. Branně sportovní oblast vycházela ze zásad Jednotného systému branné výchovy obyvatelstva a obsahovala orientaci v terénu, základy první pomoci, Morseovu abecedu, zakládání ohně v přírodě, vaření, poznávání kulturních památek a branný závod. Branný závod procházel různými obměnami a obsahoval střelbu ze vzduchovky, hod granátem na cíl, šplh po laně, určování světových stran, signalizaci, poznávání značek na mapě, překonání lávky a nasazení plynové masky. (Štika, 1985, s. 50 – 52) Cekota (1991, s. 138) v souvislosti s hrou Plamen ještě uvádí akce, které do ní byly zahrnuty: zimní lyžařský závod, soutěž požárních „Piškvorek“ a třídní celookresní sraz se soutěžními disciplínami.

Zajímavá je i statistika o účasti dětí ve hře Plamen. Zatímco v roce 1973 se hry zúčastnilo 15120 dětí, o rok později jich bylo 20565 a v roce 1977 dokonce 23121. Úsek pracovníků s mládeží však nezhálel a na V. sjezdu Svazu požární ochrany ČSSR v červnu 1978 odsouhlasil spolupráci s ústřední radou Pionýrské organizace SSM při vypracování směrnic nové branné hry „*Vždy připraven*“. Ta měla obsahovat požárnický dvojboj, soutěž požárních družstev a přibližovat tak dětem ze základních škol činnost mladých požárníků, ale také vzbuzovat zájem o požární organizaci. (Liška, Kovanda, 1998, s. 59 – 60)

3.4.4 Osmdesátá léta

V osmdesátých letech stále pokračovala sportovně branná hra Plamen, která zaznamenávala pořád větší účast. V roce 1983 se zúčastnilo již 88% všech pionýrských požárníků. Aktivní byly také oddíly *Jisker*, které připravovaly generaci nejmenších pro další působení v požárních oddílech mládeže. Odměnou za dobře odvedenou práci mladých požárníků při tuzemských i mezinárodních soutěžích byla možnost odjet na pionýrský tábor do Bulharska. Další variantou prázdninových rekreačně – vzdělávacích pobytů byly letní pionýrské tábory pořádané při Pionýrské organizaci svazu socialistické mládeže a Revolučním odborovém hnutí. Na těchto táborech se velmi dobře uplatnily *Dny požární ochrany*, jejichž úkolem byla především preventivní funkce. Děti se seznámily s nejdůležitějšími pravidly požární bezpečnosti a dozvěděly se, jak se při požáru chovat, nebo jak jej případně zlikvidovat. Později se Dny požární ochrany praktikovaly i na školních besedách a během roku jich Svaz požární ochrany uspořádal téměř pět tisíc. Spolupráce se základními školami byla rozsáhlá a zasahovala nejen do oblasti prevence, ale úspěch taktéž sklídila literární a výtvarná soutěž na téma „*Požární ochrana očima dětí*“. Na VII. sjezdu SPO ČSSR, který se konal 25. – 26. června 1988 v Praze, byla mimo jiné věnována pozornost i kvalifikaci vedoucích pracujících s mládeží. „*Z celkového počtu 7845 vedoucích mládeže mělo znalosti odpovídající alespoň minimu nároku jen 4704 vedoucích, III. kvalifikační stupeň získalo 2227, II. stupeň 460 a I. stupeň 45 vedoucích.*“ (Liška, Kovanda, 1998, s. 68)

Celkově by se dalo období od roku 1945 do roku 1989 shrnout jako éra začínající velkými změnami, týkajícími se kompletní reorganizace původních hasičských sborů na Svaz požární ochrany. Pozitivně lze ohodnotit velký důraz na nábor mladých členů, spolupráce s Pionýrskou organizací, Svazem mládeže a zejména se základními školami i velkou podporou Ministerstva školství. Veškerá činnost byla řízena centrálně mládežnickým úsekem Svazu požární ochrany, dbalo se na vzdělávání vedoucích mládeže, osvětovou činnost a neřešily se ekonomické aspekty zájmové činnosti. Negativním faktorem byla všudypřítomná ideologie a nutnost plnění plánů a statistik tak, aby se dobře vyjímaly ve výročních zprávách.

3.5 Transformace hasičského sdružení po roce 1989

Sametová revoluce 17. listopadu 1989 započala zcela nové období v dějinách českého státu. Změna politického režimu obnášela novou legislativu, která pochopitelně zasáhla i Svaz požární ochrany a požární organizace. Dne 2. června 1990 zasedalo plénum Ústředního výboru Svazu požární ochrany Československé republiky společně s okresními delegáty, a společně projednali nový název i další vývoj celé organizace. Svaz požární ochrany byl přejmenován na *Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska*, základní organizace ponese nový název *Sbory dobrovolných hasičů*. (Liška, Kovanda, 1998, s. 76)

Razantní rušení funkcionářských pozic zodpovědných za rozvoj mládežnických organizací na krajských výborech mělo neblahý vliv na počáteční rozvoj mladé generace hasičů. Také obnovení činnosti dosud nepovolených organizací způsobilo odliv zájemců o hasičskou uniformu. Pro děti se na počátku devadesátých let stal mnohem atraktivnější Skaut či Junák, ve kterých docházelo ke znovuzrození Foglarových ideálů. Dalším faktorem, který způsobil úbytek členů v řadách hasičů, byl požadavek důslednější administrativy. Přesná evidence a vydávání členských průkazů mladým příslušníkům hasičské organizace, poukázaly na uměle udržované kolektivy, vedené pouze kvůli finančnímu ohodnocení funkcionářů. Absence spolupráce se Svazem mládeže, pionýrskými organizacemi a základními školami zapříčinila ukončení činnosti pionýrských požárních kroužků při školách. Požární prevence, která byla dříve zajišťována přímo na podnět Ministerstva školství, byla v tomto období zcela přenechána pouze Sborům dobrovolných hasičů a došlo k vyškrtnutí hodin branné výchovy ze školních osnov. (Liška, Kovanda, 1998, s. 79 – 81)

Zachována zůstala soutěž Plamen, jejím vyhlašovatelem se stalo Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. „*Posláním hry je rozvíjet dětské znalosti, vědomosti a dovednosti a získávat návyky v jednotlivých oblastech činnosti s přihlédnutím ke specifické oblasti požární ochrany. Cílem hry je soutěžní formou podporovat celoroční mimoškolní pestrou činnost dětí se zájmem o požární ochranu.*“ (Směrnice hry Plamen, 2004, s. 5) Hra je určena pro děti od 6 do 15 let, družstva jsou rozdělena na kategorii mladších od 6 do 11 let a starších od 11 do 15 let. Soutěží se na nižší úrovni v obvodových a okresních kolech, soutěžními disciplínami jsou závod požárnické všestrannosti, požární útok, štafeta 4 x 60 metrů s překážkami, požární útok s překážkami CTIF (Comité Technique International de Prévention et D'extinction du Feu), štafeta CTIF, štafeta požárních dvojic, vyhodnocení

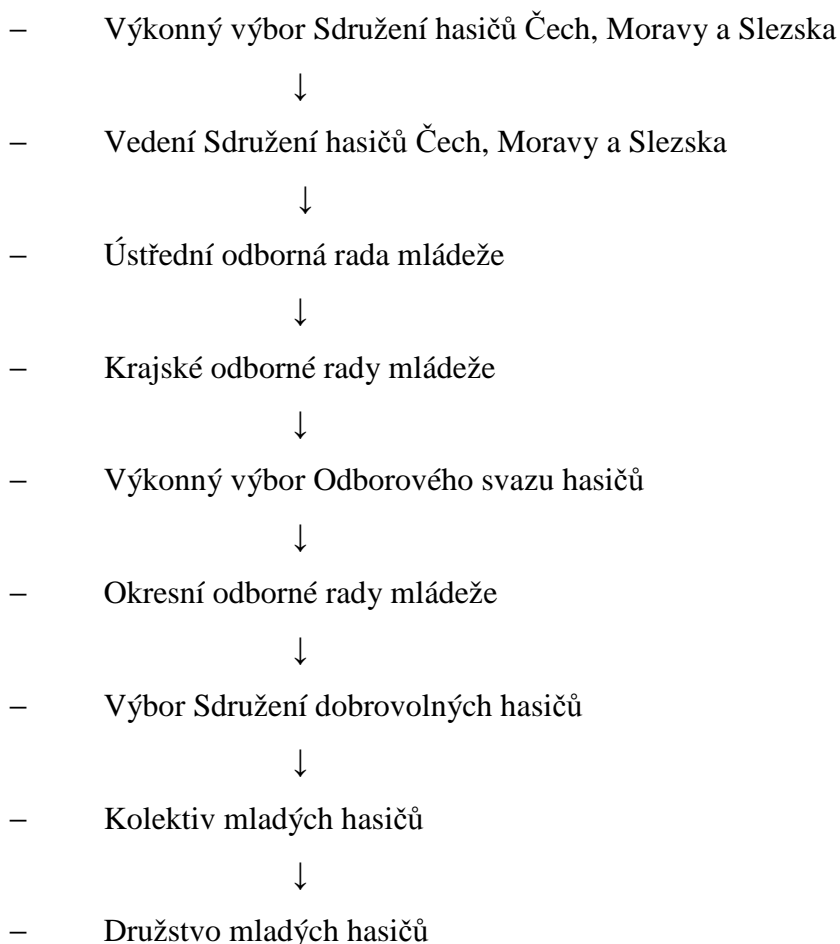
celoroční činnosti. Celoroční činností se rozumí pořádání výletů, besed, návštěvy muzeí, odpracování brigádnických hodin, sběr surovin či léčivých bylin, získávání odznaků odbornosti, tvorba nástěnek, pořádání kulturních akcí a vedení kroniky. Vyšší, tj. krajská, celorepubliková a mezinárodní kola mají na programu stejné disciplíny jako v nižší úrovni, vyjma hodnocení celoroční činnosti. (Směrnice hry Plamen, 2004, s. 6 – 8)

Další soutěží určenou pro děti a mládež je *Požární ochrana očima dětí*. Soutěž je organizovaná pro školy (mateřské, základní, speciální, střední školy a učiliště), školská i mimoškolská zařízení (Domy dětí a mládeže, Sdružení dobrovolných hasičů) a má především preventivní charakter. Soutěž je rozdělena na výtvarnou a literární část a probíhá v několika věkových kategoriích. Její obsahové zaměření se týká vyjádření vědomostí o příčinách požárů, upozornění na konkrétní chyby v jednání při manipulaci s ohněm, hořlavými látkami a pyrotechnikou. Pod záštitou Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska jsou pořádány další pravidelné soutěže s hasičskou či sportovní tematikou, například Mezinárodní olympiáda mladých hasičů, Moravsko – beskydská šedesátka, Polabské šedesátkování a Memoriál Marty Habadové.

Nedílnou součástí fungování hasičských sborů po roce 1989 se stala ekonomická stránka. Po transformaci na občanská sdružení, která působí na úseku požární ochrany, přišlo na řadu i finanční hospodaření. Jednotlivá sdružení musela hledat možné zdroje financování v podobě příspěvků a dotací. Příspěvky na mládežnickou činnost Sborů dobrovolných hasičů má ve svém rozpočtu Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky i obecní úřady. Hasičské spolky podporují také firmy ze soukromého sektoru, které za své finanční příspěvky získávají reklamu na stejnokroji cvičenců, tiskovinách či webových stránkách.

Nemalé částky na svou činnost mohou získat hasičská sdružení formou grantů nebo dotací. Tyto dotace udělují většinou ministerstva, krajské a městské úřady nebo magistráty. Také subjekty státní správy a samosprávy vypisují grantová řízení. Pro jejich získání je nutné vypracovat kvalitní projekt, bezchybně vyplnit potřebou dokumentaci a formuláře. Pokud je i přes veškeré výše zmíněné možnosti nedostatek financí, zbývá poslední možnost: samofinancování. Do samofinancování spadají příjmy z pořádaných akcí, z prodeje občerstvení, vykonaných brigád a příjmy v podobě poplatků účastníků. (Orgoníková a kol., 2008, s. 141 – 142)

Dne 10. ledna 2001 zahájila svou činnost *Ústřední odborná rada mládeže*, která je členem Výkonného výboru Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Organizační struktura úseku mládeže Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska vypadá následovně:

Pracovní náplní Ústřední odborné rady mládeže je pořádání a organizace Letní školy instruktorů, soustředění reprezentačních celků mládeže, realizace školení instruktorů, letních táborů pro mladé hasiče, příprava republikových i mezinárodních soutěží mládeže, zabezpečení zahraniční spolupráce na úseku mládeže, vypracování metodických pokynů pro instruktory a školení rozhodčích mládeže. Vytvoření Ústřední odborné rady mládeže přineslo stabilizaci a nasměrování k jednotnému cíli všech Sdružení dobrovolných hasičů v České republice, čemuž odpovídal i vývoj členské základy mladých hasičů. V roce 1995 bylo celkem 23561 registrovaných, rok 1998 zaznamenal 21533 a v roce 2001 činil počet mladých hasičů 32226. (Výroční zpráva Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, 2001)

3.6 Vedoucí mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů před rokem 1989 a po něm

Od samotných počátků práce s dětmi a mládeží v hasičské organizaci je věnována pozici vedoucího nemalá pozornost. Před rokem 1989 vydal Svaz požární ochrany ČSSR metodiky k II. a III. kvalifikačnímu stupni vedoucích mládeže i publikaci *Rukověť vedoucího mladých požárníků*, ve kterých podrobně popisuje všechny aspekty výchovné práce. Ovšem i po roce 1989 nezůstalo Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska pozadu. Pro instruktory kolektivů mladých hasičů pravidelně vydává učební texty k získání kvalifikace II. a III. stupně a publikace o výchově dětí v oblasti požární ochrany. Ke znalostem vedoucího patří také nezbytné právní minimum. Situace se změnila v roce 2013, kdy byly pozastaveny kvalifikační kurzy pro vedoucí dětí ve Sborech dobrovolných hasičů a na další vývoj situace se zatím čeká. Protože byl vzdělávací systém před rokem 1989 odlišný od školícího procesu po roce 1989, budeme jejich popisu věnovat samostatné oddíly.

3.6.1 Vedoucí a systém vzdělávání před rokem 1989

„Smyslem (...) zájmové mimoškolní činnosti je prohloubení výchovného působení na mládež, podchycení jejího volného času a rozvíjení jejího zájmu správným směrem.“
(*Rukověť vedoucího mladých požárníků*, 1972, s. 28)

Československý svaz požární ochrany, spadající pod Národní frontu, spolupracoval se Socialistickým svazem mládeže a jeho Pionýrskou organizací. Zájmem všech těchto organizací bylo sjednotit co největší počet mladých lidí, vést je k aktivní činnosti a jednotně je vychovávat v socialistickém duchu. Vycházel z Výchovného systému Pionýrské organizace Socialistického svazu mládeže (dále PO SSM), dle kterého plnil svá specifická poslání. Výchovný systém PO SSM obsahoval základní principy, mezi které patřily:

- vedoucí úloha Komunistické strany Československa,
- společensko – politický charakter dětské organizace,
- ideově politické zaměření celé činnosti na principech marxismu – leninismu,
- proletářský internacionalismus,
- masovost a dobrovolnost členstva,
- demokratický centralismus,

- uplatnění principů socialistické pedagogiky.

Ve Výchovném systému PO SSM byly ukotveny i zásady výchovné práce PO SSM, které prakticky znamenaly závaznou a jednotnou práci s mladými adepty (Jiskry), dodržování odborných požadavků dle zaměření oddílu, plnění odznaků odborností a respektování věkových a individuálních zvláštností dětí. (Rukověť vedoucího mladých požárníků, 1972, s. 31 – 32) Prakticky probíhalo uplatňování Výchovného systému PO SSM prostřednictvím plnění Plamenů a Cest. Pionýrů mladšího školního věku se týkal Plamen bystrosti, Plamen vytrvalosti a Plamen samostatnosti. Požadavky každého Plamene byly členěny do jednotlivých důkazů, každý důkaz do podmínek. Dle Koudelky (1982, s. 20) měl vedoucí díky Výchovnému systému PO SSM k dispozici ucelený a bohatý program činnosti s dětmi, který mu udával pracovní náplň oddílu na celý školní rok.

Metodika práce vedoucího

Struktura Výchovného systému PO SSM brala v úvahu všechna vývojová stadia dětí mladšího školního věku. Požadavky na mladé požárníky byly rozvrženy tak, aby byly splnitelné a navíc podporovaly kolektivní činnost. Prvotním úkolem vedoucího bylo stmelení kolektivu, bližší seznámení s dětmi, metodika doporučovala spolupráci s třídním učitelem. Následně si měl vedoucí vypracovat systematické a praktické plány činnosti. Roční plán stručně zachycoval rozdělení aktivit do jednotlivých měsíců, měsíční plán obsahoval podrobnější metodické rozpracování a konkrétní postupy pro splnění samostatných úkolů. Prioritní bylo vytyčení jasných cílů a cesty, po které se vedoucí s kolektivem vydal pro jejich dosažení, a vytvoření uspořádaného programu, jenž zahrnoval poznatky o dětech i sobě samém. Vedoucí měl být vždy přísnější na sebe nežli na děti a v jeho možnostech bylo obohacování výchovného systému vlastními poznatky a zkušenostmi. Podstatná byla motivace hrou na základě bezprostředních situací či motivace vedlejším cílem. Metodika dokonce vedoucímu přikládala šanci napravit to, co se v dřívějším životě dítěte nevydařilo a správně jej připravit na cestu životem. Ovšem ani ten nejdůmyslnější systém práce s mládeží nebyl sám o sobě mnoho platný, k jeho realizaci bylo zapotřebí kvalitních a zapálených dobrovolníků na pozici vedoucího oddílu. (Koudelka a kol., 1982, s. 38 – 43) Vzhledem k tomu, že vedoucí nemá povinné žádné pedagogické ani psychologické vzdělání je podle Koudelky úloha vedoucího popsána téměř jako specificky odborná činnost s nutnou kvalifikací.

Požadavky na vedoucího

Vedoucímu mladých požárníků byla připisována především role vzoru dětí. S ohledem na politickou situaci a ideologii doby byly požadavky na vedoucího dětí značně nadneseny a osoba vedoucího dětí byla až přehnaně idealizována. Konkrétně Koudelka (1982, s. 38) uvádí, že vedoucí měl svou práci vykonávat především ze svého vlastního přesvědčení a kvalitu jeho výchovného působení ovlivňovaly veškeré jeho názory a postoje, i sounáležitost s Pionýrskou organizací, ztotožnění s jejími cíli, programem a ideály. Pokud splnil tyto předpoklady byl dostatečně inspirující osobností pro mládeže a mohl efektivně předávat dál své znalosti a dovednosti.

Aby děti vedoucího respektovaly, musel splňovat základní předpoklady pro tuto práci. Vedoucí musel být zásadový, zodpovědný, mít přirozenou autoritu a pozitivní vztah k dětem. Ve své činnosti se měl také řídit didaktickými zásadami a rámcovými směrnici pro činnost žákovských a dorosteneckých družstev Československého svazu požární ochrany. Aktivity požárních družstev se uskutečňovaly v oblasti ideově výchovné, požárně technické, sportovně branné a zdravotnické. (Rukověť vedoucího mladých požárníků, 1972, s. 47 – 51)

Opomenuty nezůstaly ani požadavky na vědomosti vedoucího hasičského oddílu. Vedoucí mládeže III. kvalifikačního stupně ve Svazu požární ochrany Československé socialistické republiky (dále SPO ČSSR) musel ovládat odborné poznatky z pedagogiky a psychologie, požární ochrany, směrnic hry Plamen a organizace Svazu požární ochrany ČSSR. Dále ke znalostem všeobecného společenského přehledu, patřily i filozofické a politické znalosti marxismu – leninismu. (Koudelka a kol., 1982, s. 78) Požadavky na vedoucího mládeže II. kvalifikačního stupně ve SPO ČSSR se týkaly podrobných vědomostí zásad politiky Komunistické strany Československa, poslání Svazu požární ochrany ČSSR, dějin Komunistické strany Československa, historii a současnost Mezinárodního výboru hnutí dětí a dospívající mládeže, systém práce komisí mládeže v SPO ČSSR a doplňující poznatky z pedagogiky a psychologie (Cerman a kol., 1985)

3.6.2 Školící systém vedoucích po roce 1989

Dle směrnice činnosti s kolektivy mladých hasičů Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska může být vedoucím kolektivů mladých hasičů osoba starší 18 let, právně způsobilá, která splňuje předpoklady pro práci s dětmi a mládeží a je členem Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska (dále SH ČMS). Vedoucím kolektivu se stává člen Sboru dobrovolných hasičů (dále SDH) po schválení výborem SDH, získáním požadované kvalifikace minimálně II. stupně, složení slibu a registraci u Odborového svazu hasičů a Okresní odborné rady mládeže. Úkolem vedoucího je řídit činnost kolektivu, tlumočit jeho zájmy a stanoviska na jednáních výboru SDH a valných hromadách SDH. Vedoucí kolektivu je povinen dodržovat stanovy SH ČMS, dodržovat bezpečnostní a mravní předpisy, pečovat o zdravý tělesný a duševní vývoj mladých hasičů a být jim dobrým příkladem, procházet vzdělávacími kurzy a předkládat ke schválení plány práce kolektivu výboru SDH. (Orgoníková a kol., 2008, s. 20 – 21)

Příprava vedoucích

Vzdělávání vedoucích je nezbytné pro vykonávání kvalitní práce a příprava je rozdělena do tří stupňů odborné kvalifikace. Jako podklady pro výuku slouží budoucím vedoucím učební texty pro vedoucí a instruktory mládeže SH ČMS.

Kvalifikace III. stupně je základní vstupní minimum, předepsané pro začínající vedoucí kolektivů starší 18 let a pro pomocníky vedoucích kolektivů ve věku od 15 do 18 let – instruktory. Tato kvalifikace se získává složením zkoušky u Okresní odborové rady mládeže nebo absolvováním Letní školy instruktorů, které organizuje Ústřední odborová rada mládeže. Držitelé této kvalifikace se nazývají **instruktoři**. Kvalifikaci II. stupně – **vedoucí** – lze získat po dosažení 18 let absolvováním vzdělávacího kurzu a složením zkoušky nejméně jeden rok po získání III. kvalifikačního stupně. Kvalifikaci I. stupně – **čínovník** – je možné získat absolvováním vzdělávacího kurzu po splnění II. kvalifikačního stupně a uděluje se na základě dlouhodobé práce s dětmi a mládeží. Náplní kurzu je lektorská činnost, poradenská činnost pro ostatní vedoucí a instruktory. (Orgoníková a kol., 2008, s. 22 – 23)

K dalším nezbytným vědomostem vedoucího, ze kterých je při zkouškách testován, patří vzdělávací systém mládeže SH ČMS, cvičební řád, hasičské minimum, historie boje s ohněm,

historie hasičského mládí, směrnice hry Plamen, výňatky ze stanov SH ČMS, pedagogika, psychologie, bezpečnost při práci s dětmi, zdravotvěda, ekologie, základy hospodaření, orientace v dokumentaci, právní minimum, výskyt patologických jevů mezi mladými, topografie a uzlování. Smutnou skutečností jsou nedávné změny, týkající se vzdělávání vedoucích, kteří již od roku 2013 nemusí absolvovat kvalifikační kurzy. Podmínkou je spolupráce s vedoucím, který kvalifikační kurzy v minulosti absolvoval.

4 SDRUŽENÍ DOBROVOLNÝCH HASIČŮ OPATOVICE

Sbor dobrovolných hasičů Opatovice je silná organizace s dlouhou tradicí a širokou členskou základnou. Od prvních okamžiků své existence si členové sboru kladli za svůj cíl ochranu zdraví a majetku svých spoluobčanů. Tomuto cíli podřizovali a stále podřizují většinu svých aktivit. Výsledkem se stala jedna z nejlépe připravených a vybavených zásahových jednotek dobrovolných hasičů v okrese Přerov i úspěšných reprezentantů na hasičských soutěžích.

4.1 Historie Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice

Dějiny obce i hasičského sboru jsou bohužel zaznamenány velmi útržkovitě. Některé etapy v zápisech zcela chybí, jiné jsou pamětníky dopsány zpětně. I přes tyto obtíže následující řádky poskytnou ucelený pohled na vývoj dobrovolnické činnosti na poli hasičské ochrany.

4.1.1 Obec Opatovice

Obec Opatovice se nachází v okrese Přerov a první písemná zmínka pochází z roku 1447. V tomto roce zanesl Jiří z Kravař do zemských desek Vokovi ze Sovince Helfštejnské panství, kde jsou ve výčtu obcí jmenovány i Opatovice. V roce 1622 dostal lipenské panství s hradem Helfenštejnem olomoucký biskup kardinál František z Ditrichštejna, za věrnost a služby v období stavovského povstání, od císaře Ferdinanda II. Pravděpodobně v této době byly Opatovice od nedalekého Lipníka odtrženy a připojeny k Hranicím, které byly rovněž majetkem kardinála. V rukou Ditrichštejnů zůstaly Hranice i s Opatovicemi do konce 19. století. Od roku 1766 si obec pořídila vlastní pečetidlo k ověřování písemností, které je dodnes zachováno. Celkové poměry poprvé zachycuje vceňovací operát obce z roku 1843, v němž je uvedeno, že obec Opatovice leží půl druhé míle jižně od Hranic a půl míle západně od Kelče v kopcovité krajině, tvořené západními výběžky od Karpat. Počet obyvatel v obci se vyvíjel následovně: v roce 1775 měly Opatovice 354 obyvatel, v roce 1870 měly 607 obyvatel, za rok 1930 je uvedeno 658 obyvatel a poslední statistika za rok 2012 uvádí 804 obyvatel. (*Minulost a přítomnost obce Opatovice na Přerovsku*, 1989, s. 3 – 5)

4.1.2 Vznik Dobrovolného sboru hasičského

Založení Sboru hasičského v Opatovicích podrobně popisuje Hasičská kronika věnovaná Českou ústřední jednotou hasičskou markrabství moravského a Zemskou slezskou jednotou hasičskou Jeho Veličenstvu císaři a Jeho milosti králi Františku Josefu I. k padesátiletému jubileu požehnané vlády v roce 1898. Kronika uvádí, že Dobrovolný sbor hasičský byl založen roku 1889 a jeho zakladatelem byl obecní výbor. Hlavní popud k ustanovení prvního spolku v obci dal nadučitel Vítězslav Hubert Karlíček, který od roku 1888 působil na opatovské škole. V. H. Karlíček je v kronice označován jako neúnavný národní pracovník, který také v obci založil čtenářsko – pěvecký spolek „Záhořan“. V té době byl starostou obce rolník František Číhal, v obecním představenstvu zasedali Jan Vymětalík, Jan Stratil, František Pitron, František Číhal, Jan Hasilík, Vavřín Krečmer, František Šumšal a Jan Číhal. Všichni myšlenku založení Dobrovolného sboru hasičského podpořili a nechali v obci zřídit tři obecní vodní nádržky a důkladné skladiště pro účely sboru. Předsedou Dobrovolného sboru hasičského byl jeho zakladatel Vítězslav Hubert Karlíček, náčelníkem byl domkař Antonín Tomeček a jednatelem rolník Josef Šumšal. V roce 1898 se předsedou stal František Klvaňa, náčelníkem Josef Vymětalík a jednatelem František Vymětalík. Dle Hasičské kroniky měl sbor v tomto roce ještě dalších 40 členů. Materiální vybavení sboru čítalo čtyřkolovou stříkačku vozovou bez per a čtyři berlovky, v úhrnné ceně 810 zlatých. (Krška, 1898)

4.1.3 Nejvýznamnější události sboru v letech 1900 – 1945

Následující vývoj opatovského hasičského sboru není příliš podrobně popsán, protože nebyla vedena hasičská, ani obecní kronika. Tuto situaci napravil v roce 1974 Miroslav Číhal, který začal zpětně dopisovat Hasičskou kroniku dle vlastní paměti. Bohužel, veškeré informace nejsou do uvedeného roku přesně datovány, protože se nedochovaly žádné písemné záznamy o životě a rozvoji obce Opatovice. Všechny následující údaje jsou čerpány z této Hasičské kroniky.

Po skončení 1. světové války v roce 1918, ve které zahynulo 18 opatovských občanů, došlo k významným společenským i materiálním změnám. Založen byl tělocvičný spolek Orel, Dělnická tělovýchovná jednota a tělocvičná jednota Sokol. V obci působila Republikánská strana, Lidová strana a Sociálnědemokratická strana. Spolek lidového domu

rozhodnul o postavení Lidového domu se sálem, jevištěm a výčepní místností. V letech 1930 – 1938 došlo k elektrifikaci obce, zřízení telefonu a byla zbourána hasičská zbrojnice, na jejíž místo zhotovil sochař Alois Číhal pomník padlým v 1. světové válce. Ke stavbě nové zbrojnice však dlouho nedocházelo. Hasičská stříkačka i s hadicemi tak putovala ze stavení do stavení, berlovky si rozebrali občané tak, aby v každé části obce byla jedna. Údržba vybavení byla minimální a po smrti vzorného zbrojíře Josefa Klvani ustála nadobro. Obecní zastupitelstvo nejevilo o hasiče zájem, a ti tak zůstali bez prostředků. V tomto období začala 2. světová válka. Situace byla tak špatná, že místní požáry hasily sbory z vedlejších obcí. Po skončení války došlo k obratu k lepšímu. Díky osídlování vylidněného pohraničí se z obce odstěhovalo 18 občanů, mezi nimi i Adolf Rýpar. Hasiči si zažádali o jeho stodolu pro hasičskou prozatímní zbrojnici. Krajský sekretariát KSČ žádosti vyhověl a za poplatek 4000,- korun mohli hasiči své vybavení uschovat do nové zbrojnice.

4.1.4 Vývoj sboru po 2. světové válce

Dne 12. dubna 1947 byla zakoupena z prostředků Místního národního výboru (dále MNV) hasičská motorová stříkačka a na podzim roku 1956 započala betonáž základů na novou hasičskou zbrojnici. Veškeré práce probíhaly brigádně a požární zbrojnice byla slavnostně otevřena 20. července 1958. V tomto období začal nový způsob činnosti hasičských sborů. Došlo k přejmenování na *Požární sbor*, vedení sboru bylo obměněno a v platnost vstoupil nový organizační řád. Obecní představitelé poprvé uspořádali v roce 1967 soutěž požárních družstev o *Putovní stříbrnou proudnici Rady Místního národního výboru Opatovice*, která se každoročně opakovala až do roku 1976. Opatovským požárníkům byla v roce 1968 za příkladnou činnost přidělena další motorová stříkačka PPS-12 a usnadnila tak jejich dopravu na soutěže do okolních měst i obcí. Za dosažené výsledky byl sboru předán putovní prapor *Nejlepší jednota okresu Hranice*. V této části kroniky je poprvé uvedena zmínka o **hasičské mládeži**. „*Mládež se doslova k požárníkům hrnula. Chtěli a dosud chtějí se vyžít a uvidět kousek našeho kraje.*“ K účasti na soutěžích po celém kraji mladým dopomohla obětavá práce cvičitelů Antonína Číhala, Ladislava Sehnálka a Jiřího Perutky. V šedesátých a sedmdesátých letech byl mládežnický oddíl Opatovic v okresních i krajských soutěžích vesměs mezi 1. a 3. místem. Mládežnický oddíl dívek se v roce 1973 zapojil do celostátní hry Plamen a v přerovském okrese získal 1. místo. Nemalé zásluhy na tomto výsledku měl

vedoucí mládeže Josef Hasilík. V témže roce bylo utvořeno nové družstvo chlapců pod vedením Ladislava Vavříka.

Požárnický sbor pořádal i mnoho kulturních akcí, mezi něž patřil končinový ples, vodění medvěda, kácení máje i výlety pro členy sboru. Rok 1973 se odehrával ve znamení přestavby Požárního domu a oslav 85. výročí založení sboru. Rekonstrukce Požárního domu byla ukončena 10. července 1974, hodnota díla dosáhla 428000,- Kčs. Požární dům se rozšířil o dvě garáže s vjezdovými vraty, zasedací místnost, sociální zařízení, dílnu, sklad pohonných hmot, sklep a ústřední topení v celé budově. Požárnímu sboru byl přidělen cisternový vůz ASC – 25 – Škoda – 706 RTHP. Tímto se stal Požární sbor Opatovice výjezdovým střediskem.

Novým vedoucím mládeže se v roce 1975 stal Václav Hasilík, nicméně o rok později jsou v kronice zaznamenány problémy s výchovou mladé generace. Mnozí z žáků překonali hranici 15 let, odešli do učebních oborů, a díky tomu se družstvo chlapců rozpadlo. Celostátní soutěže Plamen se účastnilo alespoň družstvo mladších žáků a příprava pod vedením Václava Hasilíka probíhala jak teoreticky v klubovně Požárního domu, tak prakticky v terénu. V následujícím roce 1977 se kolektiv mládeže zapojil mimo soutěže Plamen do sběru železného šrotu, kterého nasbírali celkem 6200 kg. Aktivně taktéž zajišťoval žňové hlídky. Po řadu dalších let je mládežnická činnost v kronice popisována jen zběžně, oddíly mladých si již vedly své samostatné kroniky. V roce 1978 byl založen další kolektiv mladých požárníků pod vedení Antonína Tomečky a Jiřího Hostaše. Vedení mladších žáků od 8 do 12 let se v následujícím roce ujal Vladimír Číhal a Jiří Hostaša, druhý kolektiv vedl Ladislav Vavřík a Libor Dincov.

V rámci oslav 90. výročí založení požárního sboru byl v roce 1979 v obci uspořádán Sraz mladých požárníků přerovského okresu „Plamen 79“. Tohoto třídního srazu se zúčastnilo 35 kolektivů mládeže. Od roku 1980 jsou mládežnické kolektivy evidovány jako pionýrské skupiny při 1. Základní škole Hranice. Pro rok 1986 byly vedoucími kolektivů mládeže Jolana Klanicová a Stanislava Pazderová, v roce 1988 je doplnil Ladislav Vavřík. V tomto roce zápisy v kronice končí. Snad díky změnám v politické situaci, které se pochopitelně promítly i do požárních organizací, či kvůli úmrtí kronikáře Jaroslava Machance, ale kronika není dále vedena celých sedm let. V roce 2012 tvoří členskou základnu Sboru dobrovolných hasičů

v Opatovicích celkem 144 členů, z toho 39 dětí do 18 let, 51 žen a 54 mužů. Vedení družstva dětí se ujaly Radka Pazderová a Pavla Vašíčková.

4.2 Činnost mladých hasičů v Opatovicích

Sbor dobrovolných hasičů po roce 1989 zasáhly organizační změny popsané v podkapitole 3.5, ale konkrétní události by měl zaznamenat průzkum. V roce 1996 péči o kroniku přebírá Jiří Hostaša. Práci s mládeží zajišťoval Ladislav Vavřík společně s Boženou Zelovou a v červenci se dokonce účastnili Mezinárodního letního tábora v německém Waldeku. Součástí hasičské kroniky se stalo každoroční hodnocení finančního hospodaření a plán na další kalendářní rok, výčet kulturní a sportovní činnosti i sponzorů sdružení.

Pro podrobnější přehled o činnosti mládeže budeme nadále čerpat z kronik mladších a starších žáků, které jsou pravidelně vedeny každou schůzku a kontrolovány zástupci Svazu požární ochrany ČSSR, později po roce 1989 zástupci Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska. Z roku 1979 jsou dochovány první kroniky mladých opatovských požárníků. Struktura kroniky mladších žáků je po několik následujících let téměř stejná. Na začátku každého školního roku byl uveden seznam přihlášených členů a při každé schůzce byl napsán zápis, ve kterém byl zaznamenán průběh setkání. Školní rok 1979/80 probíhal následovně:

Na první schůzce padlo rozhodnutí účastnit se celostátní soutěže Plamen a odeslat přihlášky, od kterého se odvíjela činnost dalších setkání. Jako první žáčky čekal Sraz mladých požárníků v Sušici – branný závod se zastávkami, na kterých se plnily úkoly. Mladí hasiči na toto setkání trénovali hod granátem, určování hasičích přístrojů, střelbu ze vzduchovky, přechod lanové lávky, poskytování první pomoci, orientaci v prostoru a určování světových stran, správné pojmenování dopravních značek a výložek. Pro úspěšné zapojení do soutěže Plamen bylo třeba nacvičit následující disciplíny: hadicovou štafetu, spojování savic, nácvik požárního útoku, vázání uzlů a štafetu 4x50 metrů. Příprava se týkala i teoretických znalostí, z nichž se získávaly odznaky strojníka, kronikáře a preventisty.

Kromě účasti na nejrůznějších požárních soutěžích patřilo k činnosti mladších žáků plnění odznaku zdatnosti, soutěž v kvízových otázkách „Poznej naše okresní město“, pořádání

šachového a piškvorkového turnaje, návštěva bazénu v Přerově a výlety do Beskyd. Děti se účastnily i besed, obvykle při významných výročích. Dle kroniky to byla beseda o Velké říjnové socialistické revoluci, k výročí úmrtí V. I. Lenina, beseda o Lidových milicích a Vítězném únoru. Besedovat přišel i příslušník Veřejné bezpečnosti o silničním provozu a dopravních značkách, velitel požárního sboru o historii požárníků v ČSSR a zástupkyně Československého červeného kříže o poskytování první pomoci.

Mladší žáci byli taktéž zapojeni do kulturního života obce. Účastnili se ve stejnokrojích lampionového průvodu k výročí osvobození obce Sovětskou armádou, recitovali básně na výroční schůzi a tvořili nástěnky. V rámci náboru nových členů seznamovali děti z Mateřské školy se svou činností, a společně se staršími žáky uspořádali propagační vystoupení před spolužáky ze základní školy. Brigádně se podíleli na úklidu požární zbrojnice a nejbližšího okolí. Po přihlášení na Okresním výboru Svazu požární ochrany, založili mladší žáci žňové hlídky. Jejich vedoucí je seznámili s povinnostmi a právy, ke kterým patřila především prevence a ohlášení případného požáru. Děti nikdy nesměly oheň hasit samy. Mladí požárníci museli znát ohlašovny požáru a telefonní čísla na Veřejnou bezpečnost a Místní národní výbor. Zaměření hlídek bylo především na dodržování protipožárních nařízení – zákaz kouření na polích, u kombajnů i lisů a přítomnost hasicí cisterny na polích. Prováděli také prevenci mezi dětmi, kterým měli vysvětlit zákaz hry se zápalkami a rozdělování ohňů.

Kronika starších žáků je téměř totožná. Starší požárníci také pravidelně soutěžili ve hře Plamen, v branném závodě v Sušicích a ve hře Poznej naše okresní město. Tvořili žňové hlídky, besedovali a pravidelně trénovali praktické i teoretické znalosti a dovednosti nutné pro úspěšnou účast na soutěžích. Obě družstva sbírala léčivé byliny, staré železo a snažila se získat nové členy mezi svými kamarády a spolužáky.

Revoluční rok 1989 je v kronice mladších žáků popsán ve stejném duchu jako léta předchozí, zmíněna byla jen demonstrace studentů na Václavském náměstí konaná 17. listopadu 1989. V kronice starších žáků je ještě uvedena poznámka o volbě nového prezidenta Václava Havla. Ovšem činnost mladých členů je dle záznamů v kronice nadále vedena v podobném duchu, jen se v průběhu let obměňovala a obohacovala. V kronikách z let 1991 – 2007 jsou podrobně popsány činnosti pod vedením Hany Klvaňové a Boženy Zelové. Mladší žáci se každoročně účastnili soutěže Plamen, se kterou souvisela teoretická i praktická

příprava v následujících disciplínách: požární útok, štafeta 4x60 metrů a štafeta požárních dvojic. S touto hrou ještě souvisí povinná účast na hasičském stanovém táboře v Nové Vsi, tvorba tematických nástěnek, odpracované brigády a plnění odznaků odbornosti pod dohledem člena rady mládeže Okresního sdružení Hasičů Čech, Moravy a Slezska (dále OS HČMS). Od roku 2000 k těmto disciplínám přibyly ještě požární útok s překážkami CTIF a štafeta CTIF.

Družstvo mladších žáků se také připravovalo na branný závod, na který bylo potřeba natrénovat střelbu ze vzduchovky, topografii, překonání lanové překážky, základy zdravotní péče a znalost technických a hasebních prostředků. Během celého roku ještě probíhaly další soutěže v celé České republice. Mezi ně patří halová soutěž, Štít Maryčky Magdonové v Nové Vsi, pohárové soutěže obcí, Noční soutěž v požárním útoku mladých hasičů i literární a výtvarná soutěž Požární ochrana očima dětí.

Pravidelné každotýdenní schůzky vedoucí dětem zpestřovali večerní stezkou odvahy, výlety do přírody, soutěžemi ve stolním tenisu při ZŠ Opatovice, účastí na Lesním běhu při TJ Opatovice, turnajem ve hře „Člověče, nezlob se“, návštěvami bazénu, besedami s profesionálními hasiči včetně ukázek techniky, návštěvou výstavy betlémů v galerii či koncertu. Pořádali s dětmi vánoční besídky, zimní olympiády a přispívali ke kulturnímu životu v obci recitací básní při významných událostech.

5 PRŮZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Následující kapitola bude věnována průběhu průzkumného šetření, od stanovení průzkumných cílů, přes volbu průzkumné metody, popisu průběhu samotného průzkumu až po jeho vyhodnocení. Průzkum se bude týkat popisu práce s dětmi ve Sboru dobrovolných hasičů před a po roce 1989 a zachycení případných změn, které Sametová revoluce v této oblasti přinesla.

5.1 Cíl průzkumného šetření a průzkumné otázky

Jak již vyplývá ze samotného názvu diplomové práce, hlavním cílem empirické části je zachytit, popsat a analyzovat změny práce vedoucího dětí ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích, které přinesl revoluční rok 1989. Hlavní průzkumná otázka tedy zní: *Jaké jsou konkrétní rozdíly v práci vedoucího mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů před listopadem 1989 a po něm?* Zajímá nás tedy, do jaké míry může politický režim, a s ním související ideologie, ovlivňovat práci vedoucího sboru dobrovolných hasičů s kolektivem dětí.

Záměrem průzkumného šetření je zaznamenat především osobní zkušenosti a poznatky vedoucích dětí ve Sboru dobrovolných hasičů v obci Opatovice, kteří v minulosti pracovali nebo i v současnosti pracují s dětmi a mládeží. Nebudeme usilovat o pouhé vyhledání a srovnání faktických údajů, ale o zpracování zážitků dotázaných osob z jejich přímé výchovné činnosti. Jak uvádí Gavora (2010, s. 186), výsledkem kvalitativního výzkumu má být pochopení respondentů a jejich životních příhod. Aby bylo možné srovnávat, bylo nejdříve nutné stanovit oblasti činnosti vedoucího před rokem 1989 i po něm, kterých se průzkum bude týkat.

Díličními cíli průzkumu tedy je popsat a analyzovat práci vedoucího mladých hasičů před rokem 1989 a po něm v následujících oblastech:

- motivace pro práci vedoucího,
- neformální vzdělávání vedoucích,
- získávání nových dětí do sboru,
- zajištění bezpečnosti dětí,
- ideologické aspekty činnosti s dětmi,

- průběh hasičských soutěží,
- spolupráce s rodiči dětí,
- finanční podmínky družstva,
- kontrola práce vedoucích.

5.2 Metoda průzkumu

S ohledem na povahu stanoveného průzkumného cíle byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu. Jelikož otázky na respondenty kladou většinou důraz na osobní názory a postřehy, spíše než na teoretická fakta, je důležité navázání osobního kontaktu a důvěry mezi tazatelem a respondentem. Tento způsob zkoumání dovoluje utvoření ucelené představy o problematice, seznámení se s úhlem pohledu dotazovaného a jeho osobním přístupem.

Pro hloubkový rozhovor, který je využíván jako nejobvyklejší metoda sběru dat v kvalitativním výzkumu, je možné zvolit mezi nestrukturovaným a polostrukturovaným rozhovorem. K průzkumnému šetření byl vybrán polostrukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami, jež dává možnost zaregistrovat přesné výrazy v původní podobě, ale vyžaduje již určitou přípravu otázek a okruhů témat před samotným zahájením rozhovoru. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s. 160)

5.3 Příprava rozhovorů

Prioritní pro zahájení úspěšného rozhovoru je teoretická znalost problematiky, o které chce tazatel získat více podrobnějších informací. K tomu posloužily informace popsané v teoretické části práce, především údaje o historii hasičství v České republice a podrobná historie Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích. Právě z teoretické části vycházely připravené otázky, které byly respondentům položeny:

- 1) Ve kterém roce jste začal¹ pracovat s dětmi a mládeží ve Sboru dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**? V případě, že Vaše působení již skončilo, uveďte, jak dlouho jste práci vedoucího vykonával.
- 2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká neformálního odborného vzdělávání vedoucích dětí a mládeže. Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhl? Máte v plánu zvýšit si toto vzdělání? Absolvoval jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?
V případě, že dotazovaný získal svou kvalifikaci před rokem 1989, následuje ještě doplňující otázka, zda si musel vedoucí po roce 1989 nějakým způsobem doplňovat kvalifikaci s ohledem na změnu politického režimu.
- 3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhá/probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracujete/spolupracoval jste se základní či mateřskou školou nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?
- 4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky zajišťujete bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami se řídíte? Byl jste na toto téma proškolen? Popsání tohoto jevu před 1989.
- 5) **Ideologie.** Popište, jakým způsobem zasahovala ideologie do Vaší práce vedoucího. (Přednášky, besedy, nařízená témata a události, školení související s tímto tématem). Tato otázka se týká vedoucích, kteří působili před rokem 1989.
Vedoucím, kteří působí či působili po roce 1989, byla položena otázka, zda v současnosti zasahuje děti a jejich vedoucí jednotná myšlenka² hasičů chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů.
- 6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jsou v současnosti soutěže jednodenní či víkendové? Jakým způsobem realizujete zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program? Stejná otázka se týká průběhu soutěží před rokem 1989.
- 7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracujete/spolupracoval jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhá/probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru a stravy?
- 8) **Financování.** Jakým způsobem zasahují finance do chodu družstva a jak ovlivňuje hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích přímou činnost vedoucího?

¹ S ohledem na grafickou úpravu textu jsou otázky uvedeny pouze v mužském rodu. V případě že byla respondentkou žena, byla otázka samozřejmě položena v ženském rodu.

² Myšlenka není ideologií, ale společným úkolem hasičů.

Vedoucím, kteří působili před rokem 1989, byla položena otázka, zda zasahovaly finance do chodu družstva. Byl vedoucí nucen řešit finanční stránku při vykonávání aktivit s dětmi?

- 9) **Kontrola činnosti.** Je činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborovým svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)? Probíhal nějaký systém kontroly před rokem 1989 ze Svazu požární ochrany?

Pro plynulý průběh rozhovorů byl důležitý nácvik kladení otázek, který zvyšoval důvěryhodnost tazatelky. Nezbytná byla i předešlá dohoda termínů rozhovorů s respondenty, kteří tak měli možnost se na interview připravit a vyhradit si dostatek času. Malý časový prostor by mohl negativně ovlivnit způsob vedení rozhovoru i celkovou pohodu při něm. Plný přepis rozhovorů je zařazen v příloze č. 1.

5.4 Výběr respondentů

Volba respondentů byla vzhledem ke stanovené cílové skupině zcela jednoznačná. Mohli jsme se obrátit na bývalé či současné vedoucí dětí ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích, kteří byli ochotni se podělit o své zkušenosti a poznatky. Záměrem bylo získat k rozhovoru vedoucí působící před rokem 1989 a také po roce 1989. Jeden z respondentů dokonce působí v oblasti práce s dětmi a mládeží ve sboru nepřetržitě od roku 1970. Výhodou celého výběru je prostředí malé obce, kde se tazatelka se všemi respondenty osobně zná. Měla tak celou situaci zjednodušenou a mohla vynechat fázi prvotního seznamování a navazování kontaktů. Gavora (2010, s. 202) nazývá toto přívětivé a uvolněné prostředí mezi účastníky rozhovoru nastolením tzv. raportu, aby se respondent otevřel a neužíval krátkých a strohých odpovědí.

Rozhovory byly vedeny celkem s šesti respondenty, kteří pracovali nebo pracují s dětmi ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích. Všichni jednotně souhlasili se zvukovým záznamem rozhovoru na diktafon a následným použitím jejich jmen a výpovědí k analýze. Pro přehlednost uvedeme všechny respondenty v tabulce č. 1:

Jméno a příjmení respondenta	Období, ve kterém pracoval/pracuje jako vedoucí
Ladislav Vavřík	1970 – současnost
Božena Zelová	1993 – 1999, 2001 – 2008
Hana Klvaňová	1996 – 2012
Václav Vašíček	1975 – 1980
Pavla Vašíčková	2012 – současnost
Jiří Hostaša	1970 – 1990

Tabulka č. 1 Přehled respondentů

5.5 Průběh průzkumu

Rozhovory s respondenty probíhaly ve všech případech v jejich domácnosti, po předchozí osobní domluvě termínu i času setkání. Respondenti byli seznámeni s účelem rozhovoru a požádáni o vyslovení souhlasu s nahráváním na diktafon. Dotazování byli dle předem připravených otázek, které byly během probíhajícího rozhovoru doplňovány, či upřesňovány. Důležité bylo hlídat linii ubíhajících témat a držet směr rozhovoru. Nejednou však respondent zmínil nová zajímavá fakta, která obohatila dosavadní poznatky tazatelky.

V polostrukturovaném rozhovoru je důležité, aby tazatel hovořil podstatně méně, než dotazovaný. Účelem je docílit, aby respondent zapomněl na přítomnost diktafonu a volně, bez zábran hovořil o nastolené problematice. Obvykle se podařilo tuto atmosféru navodit a během prvních dvou, či třech otázek upustit od formální podoby interview. Celou situaci usnadňoval fakt, že všichni aktéři výzkumu jsou obyvatelé jedné obce a osobně se znají. Jako první byl osloven pan Ladislav Vavřík, který je mezi členy Sboru dobrovolných hasičů velmi respektovaným funkcionářem. Jakmile poskytl první rozhovor, ostatní vedoucí bez váhání svolili ke spolupráci. Dalším faktem, který usnadňoval celý výzkum, je skutečnost, že myšlenka hasičství má v obci Opatovice velmi silnou podporu a jakýkoli projevený zájem o podrobné informace vyvolá velmi pozitivní reakce.

5.6 Analýza získaných dat

V následujících oddílech budeme podrobně rozebírat a porovnávat jednotlivé odpovědi respondentů na položené otázky. Nejdříve vždy shrneme odpovědi týkající se období před rokem 1989, konkrétně respondentů L. Vavříka, V. Vašíčka a J. Hostaši. Následně odpovědi z období po roce 1989, tedy respondentů B. Zelové, H. Klvaňové a P. Vašíčkové. Na závěr obě období srovnáme, zda jsou mezi nimi rozdíly. Pokud budou fakta z jednotlivých období rozdílná, konkrétně specifikujeme, v čem tyto odlišnosti spočívají.

5.6.1 Motivace

Pro zjištění motivačních pohnutek pro činnost vedoucího dětí ve sboru byla respondentům položena tato otázka: „*Co Vás motivovalo k činnosti vedoucího dětí ve Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích?*“ Všem respondentům byla otázka jasná a odpovídali na ni bez rozmyšlení a jednoduše. Pro L. Vavříka byla hlavní pohnutkou pomoc mladé generaci a především budoucnost sboru. Uvedl: „*Můj názor je takový, že ten sbor, který nebude mít mládež, nebude mít nikdy ani kvalitní členskou základnu.*“ Od dětství byl také členem sboru. V. Vašíček, který taktéž působil ve sboru od útlého věku, zastává podobný názor: „*Pokud mládež nebude k činnosti vedena, tak sbor za určitou dobu zanikne.*“ J. Hostaša se ujal vedení dětí ve sboru kvůli absenci vedoucího a především proto, že měl ve sboru mezi dětmi své vlastní potomky.

Motivací pro B. Zelovou byly její děti, které cvičily ve sboru a partner L. Vavřík, který ji k činnosti přivedl. H. Klvaňová byla členkou hasičského sboru od dětství a na střední škole působila jako vedoucí Pionýru. Práce s dětmi ji bavila a uvedla, že „*především první co mě k tomu vedlo, bylo to, že jsem měla děti, které byly v hasiči již angažované.*“ Stejně tak i P. Vašíčková byla aktivní členkou hasičského sboru od dětství, činnost se jí líbí a především její vlastní děti začaly do hasiče chodit. Odtud již vedl jen malý krůček k zahájení práce vedoucího.

Rozčlenění vedoucích na ty, kteří působili před rokem 1989 a ty, kteří působili, či působí po roce 1989, souviselo ještě s jedním jevem. Ačkoli nebyl vůbec záměr sledovat tento fakt, stojí za zmínku. Respondenty zastupující období před rokem 1989 jsou pouze muži,

a respondenty představující vedoucí po roce 1989 jsou ženy. Výjimkou je L. Vavřík, který působil v obou obdobích. Je zajímavé, že i takto malý referenční vzorek zobrazuje celkový trend genderové problematiky v práci s dětmi.

Shrneme-li motivační podněty vedoucích působících před rokem 1989, vychází nám jako aktivizační prvek myšlenka budoucnosti hasičského sboru a kvalitní členská základna, nezbytná pro jeho fungování. Napříč oběma skupinami vedoucích je společné členství vedoucích ve sboru od dětství. Pro ženy působící jako vedoucí po roce 1989 je hlavní motivační myšlenkou působení vlastních dětí ve sboru a touha pracovat s dětmi. Z těchto uvedených dat vyplývá, že pohnutky směřující k práci vedoucího se vyvíjí. Před rokem 1989 byla hasičská idea a budoucnost hasičství v popředí zájmů vedoucích, dnes se jedná spíše o zálibení v práci s dětmi a možnost trávit více času s vlastními potomky. Rozhodně však jmenované motivační prvky neubírají nic na entuziasmu, který je nezbytný pro tuto náročnou a mnohdy nedocenenou práci.

5.6.2 Kvalifikace vedoucích

Dalším okruhem, který stojí za podrobnější analýzu, je bezesporu neformální vzdělávání vedoucích dětí v hasičském sboru. V teoretické části byl podrobně popsán systém vzdělávání před rokem 1989 i po něm, ale jak tato problematika probíhala prakticky, zjistíme až po položení otázek: „*Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhl/a? Máte v plánu zvýšit si toto vzdělání? Absolvoval/a jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?*“ V případě L. Vavříka, který získal svou kvalifikaci před rokem 1989, následuje ještě otázka: „*Musel jste si po roce 1989 nějakým způsobem doplňovat kvalifikaci s ohledem na změnu politického režimu?*“

L. Vavřík označuje systém kvalifikací před rokem 1989 za složitější proces. Během svého působení na pozici vedoucího absolvoval Minimum vedoucího mládeže, kvalifikační stupně III., II. a kurz zdravotníka. Jako jeden z mála vedoucích v republice má i kvalifikační stupeň I. K jeho získání uvádí: „*Tento stupeň byl náročný. Týkal se pedagogiky, psychologie, rétoriky a celkové činnosti s mládeží.*“ Systém školení po roce 1989 popisuje podobně, jen je vynechána ideologická část, která je více orientována na práci s mládeží a hru Plamen, nicméně se změnou politické situace po roce 1989 svou kvalifikaci doplňovat nemusel.

V. Vašíček absolvoval kvalifikační kurzy III. a II., J. Hostaša také získal III. a II. kvalifikační stupeň. Díky svému působení na okresním resp. krajském výboru se musel J. Hostaša ještě pravidelně účastnit každoročních školení funkcionářů, která se týkala přímé i nepřímé výchovné činnosti.

B. Zelová splnila pouze Minimum vedoucího mládeže, H. Klvaňová má III. a II. kvalifikační stupeň. P. Vašíčková, která začala pracovat jako vedoucí v loňském roce, již žádný kvalifikační či vzdělávací kurz neabsolvovala. Ač to měla v plánu, všechny vzdělávací aktivity byly z ústředí pozastaveny a v současné době není neformální vzdělání u vedoucích vyžadováno.

Jméno a příjmení respondenta	Kvalifikační stupeň, kurzy
Ladislav Vavřík	III., II., I., kurz zdravotníka
Božena Zelová	Minimum vedoucího mládeže
Hana Klvaňová	III., II.
Václav Vašíček	III., II.
Pavla Vašíčková	Neabsolvovala
Jiří Hostaša	III., II.

Tabulka č. 2 Dosažená kvalifikace vedoucích

Porovnáme-li údaje v tabulce č. 2 o dosažené kvalifikaci vedoucích, kteří se účastnili rozhovorů, zjistíme, že většina z nich dosáhla III. a II. kvalifikačního stupně. V této oblasti přelomový rok 1989 nehraje významnou roli, jen se pozměnil obsah školení II. kvalifikačního stupně, kde se upustilo od komunistické ideologie. Tu nahradilo pečlivé studium směrnic hry Plamen a větší důraz na teorii práce s dětmi. Situace se změnila až v roce 2013, kdy není vyžadováno absolvování kvalifikačního školení a zatím není zcela jasné, jakým směrem se bude problematika nadále ubírat. Neformálnímu vzdělávání vedoucích byl až do letošního roku přikládán velký význam, protože práce s dětmi je velmi odpovědná a náročná činnost. Bohužel současný trend spoléhá jen na samovzdělávání a na podporu od zkušených kolegů,

což je chyba. Vzdělání samozřejmě nezaručí kvalitní práci vedoucího s dětmi, každopádně může začínajícímu dobrovolníkovi v mnoha oblastech pomoci nalézt správný směr.

5.6.3 Nábor nových členů SDH Opatovice

Získávání nových členů je pro každou organizaci prioritní oblastí. Kvalitní členská základna umožňuje kolektivu dosažení velmi dobrých výsledků na pohárových soutěžích. Pro zjištění, jaké postupy při náboru volili jednotliví vedoucí v různých etapách historie sboru opatovských hasičů, dostali následující otázky: *„Jakým způsobem probíhá/probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracujete/spolupracoval jste se základní či mateřskou školou, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?“*

L. Vavřík situaci kolem náboru nových členů popisuje takto: *„Před rokem 1989 probíhal nábor snadno, nebyly počítače.“* Udává, že děti mnohdy samy přišly a zeptaly se na možnost navštěvovat hasičský sbor. Členové sboru také aktivně prováděli nábor v Základní škole i Mateřské škole v Opatovicích, zvali děti z Mateřské školy na prohlídku hasičárny s ukázkou hasičské techniky, aby měly jasnou představu o činnosti dobrovolných hasičů. S nedostatkem mladých členů se nikdy nepotýkal a po roce 1989 nábor pod jeho vedením probíhal následovně: *„Byla zavedena hra Požární ochrana očima dětí (...), jinak nábor probíhal stejně jako před revolucí. V současnosti je dětí ještě více než před rokem 1989.“* V. Vašíček vzpomíná, že organizovaný nábor za doby jeho působení neprobíhal. Oslovovali konkrétní děti z obce, nebo kamarádi členů sami projevíli zájem věnovat se hasičskému sportu. Na nedostatek členů si rozhodně nemohl stěžovat, ale přiznává, že: *„Byly období, kdy bylo méně dětí, nebo naopak nedostatek vedoucích, ale naštěstí, byly to jen přechodné chvíle.“* Shodně odpovídal i J. Hostaša, který klasický nábor členů neprováděl, protože nebyl potřeba. *„My jsme měli v oddíle každý svoje dvě děti, k nim se přidali jejich kamarádi a známí.“*

Výpovědi respondentů působících po roce 1989 byly obdobné. B. Zelová aktivní nábor nových členů v základní či mateřské škole neprováděla. Zaměřovala se jen na děti nastupující do 1. třídy základní školy a kontaktovala je osobně, nebo přes starší sourozence. Nejčastěji však nábor probíhal takto: *„Děti, které již byly členy sboru, měly kamarády, které přivedly s sebou na schůzky.“* Jak B. Zelová, tak i H. Klvaňová uvádějí, že probíhaly pravidelné

exkurze do hasičárny z Mateřské školy, ale tyto akce měl na starosti velitel hasičů. H. Klvaňová k získávání nových dětí ještě dodává, že aktivní vyhledávání neprováděla a vše vycházelo od starších dětí. „*Bud' přišli mladší sourozenci, kamarádi a vesměs přišli sami.*“ Stejný způsob náboru nových členů probíhá pod vedením P. Vašíčkové: „*Nové členy přivedou kamarádi stávajících členů.*“ Aktivně však oslovuje učitelky z Mateřské školy v Opatovicích.

Z uvedených výpovědí je zcela evidentní, že Sbor dobrovolných hasičů v Opatovicích nedostatek členů dlouhodobě netrápí. Snad lze tento fakt přičíst dlouhé tradici hasičství v obci, silné podpoře sboru mezi obyvateli obce, ale určitě i kvalitní práci vedoucích. Všichni respondenti působící před rokem 1989 i po něm shodně uvádějí, že nemají problém s náborem nových dětí a členská základna je, až na chvilkové problémy, dostačující. Ani postupy nabírání nových členů se v průběhu let neměnily. Respondenti spoléhají především na příliv nových členů v podobě kamarádů stávajících mladých hasičů.

5.6.4 Bezpečnost dětí

Při každé činnosti s dětmi či mládeží hrozí riziko úrazu či poškození zdraví. I tuto oblast jsme nemohli vynechat a proto budeme srovnávat, jak se dodržovaly a dodržují bezpečnostní pravidla při práci s dětmi v opatovském sboru. Při kvalifikačních kurzech je bezpečnost dětí pochopitelně zmiňovaná a věnuje se jí dostatek prostoru. Hasičský sport pracuje s náradím, děti s ním manipulují a mohou si tak přivodit množství úrazů. Respondentům byly položeny otázky: „*Jakými konkrétními kroky zajišťujete/jste zajišťoval bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami se řídíte/jste se řídil? Byl jste na toto téma proškoleni?*“ Respondenti byli dotázáni především na praktický průběh setkání a soutěží z pohledu bezpečnosti dětí.

Bezpečnost dětí byla z pohledu L. Vavříka před rokem 1989 teoreticky zajištěna systémem školení Okresního sdružení, v praxi však už bylo na každém individuálně, jak se o děti postará. Dle jeho slov: „*Byla v tomto ohledu hodně volnost.*“ Shodné informace uvádí i V. Vašíček. Bezpečnost dětí byla probírána na kvalifikačních školeních, ale dodržování nebylo nijak sledované. Prakticky bezpečnost zajišťoval tak, že mladé členy vždy řádně poučil, vysvětlil jim danou disciplínu a seznámil je s technikou. Uvedl ještě jeden zajímavý postřeh: „*Požární útok nebyl tak rychlý a výkony nebyly tak silné.*“ I hasičství je sport,

ve kterém jdou výkony prudce nahoru, technika se stále vyvíjí s ohledem na bezpečnost dětí. V. Vašíček k tomu z pozice současného rozhodčího dodává: „*Dnes je technika perfektně vybavená z bezpečnostního hlediska přetlakovými ventily, hadice mají pojistky, děti jsou proti úrazům více chráněné.*“ J. Hostaša ve spojitosti s bezpečností dětí před rokem 1989 vzpomněl školení v Jánských Koupelech a Bílých Poličanech, kde se samozřejmě bezpečnost probírala, ale zákony či vyhlášky se neučili. Důraz spíš přikládal praktickému postupu prevence úrazů a základním znalostem zdravotní.

B. Zelová vzpomíná na situaci týkající se bezpečnosti dětí při schůzkách a soutěžích z pohledu teorie i praxe. Teoreticky byli vedoucí pravidelně každoročně proškoleni i na téma zdravotní a první pomoci, ale z praktické stránky vidí situaci takto: „*Bezpečnost se prakticky řešila pouze tak, jako bych dohlížela na své vlastní děti.*“ H. Klvaňová spatřovala největší problém v zajištění bezpečnosti v nedostatečném personálním obsazení. Mnoho let vedla děti sama a přebírala za ně plnou zodpovědnost. Při každé činnosti dbala na důkladné poučení všech členů, ale plně předejít úrazům možné nebylo. Pokud už k nějakému úrazu přeci jen došlo, řídila se přesně stanovenými postupy a vše posléze zaznamenala do sborových dokumentů. Na závěr poznamenala: „*Vždy jsem se řídila zdravým rozumem, bezpečnostní pravidla jsem dětem stále opakovala. (...) Hasičství je sport s náradím, při kterém vznikají úrazy.*“ P. Vašíčková žádná školení týkající se bezpečnosti neabsolvovala, tudíž se při práci s dětmi řídí vlastním rozumem. Svěřence s používanou technikou seznámí a upozorní je na případná rizika.

Citlivá oblast bezpečnosti dětí při pravidelných schůzkách, trénincích i soutěžích byla teoreticky podchycena na kvalifikačních školeních a kurzech. Všichni oslovení respondenti vyjma P. Vašíčkové byli teoreticky s bezpečností dětí seznámeni, ale naprosto všichni shodně uvádějí, že se při své činnosti řídili především svým vlastním rozumem. Každý z respondentů byl v době svého působení u sboru rodičem, tudíž při jejich činnosti fungoval i rodičovský přístup. Bez výjimky si oslovení respondenti uvědomují či uvědomovali zodpovědnost za svěřené děti, nutnost je řádně poučit a neustále kontrolovat dodržování pravidel. Při rozhovorech vedoucí působící před rokem 1989 zmínili, že tehdy nebyla bezpečnost až tak důsledně kontrolována, ale riziko úrazů měli vždy na paměti a snažili se jim předcházet. V současnosti je bezpečnost dětí vnímána jako priorita při veškerých aktivitách, vedoucí ji nesmí opomenout. Srovnáme-li obě období, dodržování bezpečnosti bylo a v současnosti stále je velmi důležité. Před rokem 1989 nebylo sice tak důsledné, nicméně přístup vedoucích

není v minulosti ani v současnosti rozdílný. K výrazným změnám došlo v bezpečnosti po technické stránce a děti mají v dnešní době povinné nosit na hlavě helmy.

5.6.5 Ideologie

Hasičství od samotného vzniku provází jednotná myšlenka chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů. Tato myšlenka má platnost i v současné době, ale byla období, kdy byla tato prostá a jednoduchá pravda doplněna komunistickou ideologií. Před rokem 1989 se ideologické tematické věnoval celý II. kvalifikační stupeň. Jak moc se projevovala ideologie v praktické činnosti a zda se po roce 1989 vrátila zpět ona hlavní myšlenka, či zvítězil čistě sportovní duch, bylo úkolem zjistit v další otázce: *„Popište, jakým způsobem zasahovala ideologie do Vaší práce vedoucího.“* (Přednášky, besedy, nařízená témata a události, školení související s tímto tématem). Tato otázka byla položena vedoucím, kteří působili před rokem 1989. Vedoucím, kteří působí či působili po roce 1989, byla položena otázka jiná: *„Zasahuje v současnosti děti a jejich vedoucí jednotná myšlenka hasičů chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů?“*

L. Vavřík si spojuje ideologii především s počátky hry Plamen. Podle něj byla hra v minulosti hodně ideologicky zaměřená, navíc hasiči v té době spadali pod Pionýrskou organizaci SSM. Ideologie se projevovala i ve vybraných soutěžích, např. Poznej své okresní město. Jak ideologické působení na děti probíhalo ve skutečnosti, shrnul následovně: *„Při přímé činnosti s dětmi v klubovně jsme se tomuto tématu spíše vyhýbali. Respektovali jsme je, nicméně jsme se spíše tomu tématu vyhýbali, pouze se splnilo povinné minimum v podobě přednášek a besed.“* V. Vašíček se domnívá, že: *„Ideologie do naší činnosti určitě nezasahovala. Ale ta myšlenka hasičství se určitě předávala a předává dodnes.“* Má radost, že hodně mladých členů pokračuje ve své činnosti ve sboru dál a aktivně se účastní hasičských zásahů. J. Hostaša k ideologii dodává, že se určitá výročí vzpomenout musela, kvůli zápisu do kroniky. Nicméně stejně jako ostatní respondenti uvádí: *„Ale přímé ideologii s dětmi se nevěnoval nikdo. My jsme byli hasiči a politiku jsme nechali politikům.“*

Otázka na vedoucí působící po roce 1989 musela být položena jinak. Očekává se, že komunistická ideologie skončila s listopadovými událostmi, ale existuje nějaká myšlenka sjednocující členy Sboru dobrovolných hasičů, nebo se z hasičství stala jen sportovní disciplína? L. Vavřík v hasičskou myšlenku pevně věří a říká: *„V současné době se nám daří*

mládežníků vychovávat hodně a hodně nám jich tady zůstává. A oni jsou vychovávaní v tom směru, že do budoucna se stanou dospělými členy sboru a budou pomáhat spoluobčanům v obci.“ B. Zelová v souvislosti s hasičskou ideou vzpomněla besedy a promítání, které se konalo na hasičských schůzkách. Neopomněla ani soutěž Požární ochrana očima dětí, jejíž hlavní myšlenkou byla ochrana zdraví a majetku a pomoc občanům při požáru. H. Klvaňová i v jiné části rozhovoru zmínila, že hasičství je dnes už více sportem, ale podle jejího názoru „dětí ve sboru spojuje především velké kamarádství, samozřejmě myšlenka soutěžení a výhry je důležitá.“ Mladí hasiči spolu i s vedoucí tráví mnoho času a v jejich chování je soudržnost a úcta. Ideu hasičství H. Klvaňová vnímá, ale ve spojení s dětmi zastává názor, že „v nich se vypěstuje, ač zpočátku neví, vztah k té myšlence chránit.“ P. Vašíčková se domnívá, že u menších dětí je hasičství především o sportování a kamarádství. Myslí si, že „dorostenci nad 15 let se jezdí dívat na zásahy a tam už ta myšlenka pomáhat a chránit určitě je.“

Shrnutí odpovědi vedoucích působících před rokem 1989 bylo v tomto případě jednoduché. Respondenti dosáhli jasné shody v tom, že ideologie nijak nezasahovala do jejich činnosti s dětmi. Vnímali ji jako nezbytnou součást jejich práce, kterou museli formálně splnit, ale více se ideologickými myšlenkami nezabývali. Pojetí hasičské myšlenky po roce 1989 se mohlo lišit, protože záleželo jen na vedoucím, jak s ní naloží. H. Klvaňová i P. Vašíčková spatřují v hasičství v současné době více sport a kamarádství než touhu pomáhat a chránit. Domnívají se, že jsou děti na tuto myšlenku nenásilně připravovány, ale pochopí ji až v pozdějším věku. L. Vavřík a B. Zelová považují ideu hasičství za velmi důležitou a při své práci jí přikládali nemalý význam.

5.6.6 Soutěže dětí

Nedílnou součástí hasičského sdružení jsou i pravidelné soutěže. Děti ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích se každoročně účastní hry Plamen i jiných pohárových soutěží. Respondentům byla položena otázka týkající se jejich průběhu s cílem zjistit, zda se po roce 1989 nějakým způsobem změnila organizace a samotný průběh těchto soutěží. Konkrétně zněla otázka takto: „*Popište reálný průběh soutěží. Jsou v současnosti soutěže jednodenní, či víkendové? Jakým způsobem realizujete zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program?*“ Stejná otázka byla položena i vedoucím působícím před rokem 1989.

L. Vavřík popisuje průběh a organizaci soutěží před rokem 1989 velmi pozitivně. Konaly se na tři dny, vedoucí obdržel pro své svěřence stravu, měl vyhrazený prostor pro stanování a hygienu. Ostatní si musel zajistit sám, obvykle mu vypomáhali rodiče dětí. Sportovní činnost zaštiťovala Okresní komise mládeže. Jeho pocity z celého průběhu vystihuje věta: *„Můžu to jen chválit, protože při takových akcích se nám vždy podařilo udělat nějaké kulturní vystoupení (...) Organizace ze strany pořadatelů byla velmi dobrá.“* Stejně pozitivní vzpomínky na soutěže konané před rokem 1989 má i V. Vašíček. Třídenní soutěže se stanováním dle jeho slov děti vnímaly jako odměnu za celoroční činnost, stravu zajistil organizátor soutěže a s jeho přípravou vypomáhali rodinní příslušníci. *„Po soutěžních disciplínách probíhal zábavný program a bylo to opravdu bezvadné.“* Své hodnocení ještě více rozvíjí J. Hostaša: *„Nyní se jen soutěží, hasičství je pouze sport. Tehdy bylo vše víc volnější, na organizaci bylo více času a nebylo to tak náročné. Z ústředí byl na všechny soutěže návod, jak všechny soutěže uspořádat a zabezpečit.“* Při otázce na soutěže ještě pro zajímavost uvedl, že děti dříve soutěžily v požárním útoku bez vody. Požární útok dětí s vodou byl převzat ze zahraničí, konkrétně z Francie.

K soutěžím konaným po roce 1989 L. Vavřík ještě dodal, že se jejich podoba značně liší. Jsou orientovány více na sport, děti si svou disciplínu pouze odcvičí, počkají na vyhlášení a zase odjedou. Velmi mu schází na dnešních soutěžích kolektivní duch. *„Tehdy soutěže utužovaly vztahy mezi kolektivy, vedoucími i vesnicemi. Na dřívějších soutěžích se po večerech probíraly různé náměty, činnosti mezi jednotlivými vedoucími, jeden druhému poradil. Dnes už je rivalita. Zlomový určitě nebyl rok 1989, i po něm byly velmi dobré vztahy, ale postupem času se činnost ubírá jen sportovním směrem.“* Stejně se k situaci vyjádřil z pozice rozhodčího V. Vašíček. Tvrdí, že: *„V dnešní současné době bývají setkání jednodenní, nebo při dvoudenních setkáních se stejně jezdí na noc domů, a je většinou konkurenční prostředí a chybí zdravá atmosféra. Ale vidět soutěžit děti je pro mě to nejhezčí.“* B. Zelová taktéž spatřuje při dnešních soutěžích velký problém v rivalitě a chybí jí přátelštější prostředí bez závidění úspěchů. *„V současnosti je hasičství jen sport.“* H. Klvaňová na počátku své činnosti vedoucího jezdila s dětmi na soutěže třídenní. Organizace byla sice podstatně náročnější, ale pro děti více zážitková. Později už byly soutěže pouze jednodenní a zabezpečení dětí včetně dopravy si obstarávali sami. P. Vašíčková jezdí s dětmi na soutěže také pouze na jeden den, dopravu zajišťují sami vedoucí a uvádí, že: *„S ostatními členy jiných sborů se moc nepřátelíme.“*

Při porovnání organizace a průběhu soutěží před rokem 1989 i po něm napomáhá skutečnost, že všichni vedoucí, kteří soutěžili s dětmi před rokem 1989, se dodnes aktivně soutěží účastní buď jako rozhodčí, nebo jako organizátoři. Jejich postřehy jsou proto neocenitelným zdrojem poznatků, ze kterých můžeme vycházet. Bohužel jejich názory jsou opět jednotné a nejsou pozitivní. Vzpomínají na období před rokem 1989 na dobu bez rivality a závisti, s kolektivním a přátelským duchem. Tyto názory podporují i výpovědi vedoucích působících po roce 1989, kteří také pociťují velmi konkurenční atmosféru na soutěžích. Je zcela evidentní, že je dnes hasičství sportovní disciplínou, ve které není prostor na udržování dobrých vztahů mezi kolektivy, rozhodující jsou výsledky a umístění družstev.

5.6.7 Podpora rodičů a dobrovolníků

Práce vedoucího mládeže dobrovolných hasičů bývá v mnoha případech fyzicky náročná. Děti při nácviku a soutěžích používají techniku, kterou je potřeba na cvičišťe i závodišťe dopravit a poté nachystat. Také organizaci soutěží nebo dopravu dětí na soutěže nejsou někdy sami vedoucí schopni zajistit. V takových případech potřebují pomoc a mohou se obrátit na rodiče svých svěřenců, nebo oslovit dobrovolníky. Zda se vedoucí obraceli či obrací s žádostí o pomoc na rodiče mladých hasičů nebo dobrovolníků ve svém okolí, zjistíme z odpovědí na otázky: *„Spolupracujete/spolupracoval jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhá/probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru a stravy?“*

L. Vavřík popisuje spolupráci s rodiči před rokem 1989 kladně. *„Před rokem 1989 nám rodiče pomáhali hodně. Byli rádi, že děti mají nějakou činnost, která je pro ně přínosem, že se hodně naučí, protože hasič byl součástí výchovy dětí k zodpovědnosti, nebo k výkonům.“* V. Vašíček pomoc rodičů při své činnosti nepotřeboval, ale *„na vícedenních akcích pomáhali především rodinní příslušníci, manželky zajišťovaly vaření a stravu. Bez jejich pomoci bychom se vůbec neobešli a vše probíhalo bez jakýchkoli nároků na odměnu.“* L. Hostaša vzpomíná na spolupráci s rodiči dětí velmi dobře. *„Tehdy rodiče věděli, že je na jednotlivcích závislý celý kolektiv. Důvěřovali nám, že se o děti postaráme, a děti byly slušné.“* Aktivní pomoc rodičů však nevyžadoval.

Pokud srovná L. Vavřík období před rokem 1989 a po něm, tak „*dříve byla spolupráce s rodiči lepší, (...) ale nejsou případy, že by nám rodiče odmítli.*“ B. Zelová byla zvyklá při své činnosti rodiče dětí žádat především o spolupráci při zajišťování dopravy malých hasičů na závody a nesetkala se s negativní reakcí. Jediný problém byl pouze tehdy, „*když měly děti špatné známky ve škole a měly zákaz cvičení, což bylo problematické obzvláště před soutěží. Celé družstvo tak bylo poškozeno, protože celý kolektiv závisí na jednom dítěti.*“ Spolupráce s rodiči z pohledu H. Klvaňové nebyla příliš ideální. Potřebovala pomoc s dopravou a manipulací s technikou. „*Setkávali jsme se s tatínky, které jsme prosili, ať jedou alespoň na jednu soutěž, mohou se prostrídat, ale obvykle se na něco vymluvili. To bylo špatné.*“ Při organizování soutěží v Opatovicích s rodiči a dobrovolníky problém nepocítovala, ale celkový dojem z angažovanosti rodičů v obci, ve srovnání s okolními vesnicemi, má špatný. „*My jsme se museli spoléhat sami na sebe, případně jsme se na soutěžích obraceli na cizí rodiče.*“ P. Vašíčková situaci popisuje obdobně: „*Na soutěže s námi rodiče vůbec nejezdí, takže žádná pomoc z jejich strany není.*“

Srovnávat spolupráci s rodiči a dobrovolníky v obou obdobích není jednoduchý úkol, protože z výpovědí respondentů vyplývá, že se jejich potřeby lišily. Jak už bylo zmíněno, vedoucí před rokem 1989 byli pouze muži, kteří neřešili takový problém s dopravou a logistikou, jako ženy po roce 1989. Jejich fyzická síla jim umožňovala manipulaci s těžkou technikou, tudíž nepotřebovali pomoc od rodičů, či kolegů na soutěžích. Výjimkou byly víkendové okresní soutěže, kde rodinní příslušníci, hlavně manželky vedoucích, zajišťovaly přípravu stravy pro děti. Celkově však hodnotili spolupráci s rodiči, především na úrovni komunikace a uvolňování dětí na soutěže, velmi pozitivně. Pochvalovali si fakt, že rodiče chápali závislost celého kolektivu na jedinci. Vztah mezi vedoucími a rodiči po roce 1989 respondenti nehodnotí stejně. L. Vavřík a B. Zelová se s vysloveně negativními reakcemi nesetkali, ale H. Klvaňová má jiné zkušenosti. Zažila výmluvy rodičů i jejich odmítání. P. Vašíčková téma spolupráce s rodiči kategoricky uzavírá, protože se za dobu svého krátkého působení v pozici vedoucího s žádnou spoluprací nesetkala.

5.6.8 Financování

Finance a hospodaření s nimi byly před rokem 1989 i po roce 1989 součástí každého hasičského sboru. Jako každá jiná organizace vede Sbor dobrovolných hasičů v Opatovicích

účetnictví a má k dispozici na každý rok stanovený rozpočet. Abychom zjistili, jak ovlivňovaly finance způsob práce vedoucího, nebo jestli musí vedoucí sám aktivně zajišťovat finanční prostředky a zda byl financí dostatek, byla jim položena otázka: „*Jakým způsobem zasahují/zasahovaly finance do chodu družstva a jak ovlivňuje/ovlivňovalo hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích přímou činnost vedoucího?*“ Vedoucím, kteří působili před rokem 1989, byla položena otázka: „*Zasahovaly finance do chodu družstva? Byl vedoucí nucen řešit finanční stránku při vykonávání aktivit s dětmi?*“

L. Vavřík vzpomíná: „*Před rokem 1989 jsem nikdy neměl problém s penězi. Když jsem vedl kolektivy mládeže (...) v té době bylo peněz víc než dnes. Když jsme měli nějaký požadavek, vedoucí přišel na výbor, ten to projednal a ve většině případů byl požadavek odsouhlasen. Náš systém byl takový, že na dětech by se nemělo šetřit.*“ Obdobně na otázku týkající se finanční oblasti odpovídá V. Vašíček: „*Nemůžu říct, že bych se někdy setkal s nedostatkem financí během svého působení. Vždycky se peníze na činnost našly. Vedoucím a dětem se vycházelo hodně vstříc.*“ J. Hostaša se také nesetkal s finančními problémy: „*Peníze nikdy nezasahovaly do naší činnosti. Vždy když jsme peníze potřebovali, tak peníze byly. Penězi jsme se vůbec nemuseli zabývat.*“

Srovnání finanční situace podrobně popsal L. Vavřík takto: „*Po roce 1989 se činnost rozběhla i jiným směrem, takže kromě soutěže Plamen ještě existuje soutěž Velká cena okresu Přerov, která se skládá z pohárových soutěží, a pořadateli jsou jednotlivé sbory. Podle umístění získávají družstva body, na závěr je vyhodnocení a vítěz získává finanční ohodnocení od Okresního sdružení.*“ Ohledně peněžních prostředků se sboru uvádí: „*Financování dětí přímo ve sboru není nějak v rozpočtu zahrnuto, činnost mládeže v SDH Opatovice je pokrývána dle aktuálních potřeb. Výbor také pravidelně žádá o dotace z Olomouckého kraje, z Mikroregionu Záhoran. Srovnám – li období před i po roce 1989, finance ani tehdy ani teď nezasahují do činnosti mládeže. Tady děti mají vše, co potřebují.*“ Stejně optimisticky vidí situaci ohledně financí i B. Zelová: „*Tady ve sboru finance nezasahovaly do mé činnosti s dětmi. V rámci okresu je situace po roce 1989 mnohem lepší, financí je mnohem více. Je to díky politice vedení Okresní odborné rady, která je součástí významného projektu Olomouckého kraje.*“ Podle H. Klvaňové bylo ve výboru vždy prvořadé družstvo mužů a žen a děti dostávaly náradí, které družstva dospělých vyřadili, což se občas projevilo na výkonu dětí. Aktivně se snažila shánět sponzory, dokonce i rodiče dětí přispívali na trička. S postupem let se však situace změnila: „*Dotace již nechodily hotově, ale vedoucí se museli*

domluvit a nahlásit vybavení, které potřebují (...) což byla ohromná pomoc. Díky paní Zelové, která pracuje na Okresní radě mládeže a měla informace, a nám tímto hodně pomohla. Když jsem před dvěma lety odcházela, tak měla mládež dvě kompletní sady na hasičský útok.“ Získávání dotací a grantů však osobně řešit nemusela, žádosti zasílalo vedení sboru. P. Vašíčková také finanční stránku řešit nemusí. Děti mají nové vybavení i dresy. *„Nejsem nucená vyřizovat žádné žádosti o dotace či granty, vše jde přes vedení sboru nebo okres.“*

Porovnání financování Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích před rokem 1989 a po roce 1989 je překvapivě snadné. Všichni vedoucí se vyjádřili tak, že finance nezasahovaly ani nezasahují do jejich činnosti s dětmi. Jedinou výjimkou je H. Klvaňová, která zažila krátké období, kdy její svěřenci pocítili nedostatek peněz, ale po změně způsobu financování došlo k nápravě. Dokonce i L. Vavřík, který pracoval s dětmi v obou porovnávaných obdobích, nepocítil nedostatek peněz, spíše si jen museli vedoucí zvyknout na nový způsob financování. Vedení jednotlivých sborů musí aktivně žádat o dotace a granty obecní a krajské úřady a Okresní radu mládeže. Velmi příjemným výsledkem porovnávání je zjištění, že hasičská mládež je významnou prioritou, pro kterou se najde vždy dostatek finančních prostředků.

5.6.9 Kontrola činnosti vedoucího

Vedoucí, který má na starost skupinku dětí, za ně během schůzek a soutěží přebírá plnou zodpovědnost. Musí brát ohledy na jejich bezpečnost, zvyšovat jejich odborné znalosti, aktivně je připravovat v teoretických i praktických dovednostech na soutěže, pravidelně se těchto soutěží zúčastňovat a připravovat pro ně kulturní a zábavný program. Práce vedoucího není rozhodně snadná, ale probíhá v rámci sboru či vyšších hasičských orgánů nějaký kontrolní systém? V oblasti kontroly činnosti vedoucího nás především zajímá, zda je možné včas zjistit, pokud vedoucí neplní své povinnosti, případně dělá chyby způsobené např. krátkou praxí. Vedoucím působícím po roce 1989 byla položena otázka: *„Je činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborovým svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)?“* Vedoucím, kteří působili před rokem 1989, byla položena otázka: *„Probíhal nějaký systém kontroly před rokem 1989 ze Svazu požární ochrany?“*

System kontroly před rokem 1989 popisuje podrobně L. Vavřík: „Kontrola sboru probíhala tak, že každý člen Komise mládeže měl na starost svůj okrsek. Tento člověk se staral o všechny kolektivy v rámci okrsku, kontroloval je, snažil se jim poradit. Zkoušel u odborných znalostí mládeže. Tímto členem byl před rokem 1989 nejdříve Jiří Hostaša, který se později stal členem Krajské komise a na jeho místo nastoupil Josef Hasilík. Pak jsem zastupoval přerovský okres já, aktivně jsem navštěvoval schůzky s dětmi v celém okrsku, připraven poradit. Mým zájmem byla vždy kvalitní příprava kolektivu a jeho dobré výsledky, naše děti byly vždy na špičce.“ V. Vašíček právě na činnost L. Vavříka vzpomíná a velmi si spolupráci s ním pochvaluje: „Z okrsku nás měl na starost pan Vavřík, který se mládeži věnoval na maximum a dával do toho hodně. Chodil s námi na cvičiště, radil a pomáhal.“ Dále uvádí, že vyplňovali tiskopisy „Zpráva o činnosti za celý rok“, ve kterých vždy shrnuli veškeré aktivity a odesílali na okres. „Účty se skládaly na valných hromadách, ale systém kontroly přímo nefungoval, protože jsme pravidelně jezdili na soutěže, kde byly výsledky práce okamžitě vidět.“ Stejnou odpověď bylo možné slyšet i od J. Hostaši: „Do naší činnosti s dětmi nám nikdy nikdo nemluvil. Přímou kontrolou byly dobré výsledky dětí na soutěžích.“

Kontrola činnosti vedoucích po roce 1989 probíhala obdobným způsobem. L. Vavřík ji z pozice člena Okresní odborné rady mládeže hodnotí stejně jako v předchozím období, jen se přejmenoval název z původní Komise mládeže. B. Zelová spolupráci s Okresní odbornou radou mládeže označuje za přínosnou „protože žádný vedoucí nevěděl všechno a potřeboval poradit. Jako vedoucí jsem ještě vyplňovala statistiky, registrační listy, hlášení o schůzkách, akcích a výletech.“ Na L. Vavříka se také obracela s žádostmi o radu a pomoc i H. Klvaňová: „V panu Vavříkovi jsem měla velkou oporu a výpomoc. Je to dlouholetý člen Okresní odborné rady mládeže a oddíl dětí dlouho vedl. S administrativou a pravidly soutěží mi pomáhala paní Zelová. Na tréninky za námi pravidelně docházel starosta hasičů, ale přímou kontrolu jsem necítila. Měla jsem jejich důvěru, protože jsme s dětmi dosahovali velmi dobrých výsledků, na většině soutěží jsme obsazovali přední místa.“ P. Vašíčková se pro radu obrací na H. Klvaňovou, jako svou předchůdkyni, ale přímou kontrolu nepocítuje. „Občas nás navštíví starosta sboru a pan Vavřík náš připravuje na odborné odznaky.“

Dohled na práci vedoucích s dětmi a mládeží byl před rokem 1989 zajištěn vybraným členem Okresní komise mládeže, který měl na starost celý okrsek. Obec Opatovice byla přímo okrskem, pod který spadaly ještě další sbory z okolních obcí. Zvolený člen komise byl zodpovědný za spolupráci s jednotlivými sbory, jejich odborné vedení, kontrolu činnosti

sboru a přípravu dětí na plnění odznaku odborných znalostí, ze kterých je osobně přezkušoval. Každý vedoucí sboru musel také vyplňovat mnoho formulářů, ve kterých vykazoval svou aktivitu s dětmi. Přímou kontrolu ve smyslu dohledu však před rokem 1989 žádný z vedoucích nepociťoval. Ani po roce 1989 se systém kontroly práce vedoucích nezměnil. Na jejich práci dohlíží zvolený člen Okresní odborné rady mládeže a taktéž funguje více jako poradní než kontrolní prvek. Na cvičení mladých členů se navíc chodí pravidelně dívat i starosta sboru, ale všichni vedoucí bez ohledu na dobu svého působení uvádí jako neúčinnější kontrolní fakt výsledky na soutěžích. Bez kvalitní přípravy a vedení by nebyly děti úspěšné.

5.7 Shrnutí průzkumu

Celkový průběh rozhovorů probíhal ve velmi přátelské a vstřícné atmosféře. Všichni respondenti projevili zájem se podělit o své osobní zkušenosti i poznatky a byli rádi, že se o jejich názor někdo zajímá. Z jejich jednotlivých odpovědí vyplývalo, že se o problematiku hasičství zajímají nadále i po skončení jejich aktivní činnosti vedoucích a všichni zůstali členy sboru. Někteří z respondentů dokonce projevili zájem o výsledky průzkumného šetření a byli rádi, že vznikne ucelený přehled o práci s mládeží ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích. Shrnutím odpovědí respondentů a jejich porovnáním vytvoříme soubor informací od vedoucích dětí a mládeže z oblastí, které spojují obě konfrontovaná období. Pro bližší pochopení výpovědí bylo nezbytné do výsledného souhrnu obsáhnout i emoční stránku výpovědí dotazovaných a také jejich otevřenost. Někteří vedoucí vypovídali v rozsáhlých odpovědích spolu s dalšími souvislostmi, jiní volili stručnější styl komunikace.

V odpovědích z oblasti motivace vedoucích můžeme zcela jasně vyzorovat proměnu v obou porovnávaných obdobích. Před rokem 1989 byla prioritní idea hasičství, budoucnost sboru a jeho následující vývoj díky péči o mládež. Z těchto velkých myšlenek se v průběhu let stala mnohem prostější záliba v práci s dětmi. Je to pravděpodobně způsobeno vývojem celé společnosti, která je v současnosti podstatně pragmatičtější. Zlomovým bodem zřejmě není rok 1989, spíše sled politických i ekonomických událostí po něm, díky nimž jsou lidé více prakticky založení.

Také oblast neformálního vzdělávání vedoucích zaznamenala několik zásadních změn. Dříve museli vedoucí pro výkon své činnosti většinou absolvovat školení III. a II. stupně, které se díky revolučnímu roku 1989 proměnilo pouze v ideologické části. Systém vzdělávání vedoucích však zůstal kromě ideologie nezměněn až do konce roku 2012, kdy se od plošného vzdělávání vedoucích upustilo. Ač je ve všech vzdělávacích dokumentech zmíněna významná úloha zvyšování kvalifikace vedoucích, na které nic nezměnila ani nová politická situace v roce 1989, rok 2013 přináší radikální obrat situace. Možná, že čas ukáže, že tento nově zvolený trend není zcela prospěšný, protože může docházet k negativním důsledkům při práci s mladými hasiči.

Z odpovědí na otázku týkající se náboru nových členů do sboru vyplývá, že rok 1989 nepřinesl nějaké nové způsoby či metody. Příliv adeptů je (s drobnými výkyvy) po celý čas existence mládežnických družstev stabilní a vedoucí se tak nemuseli a nemusí potýkat s problémy. Hasičství má v obci po generace pěstovanou a silnou tradici, o kterou se mohou členové na pozici vedoucích opřít, a politický systém neměl a nemá na tento fakt žádný vliv.

Význam bezpečnosti dětí zaznamenal v průběhu zkoumaných let značný vývoj. Oslovení vedoucí si plně uvědomovali nebo uvědomují odpovědnost, kterou nesou za své svěřence. Před rokem 1989 byli na toto téma řádně proškolení, ale na doslovné dodržování se tolik nedbalo. Po roce 1989 přišel technický pokrok v oblasti bezpečnosti ruku v ruce s přísným dodržováním bezpečnostních pravidel. Příčinou tohoto přístupu může být porevoluční vývoj i v oblasti legislativy, kdy je vždy nutné stanovit odpovědnou osobu za děti, včetně právních důsledků z toho vyplývajících.

Snad nejrazantnější změny postihly ideologické aspekty práce s dětmi. Po provedení průzkumu však vyplynulo, že tyto změny proběhly zejména na teoretické úrovni. Po restrukturalizaci celé organizace po roce 1989 vymizela komunistická ideologie z metodických a vzdělávacích materiálů i z některých činností. Prakticky se však vedoucí působící před rokem 1989 ideologii úmyslně vyhýbali a plnili jen nezbytné úkoly s ní související. Po roce 1989 není směr hasičství jednoznačný. Někteří respondenti tvrdí, že se z této zájmové činnosti stal pouze sport, ve kterém jde jen o výsledky a konečné pořadí. Nicméně není možné spatřovat pouze tento negativní vývoj. V odpovědích při rozhovoru lze nalézt i úspěšné pokusy o návrat k původním myšlenkám hasičství a význam přátelství mezi jednotlivými členy.

Proměnami prošla i organizace soutěží mladých hasičů. Odpovědi respondentů provázely značné emoce, především nostalgie. Vzhledem k tomu, že se všichni aktéři rozhovorů stále účastní soutěží, jsou jejich výpovědi hodně živé. Na období před rokem 1989 vzpomínají jako na éru dobré organizace, plného zajištění, přátelské atmosféry a spolupráce mezi kolektivy. Oproti tomu dnes je na soutěžích cítit konkurenční duch, rivalita a závist. Organizaci soutěží označují jako hektickou a náročnou, se zaměřením na výkony a výsledky soutěžících.

Složitější je srovnání spolupráce vedoucích s rodiči dětí. Výpovědi respondentů jsou v obou etapách individuálně odlišné, ale tento jev zřejmě není možné připsat politickému režimu. Spíš lze případné problémy spatřit v běžné mezilidské komunikaci, kdy se setkávají různé povahy se všemi svými specifiky.

Překvapivých výsledků bylo dosaženo při srovnání výpovědí ohledně financování Sboru dobrovolných hasičů a systému kontrolování činnosti vedoucích. V obou zmíněných oblastech byl před rokem 1989 zaveden fungující systém, který zůstal ve své podstatě zachován i po roce 1989. Drobné změny se týkaly především administrativy, v případě financování přibýly žádosti o dotace, ale je opravdu zajímavé, že v porevolučním vývoji nebylo vše „předlistopadové“ označeno jako závadné.

6 ZÁVĚR

Období před rokem 1989 bývá často vnímáno velmi radikálně v pozitivním i negativním významu, ale především značně zjednodušeně. Sametová revoluce v listopadu 1989 přinesla množství změn, které se týkaly mimo jiné i volnočasových aktivit dětí a mládeže. Cílem diplomové práce bylo komplexně popsat a analyzovat práci vedoucího ve Sboru dobrovolných hasičů, a to zejména se zaměřením na změny, které v této oblasti přinesla Sametová revoluce v roce 1989. Pokusila jsem se porovnat tuto uzavřenou etapu naší republiky v oblasti práce vedoucího mládeže se současnou situací, s nadhledem nezaujatého pozorovatele.

Aby bylo možné odpovědět na hlavní průzkumnou otázku, bylo nejdříve potřeba postavit základy v teoretické části práce, ve které jsem se zaměřila na všechny složky volnočasových aktivit dětí, které spolu úzce souvisí a navzájem na sebe působí. Vynechat nelze ani lidský faktor v podobě volnočasového pedagoga, vychovatele nebo vedoucího, jako hlavního činitele volnočasových aktivit. Bez těchto prvků nemůže začít výchovně vzdělávací proces. Součástí teoretické části práce bylo také zpracování historických údajů o vzniku Sdružení dobrovolných hasičů a jeho vývoj až po současnost v republikovém měřítku, posléze zaměření na sbor v obci Opatovice.

V praktické části jsem se zaměřila na nastavení otázek k rozhovorům tak, abych byla schopna utvořit celistvý pohled na hasičskou problematiku a stručně obsáhnout co nejširší průřez oblastmi práce vedoucího mládežnického kolektivu. Následně pak data získaná v rozhovorech zpracovat, aby bylo možné nalézt odpověď na hlavní průzkumnou otázku. Výsledné zjištění z provedeného průzkumu odrazuje současný trend společnosti českého národa. S postupem uplynulých let po sametové revoluci v roce 1989 dochází v širokém spektru činností k názorům, že některé podmínky před rokem 1989 nebyly špatné a určitá dávka jednotnosti není škodlivá, naopak při správné komunikaci umožňuje předávání zkušeností, rad a názorů. Současný vývoj konzumní společnosti bohužel směřuje k podpoře individualismu a zaměření zájmové činnosti pouze na výkon. Uvedené výsledky průzkumu nemůžeme brát jako jediné správné, protože se jedná především o pocity a dojmy vedoucích, kteří pracovali a pracují s mladými členy sboru dobrovolných hasičů. Mohou však sloužit

jako inspirace pro další případné zpracování námětu vývoje volnočasových aktivit dětí v souvislosti se změnou politického režimu v roce 1989.

Hasičství přechází v rodinách z generace na generaci a má v obci Opatovice silné kořeny, sahající do druhé poloviny 19. století. Činnost sboru nebyla od jeho počátku nikdy přerušena, právě naopak, v nejtěžších okamžicích za 2. světové války, se členové dokázali pevně stmelit a projevit se jako vlastenci. Ať už panoval v České republice totalitní režim či demokracie, Sbor dobrovolných hasičů v Opatovicích se svým mladým členům věnoval prostřednictvím vedoucích, kteří se politickou situací nenechali ovlivnit.

Práce s dětmi ve Sdružení dobrovolných hasičů je obětavá a obdivuhodná, vychází z vnitřního přesvědčení a zaslouží si přinejmenším morální ocenění. Přesto, že se pohnutky směřující k práci vedoucích dětí ve Sboru dobrovolných hasičů v průběhu let vyvíjejí, tyto změny v žádném případě nesnižují odhodlání a kvalitu jeho práce. Domnívám se, že téma práce vedoucích v hasičských sborech je velmi aktuální a díky celorepublikové působnosti dává ohromný prostor pro pozitivní působení na děti a mládež.

SEZNAM ZDROJŮ

Odborná literatura

CEKOTA, Vojtěch. *Příspěvky k dějinám požární ochrany okresu Přerov*. Praha: Floripress, 1991. ISBN 80-900032-1-4.

ČÁP, Jan. *Psychologie pro učitele*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-X.

FISCHER, René a Michal POKORNÝ. *Právní minimum vedoucího dětského kolektivu: pomůcka pro vedoucí*. 3. vyd. Praha: Kancelář České rady dětí a mládeže, 2001.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. *Sociální patologie: Analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2781-3.

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. 3. vyd. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.

GAVORA, Peter. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 2., rozšířené vydání. Brno: Paido, 2010. ISBN 978-80-7315-185-0.

HÁJEK, Bedřich. *Právní vědomí vychovatele*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2007. ISBN 978-80-7372-217-3.

HÁJEK, Bedřich, HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: trendy pedagogiky volného času*. 2. vyd., aktualiz. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0030-7.

HARTL, Pavel a HARTLOVÁ, Helena. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.

HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.

HORÁK, Josef a KOLÁŘ, Zdeněk. *Obecná pedagogika*. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2004. Skripta. ISBN 80-7044-572-6.

HRADEČNÁ, Marie. *Vybrané problémy sociální pedagogiky*. Praha: Karolinum, vydavatelství Univerzity Karlovy, 1998. ISBN 80-7184-015-7.

CHRÁSKA, Miroslav. *Úvod do výzkumu v pedagogice*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2006. ISBN 80-244-1367-1.

JEDLIČKA, Richard, Petr KLÍMA, Jaroslav KOŤA, Jiří NĚMEC a Jiří PILAŘ. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: Nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

JŮVA, Vladimír et al. *Základy pedagogiky pro doplňující pedagogické studium*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-95-8.

KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času: výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004. ISBN 80-223-1930-9.

KUNÁK, Stanislav. *Vybrané možnosti primárnej prevencie negatívnych vplyvov na deti a mládež*. Bratislava: IRIS, 2007. ISBN 978-80-89256-10-5.

LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 3., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X.

LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník. Sv. 1, A-O*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-164-1.

LINHART, Jiří, ed. *Velký sociologický slovník. Sv. 2, P-Ž*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-310-5

LIŠKA, Václav a František KOVANDA. *Historie hasičského mládí*. FUTURE 2000, 1998.

MATOUŠEK, Oldřich a Andrea MATOUŠKOVÁ. *Mládež a delikvence: Možné příčiny, struktura, programy prevence kriminality mládeže*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-825-8.

MUNKOVÁ, Gabriela. *Sociální deviace: (přehled sociologických teorií)*. Praha: Karolinum, 2001. ISBN 80-246-0279-2.

MÜHLPACHR, Pavel. *Sociální patologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2001. ISBN 80-210-2511-5.

MYŠKA, Věroslav a Milada WURMOVÁ. *100 let dobrovolné požární ochrany*. Praha: Ústřední výbor Československého svazu požární ochrany, 1964.

NEŠPOR, Karel a Ladislav CSÉMY. *Alkohol, drogy a vaše děti: Jak problémům předcházet, jak je včas rozpoznat, jak je zvládat*. 2. vyd. Praha: Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 1994

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času*. 4. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.

SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úv. do stud. ped. volného času)*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-X.

SPOUSTA, Vladimír, Libor HŘEBÍČEK, Evžen ŘEHULKA, Jarmila FALTÝSKOVÁ a Dana KNOTOVÁ. *Kapitoly z pedagogiky volného času*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1996. ISBN 80-210-1274-9.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, ISBN 978-80-7367-313-0.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. vyd. Brno: Print-Typia, 2001. ISBN 80-86384-00-4.

VYKOPALOVÁ, Hana. *Sociálně patologické jevy v současné společnosti*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2002. ISBN 80-2440337-4.

Minulost a přítomnost obce Opatovice na přerovsku. Opatovice: MNV Opatovice, 1989.

Sada minimálních kompetenčních profilů pro pozice v nestátních neziskových organizacích v oblasti práce s dětmi a mládeží. Praha: Národní institut dětí a mládeže, 2011. ISBN 978-80-87449-11-0.

Prameny

CERMAN ST., Miroslav, Vladimír MÍKA, Miroslav CERMAN ML. a Marta HABADOVÁ. *II. kvalifikační stupeň vedoucích mládeže v SPO ČSSR*. Praha: Sportpropag, 1985.

Hasičská kronika obce Opatovice.

KOUDELKA, Jindřich, Jaroslav POSPÍŠIL, Jozef KONEČNÝ, Miloslav ČERVENKA, Milan JÉGL, Vlasta PETRÁŠOVÁ, Marta HABADOVÁ a Jozef FRANEK. *III. kvalifikační stupeň vedoucích mládeže v SPO ČSSR*. Praha: Sportpropag, 1982.

KRŠKA, Titus. *Česká ústřední jednotka hasičská markabství moravského. Hasičská kronika: 50 letému jubileu požehnané vlády Jeho Veličenstva Císaře a Jeho Milosti Krále Františka Josefa I.* 1898.

ORGONÍKOVÁ, Kateřina, a kol. *Učební texty pro vedoucí a instruktory kolektivů mladých hasičů*. 2. vyd. Nové Město nad Metují: Hasiči, s. r. o., 2008.

Rukověť vedoucího mladých požárníků. Bratislava, 1972.

ŠTIKA, Alois. *Mladý požárník*. 4., dopl. vyd. Praha, 1985.

Internetové zdroje

MŠMT. *Koncepce státní politiky ve vztahu k mladé generaci v České republice do roku 2002* [online]. 2001 [cit. 2012-08-31]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/mladez/koncepce-statni-politiky?highlightWords=voln%C3%BD+%C4%8Das>

Směrnice hry Plamen [online]. Praha, 2004 [cit. 2013-04-10]. Dostupné z: http://www.dh.cz/dokumenty/souteze/mladez/Smernice_Plamen.pdf

Úmluva o právech dítěte. In: *Informační centrum OSN v Praze* [online]. 2005 [cit. 2012-11-07]. Dostupné z: <http://www.osn.cz/dokumenty-osn/soubory/umluva-o-pravech-ditete.pdf>

Seznam použitých zkratek

CTIF	– Comité Technique International de Prévention et D'extinction du Feu
ČSSR	– Československá socialistická republika
MNV	– Místní národní výbor
OS HČMS	– Okresní sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska
PO SSM	– Pionýrská organizace Socialistického svazu mládeže
SDH	– Sdružení dobrovolných hasičů
SH ČMS	– Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska
SPO ČSSR	– Svaz požární ochrany Československé socialistické republiky

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Přepis rozhovorů

Příloha č. 2 – Obrazová dokumentace

Příloha č. 1 Přepis rozhovorů

Ladislav Vavřík

1) Ve kterém roce jste začal pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**? V případě, že Vaše působení již skončilo, jak dlouho jste práci vedoucího vykonával.

„Začal jsem v roce 1970, dříve tato činnost nebyla nikým organizovaná, Sbor se jen snažil vychovávat mládež. Hra Plamen začala v roce 1972, což byl způsob organizace a výchovy mládeže pro požární sbory. Činnost s dětmi vykonávám dodnes, i když už ne jako vedoucí, ale jsem členem Okresní odborné rady mládeže a spolupracuji s nimi dodnes. A co mě motivovalo? Jednak jsem chtěl pomoci mladé generaci k nějaké činnosti a taky jsem chtěl pomoci sboru. Můj názor je takový, že ten sbor, který nebude mít mládež, nebude mít nikdy ani kvalitní členskou základnu.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká neformálního **odborného vzdělávání vedoucích dětí a mládeže**. Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhl? Máte v plánu zvýšit si toto vzdělání? Absolvoval jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?

V případě, že dotazovaný získal svou kvalifikaci před rokem 1989, následuje otázka, zda si musel vedoucí po roce 1989 nějakým způsobem doplňovat kvalifikaci s ohledem na změnu politického režimu.

„Před rokem 1989 byl proces školení složitější. Začalo se Minimem vedoucího mládeže, pak byly kvalifikační stupně III., II., a v roce 1982 jsem splnil kvalifikační stupeň I. Tento stupeň byl náročný. Týkal se pedagogiky, psychologie, rétoriky a celkové činnosti s mládeží. Dále mám kurz zdravotníka. Po roce 1989 je systém školení podobný, jen není zaměřen ideologicky, dnes je víc orientován na práci s mládeží a hru Plamen.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracoval jste se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„Před rokem 1989 probíhal nábor snadno, nebyly počítače a děti ve vesnici chodily hrát fotbal, anebo když viděly činnost hasičů, zeptaly se, jestli mohou chodit do kroužku hasičů. My jsme je rádi přijali a zařadili do mladšího nebo staršího družstva. Chodilo se aktivně do školky i základní školy, děti ze školky se pozvaly do hasičárny, kde se jim ukázalo, co se v kroužku učilo, techniku se kterou jsme pracovali. Nových členů byl dostatek.“

Po roce 1989 nábor probíhal ještě lépe, byla zavedena hra Požární ochrana očima dětí, která byla orientovaná na výtvarnou a literární činnost. Jinak nábor probíhal stejně jako před revolucí. V současnosti je dětí ještě více než před rokem 1989.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky jste zajišťoval bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami jste se řídil a byl jste na toto téma proškolen?

„Každý vedoucí měl svůj postup či zavedený systém, jak postupovat, což bylo náplní školení, které pořádalo Okresní sdružení. Nebyl striktně žádný příkaz, každý se staral o děti tak, aby se nic nestalo. Byla v tomto ohledu hodně volnost.“

5) **Ideologie.** Popište, jakým způsobem zasahovala ideologie do Vaší práce vedoucího. (Přednášky, besedy, nařízená témata a události, školení související s tímto tématem) tato otázka se týká vedoucích, kteří působili před rokem 1989.

Vedoucím, kteří působí či působili po roce 1989, byla položena otázka, zda v současnosti zasahuje děti a jejich vedoucí jednotná myšlenka hasičů chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů.

„Ideologie hodně souvisí s počátky hry Plamen. Tato hra byla hodně ideologicky zaměřená, hasiči nebyli samostatní, spadali pod Pionýrskou organizaci SSM, i ta činnost byla orientována víc ideologicky. Např. soutěž Poznej své okresní město, směřovala k pionýrské činnosti, ideologii. Při přímé činnosti s dětmi v klubovně jsme se tomuto tématu spíš vyhýbali. Respektovali jsme je, nicméně jsme se spíše tomu tématu vyhýbali, pouze se splnilo povinné minimum v podobě přednášek a besed.“

„V současné době se nám daří mládežníky vychovávat hodně a hodně nám jich tady zůstává. A oni jsou vychovávaní v tom směru, že do budoucna se stanou dospělými členy sboru a budou pomáhat spoluobčanům v obci. Zde v Opatovicích existuje zásahová jednotka, která čítá 24 lidí, a máme další adepty, kteří jsou tak vychovávaní odmalička a těší se na to. Dva dokonce studují na hasičské škole v Hranicích.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jsou v současnosti soutěže jednodenní, či víkendové? Jakým způsobem jste zabezpečoval průběh soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program?

„Před rokem 1989 byly soutěže třídní, jednalo se okresní vyhodnocení hry Plamen, vždycky se soutěž pořádala 3 roky na jednom místě zde v okrese. Ten systém byl nastaven tak,

že vedoucí na začátku na prezentaci, přihlásil kolektiv do soutěže, dostal 1 papírový pytel plný jídla na tři dny, každé ráno se dostávalo čerstvé pečivo a večer uzenina. Pak už bylo jen na vedoucím kolektivu, jak se o své svěřence postará. Protože se většinou stanovalo, tak s dětmi jezdili rodiče nebo celé rodiny a pro děti vyvařovali. Byly zřízeny i mycí místa pro hygienu dětí. Dodnes, když to hodnotím, tento postup byl velmi dobrý. Organizace ze strany pořadatelů velmi dobrá. Domácí se starali o zázemí, sportovní činnost zařizovala Okresní komise mládeže. Můžu to jen chválit, protože při takových akcích se nám vždy podařilo udělat nějaké kulturní vystoupení, např. v té době začínající šermířská skupina, kino, diskotéka.“

„Dnes už je to trošku jinak, soutěže jsou spíš jen sportovní, činnost není ideologická, pouze se jen orientuje na sport. Děti běží štafetu, která se jen změří na čas. Dnes je možnost přijet na tři dny, družstva mají zajištěny stanový prostor, ale využívají toho jen velmi málo, max. dva až tři kolektivy. Z okresních peněz se jim zajistí koupání na bazéně, dostanou zdarma poukázku, ale v současné době kolektiv přijede, dostane stravenku na jídlo, odsportuje a odjede. Dříve byla činnost bohatší, obšírnější a dnes už je to zaměřeno jen na sport. Tehdy soutěže utužovaly vztahy mezi kolektivy, vedoucími i vesnicemi. Na dřívějších soutěžích se po večerech probíraly různé náměty, činnosti mezi jednotlivými vedoucími, jeden druhému poradil. Dnes už je rivalita. Zlomový určitě nebyl rok 1989, i po něm byly velmi dobré vztahy, ale postupem času se činnost ubírá jen sportovním směrem.“

7) Podpora rodičů, dobrovolníků. Spolupracovali jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhala jejich případná výpomoc při organizování schůzek, soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy apod? Popište situaci i před rokem 1989.

„Před rokem 1989 nám rodiče pomáhali hodně. Byli rádi, že děti mají nějakou činnost, která je pro ně přínosem, že se hodně naučí, protože hasič byl součástí výchovy dětí k zodpovědnosti, nebo k výkonům. Ale já si myslím, že i v dnešní době je podpora rodičů dobrá. Když máme nějaký problém, obrátíme se na rodiče o pomoc třeba s dopravou, tak nejsou případy, že by nám rodiče odmítli. Když srovnám tyto dvě etapy, tak dříve byla spolupráce s rodiči lepší. Bylo období, kdy jsme mívali i 45 dětí ve 3 družstvech a byla snaha je vozit hasičskými auty. Dnes máme vůz Volkswagen Transporter, bezplatným převodem od Policie ČR, a zajišťování dopravy je snadnější.“

8) Financování. Jakým způsobem zasahovaly finance do chodu družstva a jak ovlivňovalo hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích Vaši přímou činnost vedoucího?

Před rokem 1989 - zasahovaly finance do chodu družstva? Byl jste nucen řešit finanční stránku při vykonávání aktivit s dětmi?

„Před rokem 1989 jsem nikdy neměl problém s penězi. I když jsem vedl kolektivy mládeže, tak jsem byl členem Okresní komise mládeže a v té době těch peněz bylo více než dnes. Většinou, když jsme měli nějaký požadavek, vedoucí přišel na výbor, ten to projednal a ve většině případů byl požadavek odsouhlasen, protože náš systém byl takový, že na dětech by se nemělo šetřit.“

„Po roce 1989 se činnost rozběhla i jiným směrem, takže kromě soutěže Plamen, ještě existuje soutěž Velká cena okresu Přerov (nyní je 15. ročník), která se skládá z pohárových soutěží, a pořadateli jsou jednotlivé sbory. Podle umístění na jednotlivých soutěžích získávají družstva body, na závěr je vyhodnocení a vítěz získávají finanční ohodnocení od Okresního sdružení.

Financování dětí přímo ve sboru není nějak v rozpočtu zahrnuto, činnost mládeže v SDH Opatovice je pokrývána dle aktuálních potřeb. Výbor také pravidelně žádá o dotace z Olomouckého kraje, z Mikroregionu Záhoran. Děti také mají závodní dresy z peněz sponzorů. Srovnám – li období před i po roce 1989 finance ani tehdy ani teď nezasahují do činností mládeže, tady děti mají vše, co potřebují.“

9) **Kontrola činnosti.** Je činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborovým svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)? Probíhal nějaký systém kontroly před rokem 1989 ze Svazu požární ochrany?

„Většinou byla činnost kontrolována tak, že každý člen Komise mládeže měl na starost svůj okrsek (Opatovice jsou přímo okrsek, po který spadají okolní obce) a vždycky byl Komisi mládeže zvolený člověk z okrsku a ten hájil názor toho okrsku. Tento člověk se staral i o všechny kolektivy v rámci okrsku, kontroloval je, snažil se jim poradit. Třeba u odborných znalostí mládeže je tento člen rady zkoušel. Tento systém fungoval dříve, ale stejný je i v současnosti. Pouze se jedná o člena Okresní odborné rady mládeže. Členem Komise mládeže byl Jiří Hostaša (vedoucí Komise mládeže), později byl členem Krajské komise mládeže, po něm nastoupil do funkce vedoucího Komise mládeže Josef Hasilík, pak jsem zastupoval přerovský okres já. Když jsem byl v této funkci, aktivně jsem navštěvoval schůzky s dětmi v celém okrsku, připraven poradit. Mým zájmem byla vždy kvalitní příprava kolektivu a jeho dobré výsledky, naše děti byly vždy na špičce.“

Božena Zelová

1) Ve kterém roce jste začala pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**? V případě, že Vaše působení již skončilo, jak dlouho jste práci vedoucího vykonávala?

„Začala jsem v roce 1993 až 1999 a potom 2001 a 2008. Ve sboru cvičily moje děti a partner pracoval také jako vedoucí mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká **odborného vzdělávání vedoucích dětí** a mládeže. Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhla? Absolvovala jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?

„Mám jenom školení přes Okresní odbornou radu mládeže.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracovala jste se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„Nové děti se hledaly ve školce u předškoláků nastupujících do ZŠ i ve škole. Také děti, které již byly členy sboru, měly kamarády, které přivedly s sebou na schůzky. Sama jsem aktivně do školky a školy nechodila, jen se předváděly ukázky hasičské techniky dětem z MŠ a ZŠ.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky jste zajišťovala bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami jste se řídila a byla jste na toto téma proškolená?

„Každý vedoucí absolvoval každý rok školení, tam se pravidelně školil ve zdravotní pomoci. Nicméně bezpečnost se prakticky řešila pouze tak, jako bych dohlížela na své vlastní děti. Obvykle bylo na soutěžích cca 14 dětí, na které jsme byli 2 dospělí.“

5) **Ideologie.** Zasahuje děti a vedoucí jednotná myšlenka hasičů chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů?

„Na toto téma jsou besedy, promítání a probírali jsme to na schůzkách. Také soutěž Požární ochrana očima dětí směřovala k tématu myšlenky ochrany zdraví a majetku, pomoci občanům při požáru.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jezdili jste na soutěže jednodenní, či víkendové? Jak probíhalo zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program?

„Dříve byli lidé více stmelení k sobě, jeden s druhým si nezáviděli úspěchy. Dnes je mezi kolektivy velká rivalita, i škodolibost podporována vedoucími. Dnes děti ví, že odběhnou poslední disciplínu a chtějí jet domů. V současnosti je hasičství jen sport.“

7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracovala jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy, atd.?

„Když jsme ze začátku pracovali společně (s L. Vavříkem), tak jsme si obvykle vystačili sami, protože řidič byl. Ale později jsme pomoc rodičů zejména s dopravou potřebovali. Na každou soutěž bylo třeba odvézt 14 dětí, takže jsme museli zajistit hlavně odvoz. S negativním přístupem rodičů jsem se setkala pouze tehdy, když měly děti špatné známky ve škole, tak měly zákaz cvičení, což obzvlášť před soutěží bylo problematické. Celé družstvo tak bylo poškozeno, protože na jednom dítěti závisí celé družstvo.“

8) **Financování.** Jakým způsobem zasahovaly finance do chodu družstva a jak ovlivňovalo hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích přímou činnost vedoucího?

„Tady ve sboru finance nezasahovaly do mé činnosti s dětmi. V rámci okresu, je situace po roce 1989 mnohem lepší, financí je mnohem více. Je to díky politice vedení Okresní odborné rady, který je součástí významného projektu Olomouckého kraje.“

9) **Kontrola činnosti.** Byla činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborovým svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)?

„Jako vedoucí jsem vyplňovala statistiky, registrační listy, hlášení kolik bylo schůzek, jaké akce s dětmi probíhaly, výlety. Také se pro hru Plamen musela pečlivě vést kronika. Spolupráce s Okresní odbornou radou mládeže byla přínosná, protože žádný vedoucí nevěděl všechno a potřeboval poradit.“

Hana Klvaňová

1) Ve kterém roce jste začala pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti motivovalo? V případě, že Vaše působení již skončilo, jak dlouho jste práci vedoucího vykonávala?

„Děti jsem vedla celkem 15 let, od roku 1996 a skončila jsem v sezóně 2011/2012. Především první co mě k tomu vedlo, bylo to, že jsem měla děti, které byly v hasiči již angažované. Práce s dětmi mě vždy bavila. Už jako student jsem vedla děti v Pionýru a Jiskry. Protože jsem byla hasičem od dítěte, tak to nějak vyllynulo.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká **odborného vzdělávání vedoucích dětí** a mládeže. Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhla? Absolvovala jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?

„Mám základní III. stupeň a také II. kvalifikační stupeň. Jiné kurzy či kvalifikace nemám.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracovala jste se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„Děti jsme získávali takovým způsobem, že vše vycházelo od starších dětí. Buď přišli mladší sourozenci, kamarádi a vesměs přišli sami. Věděli, že hasič je, členové mezi kamarády rozhlásili, že někoho hledáme a mezi školkou či školou jsem aktivně nevyhledávala. Exkurze školky do hasičárny probíhaly pravidelně, ale to měl vesměs na starosti velitel hasičů a šlo to mimo mě.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky jste zajišťovala bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami jste se řídila a byla jste na toto téma proškolená?

„Když jsme měli schůzky a tréninky, které byly nejnáročnější, počátkem hodiny jsem děti přebrala a měla jsem za ně zodpovědnost. Vždy byli poučeni, co smí a co ne. Problém byl v tom, že jsem na ně mnoho let byla sama. Staly se nám i úrazy, ale vše nelze ovlivnit. Když se začínalo s novou disciplínou, byli s ní seznámeni, s její obtížností, pravidly, postupem i bezpečností. Pokud pokyny nedodržovali, věděli, že budou z toho konkrétního postu sesazeni. Když došlo k úrazu, museli jsme se řídit přesně stanovenými postupy. I proto, že jsou děti pojištěny 2x (jednou v rámci SDH a podruhé individuální pojistkou), úraz se musel zaznamenat do sborových dokumentů a vše je přísně evidované. Žádný úraz jsem si nedovolila krýt, protože nikdy nevím, co se může z úrazu vyvinout dál. Vždy jsem se řídila zdravým rozumem, bezpečnostní pravidla jsem dětem stále opakovala a při všech disciplínách musely děti nosit helmy. Hasičství je sport s náradím, při kterém vznikají úrazy.“

5) **Ideologie.** Zasahuje po roce 1989 děti a jejich vedoucí nějaká ideologie či jednotná myšlenka? Jedná se více o sportovního ducha a soutěžení, či převládá stále myšlenka pomáhat a chránit zdraví a majetek spoluobčanů?

„Děti ve sboru spojuje především velké kamarádství, samozřejmě myšlenka soutěžení a výhry je důležitá. Kolektiv, který je stmelený, se velmi dobře vede, navíc hodně z nich pokračuje dál v dorostencích. Členové se stýkají i mimo závody a schůzky, protože spolu tráví během soutěží mnoho času. Samotný útok trvá pár sekund, ale pak mnohdy čekají půl dne na vyhlášení, takže se umí spolu zabavit a jsou spolu rádi. V nich se vypěstuje, ač zpočátku neví, vztah k té myšlence chránit. Dva členové studují hasičskou školu, jedna studuje na policistku. Takže asi ta původní idea je ovlivnila. Když jsem viděla, jak se k sobě členové i ke mně hezky chovají, je v tom soudržnost a úcta.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jezdili jste na soutěže jednodenní, či víkendové? Jak jste zabezpečovala průběh soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program?

„My když jsme začínali, tak okresní kola byla třídní. Dvě okresní kola jsme takto absolvovali, s dětmi jsme stanovali. Od okresu jsme dostali pro děti přiděly stravy, starší kluci zajistili vojenský stan, kde jsme všichni spali. Museli jsme uzpůsobit program pro starší i mladší děti. Občas nám vypomohli rodiče, např. s méně samostatnými dětmi. Šlo zde i o bezpečnost, zažili jsme pár perných chviliek se staršími dětmi, které už chtěli poznávat jiné členy. Hráli jsme ve volném čase míčové hry, tichou poštu. Bylo to náročnější, ale pro děti více zážitkové. Později byly už pouze jednodenní soutěže, okresní kolo bývá v Hranicích, kam jsme jen dojížděli, protože je to blízko. Mimo okres jsme dojížděli do družebního sboru v Nové Vsi, ale také na jeden den. Také jsme jezdili jihomoravskou ligu, ale už jsme to omezili pouze na okres Přerov. Doprava byla zajištěna hasičskými vozy, případně ještě jedním osobním vozem. Později byl k dispozici Volkswagen Transporter, který jsem mohla řídit sama. Bylo to náročné, protože s sebou jsme vozili na soutěže veškerý materiál, zabezpečení, pitný režim, občas nám vypomohli rodiče. Výhodou bylo, když nám kluci trochu odrostli, už byli schopní s leccíms pomoci. Stravování i pitný také zajišťoval sbor, děti na soutěžích dostaly jedno jídlo denně (párek, klobása, hranolky, kuřecí steak) a svačinku si vozily svou z domova. Hlídat jsme je museli před sluníčkem a hlavně dodržování pitného režimu.“

7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracovala jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy, atd.

„Někdy to bylo obtížné v tom, že rodiče nám dítě dovedli, odevzdali a chtěli od něj mít celý den klid. Setkávali jsme se s tatínky, které jsme prosili, ať jedou alespoň na jednu soutěž, mohou se prostřídat, ale obvykle se na něco vymluvili. To bylo špatné. Když se pořádala soutěž v Opatovicích, tak s organizací problémy nebyly i mezi dobrovolníky a rodiči, ale celkově se rodiče v naší obci neangažovali. V jiných obcích při soutěžích vždycky vypomáhali rodiče, ale my jsme se museli spoléhat sami na sebe, případně jsme se na soutěžích obraceli na cizí rodiče. Když jsme jezdili na bazény, tak s námi párkrát dva rodiče jeli. Velmi často nám při soutěžích, výletech a branných závodech pomáhal Ivo Hasilík, který se ochotně nabízel, pomáhal s dopravou a fotil veškeré akce.“

8) **Financování.** Jakým způsobem zasahovaly finance do chodu družstva a jak ovlivňovalo hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích přímou činnost vedoucího?

„Každá organizace disponuje nějakými prostředky a vždy se tato oblast musela řešit na výboru. Člověk se musel umět ozvat a hlásit, že potřebuje dresy či náradí. Prvořadé bylo vždycky družstvo mužů a žen a my jsme dostávali hadice, které oni vyřadili. Roky jsme měli problémy s proudnicemi a rozdělovačem a bylo to poznat na výkonu dětí. O tohle kolikrát byl boj, pak jsme se snažili aktivně shánět sponzory, kteří nám zaplatili dresy dětí, nebo nám na trička přispěli sami rodiče. Kolikrát mě mrzelo, že na nás ohledně vybavení nepřišla řada, ale pak jsme si vybojovali nový sací koš a jiné věci. Předloni došlo ke změně – jakmile skončila v polovině září sezona, už nechodily dotace hotově, ale všichni vedoucí se museli domluvit, nahlásit co potřebovali. Jeden rok přišly hadice C, další hadice B, další rok savice, což byla ohromná pomoc. Díky paní Zelové, která pracuje na Okresní radě mládeže a měla informace, a nám tímto hodně pomohla. Když jsem před dvěma lety odcházela, tak měla mládež dvě kompletní sady na hasičský útok. Samozřejmě jsme také museli děti naučit se k tomuto vybavení chovat a vážit si jej. Získávání dotací a grantů se řešilo na výboru SDH a žádalo se za celý sbor.“

9) **Kontrola činnosti.** Byla činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, velitelem, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborový svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)?

„Pravidelně na tréninky za námi docházel starosta hasičů, ale přímou kontrolu jsem necítila. Měla jsem jejich důvěru, protože jsme s dětmi dosahovali velmi dobrých výsledků, 3 x za sebou jsme se dostali na krajské kolo, na většině soutěží jsme obsazovali přední místa. V případě potřeby jsem se obracela na pana Vavříka, ve kterém jsem měla velkou oporu a výpomoc. Je to dlouholetý člen Rady mládeže a oddíl dětí dlouho vedl. U něj jsem měla jistotu, že pokud jsem nemohla např. jet s dětmi na soutěž, tak on se o ně dobře postaral a děti jej měly rády. Také paní Zelová aktivně pomáhala s administrativou či pravidly soutěží.“

Václav Vašíček

1) Ve kterém roce jste začal pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**? Jak dlouho jste práci vedoucího vykonával?

„Přesná data nevím, ale bylo to přibližně v osmdesátých letech, asi v roce 1975 až 1980. Snažili jsme se ve výboru získávat mládež na činnost, protože spolek nemůže být bez mládeže. Pokud mládež nebude k činnosti vedena, tak sbor za určitou dobu zanikne. Tak jsme se do toho s panem Jaromírem Číhalem dali a 2 x týdně jsme teoreticky i prakticky na cvičišti tuto činnost prováděli. A proč jsem se do toho pustil? V hasiči jsem začal dělat v roce 1959 jako člen, před tím jsem působil v kolektivu mládeže. A pokud jsme chtěli kvalitní členy nadále, bylo třeba je podchytit hned na začátku a vychovávat od mala. Proto jsem se do toho dal.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká **odborného vzdělávání vedoucích dětí a mládeže.** Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhl? Absolvoval jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?
„Samozřejmě, museli jsme v Jánských Koupelech absolvovat školení, mám kvalifikační kurzy III. a II. Jiné kurzy nemám.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracoval jste se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„Tehdy nábor členů probíhal tak, že jsme na vesnici potkali děcko, které jsme oslovili, zda bych nechtělo chodit do hasiče. Nebo kamarádi členů byli zvědaví a přišli se sami podívat. Ale nějaký aktivní nábor neprobíhal. Děti bylo hodně a na nedostatek jsme si nemohli stěžovat. Mládež byla vždy na prvním místě a věnovalo se jí hodně času. Byly

období, kdy bylo méně dětí, nebo naopak nedostatek vedoucích, ale naštěstí, byly to jen přechodné chvíle.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky jste zajišťoval bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami jste se řídil a byl jste na toto téma proškolen?

„Dříve to nebylo tak sledované a přísné. Technika, byla tehdy na jiné úrovni. Požární útok nebyl tak rychlý a výkony nebyly tak silné. Při kvalifikačních školeních jsme se s bezpečností samozřejmě setkávali, ale bralo se to přirozeně, že by se nemělo nic stát. Děti byly poučeny, vše jim bylo vysvětleno a byly seznámeny s technikou. Někdy se úraz stal, ale nestalo se nikdy nic vážného. Dnes (protože jsem rozhodčím na soutěžích) je technika perfektně vybavená z bezpečnostního hlediska, přetlakovými ventily, hadice mají pojistky, děti jsou proti úrazům více chráněné.“

5) **Ideologie.** Popište, jakým způsobem zasahovala ideologie do Vaší práce vedoucích. (Přednášky, besedy, nařízená témata a události, školení související s tímto tématem).

„Ideologie do naší činnosti určitě nezasahovala. Ale ta myšlenka hasičství se určitě předávala a předává dodnes. Z těch mladých jich hodně přechází dál do sboru, aktivně se účastní zásahů, dokonce 2 dospělí dnes pracují jako profesionální hasiči.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jakým způsobem probíhalo zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program.

„Dříve byly okresní vyhodnocení Plamene třídní, jednak na to byly peníze a za druhé to byla pro děti odměna za celý rok. Také plnily disciplíny, ale pro děti bylo stanování úžasné. Dopravu jsme si zajišťovali sami jako sbor, stravu zajišťovalo OSH, vedoucí tam byli s dětmi celou dobu, dokonce i manželky vedoucích vařily, pomáhaly. Po soutěžních disciplínách probíhal zábavný program a bylo to opravdu bezvadné. V dnešní současné době bývají setkání jednodenní, nebo při dvoudenních setkáních se stejně jezdí na noc domů, a je většinou konkurenční prostředí a chybí zdravá atmosféra. Ale vidět soutěžit děti, je to nejhezčí, co můžu vidět.“

7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracoval jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy, atd.?

„Při manipulaci s technikou jsme si většinou vystačili sami, protože jsme byli samí chlapi. Na vícedenních akcích pomáhali především rodinní příslušníci, manželky zajišťovaly vaření

a stravu. Bez jejich pomoci bychom se vůbec neobešli a vše probíhalo bez jakýchkoli nároků na odměnu. Dříve byli lidé vůbec více ochotní nezištně pomáhat.“

8) **Financování.** Jakým způsobem zasahovaly finance do chodu družstva? Byl vedoucí nucen řešit finanční stránku při vykonávání aktivit s dětmi?

„Nemůžu říct, že bych se někdy setkal s nedostatkem financí během svého působení. Vždycky se peníze na činnost našly. Požadavky na činnost mládeže se řešily na výboru sboru a vždy došlo k dohodě. Vedoucím a dětem se vycházelo hodně vstříc.“

9) **Kontrola činnosti.** Řídil jste se metodikou práce Výchovného systému PO SSM, probíhala kontrola ze Svazu požární ochrany?

„Tehdy to fungovalo tak, že jsme běžně pracovali, a účty se skládaly na valných hromadách. Mimo to jsme vyplňovali tiskopisy – Zpráva o činnosti za celý rok, kde se vypisovala veškerá činnost s mládeží, která se posílala na okres. Z okrsku nás měl na starost pan Vavřík, který se mládeži věnoval na maximum a dával do toho hodně, chodil s námi na cvičák, radil a pomáhal. Ale systém kontroly přímo nefungoval, protože jsme pravidelně jezdili na soutěže, kde byly výsledky práce okamžitě vidět.“

Pavla Vašíčková

1) Ve kterém roce jste začala pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**?

„Začala jsem s dětmi pracovat vloni, od roku 2012. A hlavním důvodem byly moje děti, které jsem na schůzky pravidelně vozila, a jejich činnost se mi líbila. Navíc se mi práce s dětmi líbí.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká **odborného vzdělávání vedoucích dětí** a mládeže. Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhla? Máte v plánu zvýšit si toto vzdělání? Absolvovala jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?

„Já žádné kurzy nemám, protože od roku 2013 se kurzy zrušily. Pokud se zavedou, tak se samozřejmě vzdělávání zúčastním.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhá pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi? Spolupracujete se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„Oslovujeme paní učitelky v Mateřské škole, nebo nové členy přivedou kamarádi stávajících členů, kamarádi kamarádů.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky zajišťujete bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami se řídíte a byli jste na toto téma proškoleni?

„Teoreticky jsem nebyla seznámena s žádnými vyhláškami či zákony. Při práci s dětmi se řídím vlastním rozumem, jako bych dohlížela na své děti. Děti jsou seznámeny s technikou, upozorníme je na případné nebezpečí, jsou poučeny a také pojištěny.“

5) **Ideologie.** Zasahuje děti a jejich vedoucí jednotná myšlenka hasičů chránit majetek a zdraví svých spoluobčanů?

„Já myslím, že dnes už je hasičství jen o tom sportu. Schází se spolu, mají se rádi, kamarádí spolu, ale většinou je to jen sport. Dorostenci nad 15 let se jezdí dívat na zásahy a tam už ta myšlenka pomáhat a chránit určitě je.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Jsou v současnosti soutěže jednodenní, či víkendové? Jak probíhá zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program?

„Sbor zajistí peníze, za které se platí nafta na dopravu a strava. Jezdíme jen na jeden den, dopravu zajišťujeme autem ze sboru, případně vezmeme jedno vlastní osobní auto. S ostatními členy jiných sborů moc nepřátelíme.“

7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracujete s rodiči mladých hasičů? Jak probíhá jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy, atd.?

„Na soutěže s námi rodiče vůbec nejezdí, takže žádná pomoc z jejich strany není. Maximálně se jedni rodiče jezdí podívat, ale jsou pasivní.“

8) **Financování.** Jakým způsobem zasahují finance do chodu družstva a jak ovlivňuje hospodaření Sdružení dobrovolných hasičů v Opatovicích přímou činnost vedoucího?

„Já jako vedoucí vždycky podám požadavek, který se projedná na výboru, a většinou nám vyjdou vstříc. S vybavením jsme velmi spokojeni, jak materiálně, děti mají nové hadice, vybavení, nové dresy. Vše co jsme chtěli, tak máme. Nejsem nucená vyřizovat žádné žádosti o dotace či granty, vše jde přes vedení sboru, či okres.“

9) **Kontrola činnosti.** Je činnost vedoucího kontrolována (starostou hasičů, Ústřední/krajskou odbornou radou mládeže, Odborovým svazem hasičů, Okresní odbornou radou mládeže)?

„Na kontroly k nám nikdo nechodí, občas nás navštíví starosta sboru a pan Vavřík nás připravuje na odborky. Pro radu si chodím k paní Klvaňové, která působila velmi dlouho jako vedoucí mládeže.“

Jiří Hostaša

1) Ve kterém roce jste začal pracovat s dětmi a mládeží ve Sdružení dobrovolných hasičů Opatovice a co konkrétně Vás k této činnosti **motivovalo**? V případě, že Vaše působení již skončilo, jak dlouho jste práci vedoucího vykonával.

„Začal jsem v roce 1970/1971, protože jsem měl ve sboru své dvě děti a nebyl žádný vedoucí. Děti bylo 18 až 20 a táhli jsme to s nimi do jejich čtrnácti let. Pak jsem šel dělat předsedu komise mládeže Okresního výboru v roce 1972. Na okrese jsem neskončil a v 1975 jsem šel na krajský výbor, kde jsem se zase věnoval mládeži a byl jsem vedoucím dorostu. Na kraji jsem skončil, když se rušily v roce 1989/1990. Nyní jsem v komisi spadající pod okres, která se stará o velitele sborů a rozhodčí.“

2) **Kvalifikace.** Další otázka se týká **odborného vzdělávání vedoucích dětí a mládeže.** Jakého kvalifikačního stupně jste dosáhl? Absolvoval jste ještě nějaké další vzdělávací kurzy?

„Já jsem získal III. a II. kvalifikační stupeň. Jinak jsem ještě musel absolvovat každoroční celorepublikové školení, týkající se kompletní činnosti sboru – kroniky, kultura, soutěže. Také jsem jezdil do Bílých Poličan na týdenní školení, kde nás učili přímé výchovné činnosti s dětmi. Členové ústřední komise nám vymýšleli hry a zábavu pro děti.“

3) **Nábor nových členů.** Jakým způsobem probíhal pod Vaším vedením nábor nových členů SDH Opatovice mezi malými dětmi. Spolupracoval jste se ZŠ či MŠ, nebo jinými organizacemi v obci (Sokol, Obecní úřad)?

„My jsme měli v oddíle každý svoje dvě děti, k nim se přidali jejich kamarádi a známí. Klasický nábor jsme nedělali, protože nebyl potřeba.“

4) **Bezpečnost dětí.** Jakými konkrétními kroky jste zajišťoval bezpečnost dětí při pravidelných schůzkách a soutěžích? Kterými zákony a vyhláškami se řídil a byl jste na toto téma proškolen?

„Při běžných školeních v Jánských Koupelích či Bílých Poličanech se bezpečnost samozřejmě zmínila, ale čísla vyhlášek a zákonů jsme neznali. Zdravotní příprava se probírala, věděli jsme jak při případném úrazu postupovat. Dokonce i děti měly zdravotnědu jako jednu z disciplín.“

5) **Ideologie.** Popište, jakým způsobem zasahovala ideologie do Vaší praktické práce vedoucího. (Přednášky, besedy, nařízená témata a události, školení související s tímto tématem).

„Různá výročí se samozřejmě vzpomněla, protože se musela zapsat do kroniky. Ale přímé ideologii s dětmi se nevěnoval nikdo. My jsme byli hasiči a politiku jsme nechali politikům.“

6) **Soutěže dětí.** Popište reálný průběh soutěží. Byly soutěže jednodenní, či víkendové? Zabezpečení průběhu soutěží – doprava, strava, dozor, zábavný doprovodný program.

„Tehdy nebyly ty soutěže tak rozjeté jak dnes. Dříve bylo soutěží méně. Dnes co víkend, to soutěž. Nyní se jen soutěží, hasičství je pouze sport. Tehdy bylo více vše volnější, na organizaci bylo více času a nebylo to tak náročné. Strava na soutěžích byla zajištěna, většinou nějaká uzenka a limonáda. Z ústředí byl na všechny soutěže „návod“ jak všechny soutěže uspořádat a zabezpečit. Na víkendových soutěžích jsme dostali v pytli přiděl stravy, a bylo jen na vedoucích, jak si se zabezpečením poradí. Pro stany měl každý oddíl vytyčené místo páskou, protože stanovala všechna družstva bez výjimky.“

„Ještě co se týká požárního útoku. V úplných počátcích prováděly děti požární útok na sucho bez vody. Pak jsem byl s krajskou delegací v Praze na ústředí a funkcionáři, kteří se byli podívat ve Francii, kde děti soutěžily s vodou, nás s tím seznámili. Při nejbližší příležitosti jsme museli velitele sborů přesvědčit, že je potřeba rozřezat hadice a upravit je pro děti, což byl problém. Ale pak se to rozjelo, a je dnes automatické, že děti soutěží s vodou.“

7) **Podpora rodičů, dobrovolníků.** Spolupracoval jste s rodiči mladých hasičů? Jak probíhala jejich případná výpomoc při organizování soutěží, zabezpečování výletů, dozoru, stravy, atd.?

„Když jsem pracoval s dětmi, tak jsme pomoc rodičů nepotřebovali, ale vycházeli jsme s nimi velmi dobře. Vím, že dnes je to složitější, ale tehdy rodiče věděli, že je na jednotlivcích závislý celý kolektiv. Důvěřovali nám, že se o děti postaráme a děti byly slušné.“

8) **Financování.** Zasahovaly finance do chodu družstva? Byl vedoucí nucen řešit finanční stránku při vykonávání aktivit s dětmi?

„Peníze nikdy nezasahovaly do naší činnosti. Vždy když jsme peníze potřebovali, tak peníze byly. Ať už na dopravu, zabezpečení, na jídlo, nebyl problém. Penězi jsme se vůbec nemuseli zabývat.“

9) **Kontrola činnosti.** Řídil jste se metodikou práce Výchovného systému PO SSM, probíhala kontrola ze Svazu české mládeže, Svazu požární ochrany?

„Do naší činnosti s dětmi nám nikdy nikdo nemluvil. Přímo kontrolou byly dobré výsledky dětí na soutěžích.“

Příloha č. 2 Obrazová dokumentace

Obr. č. 1 Pečetidlo obce Opatovice (fotoarchiv obce Opatovice)

Obr. č. 2 Znak obce Opatovice

Obr. č. 3 Znak Sboru dobrovolných hasičů Opatovice

Obr. č. 4 Dnes už neexistující Hasičská zbrojnice využívaná v letech 1947 - 1958

Obr. č. 5 Hasičská zbrojnice v současnosti (2012)

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Magdalena Ančincová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavla Vyhnálková Ph.D.
Rok obhajoby:	2013

Název práce:	Práce vedoucího mládeže ve Sboru dobrovolných hasičů v Opatovicích před rokem 1989 a v současnosti
Název v angličtině:	The Work of the Junior Volunteer Fire Brigade Chief in Opatovice before 1989 and nowadays
Anotace práce:	Diplomová práce je zaměřená na proměny činností vedoucího ve Sboru dobrovolných hasičů související se změnou politického režimu v roce 1989. Teoretická část se zabývá pojmy volný čas, výchova, sociálně patologické jevy, jejich prevence a osobností vedoucího. Popisuje také historii dobrovolných hasičů se zaměřením na práci s mládeží. Průzkumná část zkoumá konkrétní změny práce vedoucího v předem vybraných oblastech v období před rokem 1989 i po něm. Cílem diplomové práce je komplexně popsat a analyzovat práci vedoucího ve Sboru dobrovolných hasičů, a to zejména se zaměřením na změny, které v této oblasti přinesla Sametová revoluce v roce 1989.
Klíčová slova:	Volný čas, volnočasové aktivity, výchova, vedoucí mládeže, Sbor dobrovolných hasičů, Sdružení hasičů Čech, Moravy a Slezska, dobrovolní hasiči, obec Opatovice
Anotace v angličtině:	This diploma thesis focuses on the changes in the activities of the Junior volunteer firemen chief in connection to the change of the political regime in 1989. Theoretical part deals with the terms of leisure time, upbringing, social and pathological phenomena, their prevention and the personality of the chief. It also describes the history of the volunteer firemen aiming at the work with the youth. The survey part researches the practical changes in the work of the chief in the specified fields in the period before 1989 and after. The aim of this thesis is to comprehensively describe and analyze the work of the head of the volunteer firefighters, especially focusing on the changes in this field to provide the Velvet Revolution in 1989.
Klíčová slova v angličtině:	leisure time; leisure time activities; upbringing; leader of youth; volunteer fire brigade; Association of the firemen of Bohemia, Moravia and Silesia; volunteer firemen, village Opatovice
Přílohy vázané v práci:	2
Rozsah práce:	82

